اَخلاقيات

اَٺين ڪلاس لاءِ

سنڌ ٽيڪسٽ بُڪ بورڊ، ڄام شورو

ڇپيندڙ:

سيئي حق ۽ واسطا سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڄام شورو وٽ محفوظ آهن.

تيار ڪندڙ: سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڄام شورو

منظور ٿيل: صوبائي محڪمه تعليم و خواندگي، حڪومت سنڌ

مراسلا نمبر: ايس او (جي_آءِ) اِي اينڊ ايل/ڪريڪيولم 2014_ ڪراچي گورنمنٽ آف سنڌ ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ _ تاريخ 07 ڊسمبر 2016ء

سنڌ صوبي جي اسڪولن لاءِ اَخلاقيات جو واحد درسي ڪتاب

ڪتابن جي ڇڪاسڻ جي صوبائي ڪميٽي ادارهٔ نصاب و توسيع تعليم ونگ سنڌ، ڄام شورو جو ڇڪاسيل

نگرانِ اعلىٰ: آغا سهيل احمد (چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ)

نگران: عبدالباقي ادريس السندي

مصنّف: ☆ رضا وسيم ☆ ڊاڪٽر پنڪي وسيم

ايڊيٽرز: ☆ پروفيسر ڊاڪٽر سيد محسن نقوي ☆ ڊاڪٽر محمد انس راڄپر

☆ عبدالباقي ادريس السندي

سنڌيڪار: مولانا نياز احمد راڄپر

صوبائي جائزه ڪميٽي

☆ محترم انجنيئر اِي ايل جگرو ☆ محترم افضل جيڪب

☆ محترم يونس مسيح ☆ محترم نڪتسنگهه

☆ محترم گنيش مل

پروف ريڊنگ: ☆ عمار سعيد ☆ ثناءُالله قاسمي

ڪمپوزنگ ۽ لي آئوٽ ڊزائننگ: ☆ اسدالله ڀٽو ☆ نور محمد سميجو

هي ڪتاب بينيزن پرنٽر اينڊ پبلشر، ڪراچي ۾ ڇپيو

فهرست

عنوان	صفحو
باب پهريون: مذهبن جو تعارف	
1 ـ انساني ترقيءَ ۾ مذهب جو ڪردار	1
2 ـ سماجي ڀلائي	3
3ـ ڪردار جو سڌارو	7
• سٺو انسان بڻجڻ	8
• سڀني انسانن جي عزت ڪرڻ	9
• عالمي برادري جي رڪن جي حيثيت سان انسان جو ڪردار	10
باب ٻيو: دنيا جا مذهب	
1ـ ڪنفيوشس ازم	14
• تعارف	15
• ڪتابَ	16
• عقيدا	17
2ـ تاؤازم	21
• تعارف	21
• ڪتابَ	22
• بنيادي تعليم	22

باب ٽيون: پاڪستان ۾ مذهبي ڏڻ

1_ ڏياري 26
• ڏياريءَ جون رسمون 27
• لڪشمي ديويءَ جي پوڄا 28
2_ ڀڳوان ڪرشنا جو جنم ڏينهن (جنم اشٽمي) 31
• جنم اشٽمي جون تقريبون 31
3_ ويساکي 35
• ويساکيءَ جون تقريبون 36

باب چوٿون: اخلاقي قدرَ

مُلڪ ۽ مِلّت سان مُحبّت ۽ وفاداري 40
شهريءَ جون ذميداريون 44
قومي يڪجهتيءَ جي اهميت 47
آئين ۽ قانون جي اهميت 50
بنيادي حقَ، جن جي پاڪستاني آئين ضمانت ڏني آهي 54
قانون جو احترام ۽ پابندي 57
وقت جي پابندي 61
ملاقات ڪرڻ جا آداب 65

سلام دعا جا آداب 68
وڏن جو ادب 71
شموليت جا آداب 75
بيمار جي عيادت 78

باب پنجون: شخصيتون

ميران ٻائي 82
مُقدّس اگسٽين 86
ابن مسڪويه 92
ابراهام لِنڪن 96

پيش لفظ

اَئين ڪلاس جي ”اخلاقيات“ اوهان جي هٿن ۾ آهي. جنهن جو بنياد پاڪستان جي ناليوارن تعليمي ماهرن ۽ عالمن پاران مرتب ڪيل ترميم شده وفاقي نصاب 2007ع تي رکيو ويو آهي. 2007ع جو اهو نصاب انتهائي جامع ۽ متن جي لحاظ سان مختلف تهذيبن پٽاندر آهي. مثال طور اخلاقيات جي ڪتابن ۾ قديم يا غير معروف مذهبَ پڙهائڻ جي روايت موجود نہ هئي. پر هن نصاب ۾ ڪنفيوشس ازم ۽ تاؤازم جهڙن مذهبن کي شامل ڪيو ويو آهي. ۽ سماجي اخلاقيات ۾ بہ رڳو پاڪستاني شهري نہ، پر عالمي دنيا جو شهري هئڻ جي ناطي شاگردن ۽ شاگردياڻين کي سندن حقن ۽ ذميدارين کان آگاهہ ڪيو ويو آهي.

مصنفن هن ڪتاب جا سبقَ انتهائي محنت ۽ تحقيق کان پوءِ سهيڙيا آهن. سبقَ لکڻ وقت هن ڳالهہ جو خيال رکيو ويو آهي تہ شاگردن ۽ شاگردياڻين ۾ وطن جي محبت جو جذبو اجاگر ٿئي، تہ جيئن اهي عملي زندگيءَ ۾ اعليٰ اخلاقي قدرَ اپنائي هڪ مهذب، انصاف پسند ۽ بااخلاق سماج جي تعمير ۾ پنهنجو ڪردار ادا ڪن.

اميد آهي تہ شاگردن ۽ شاگردياڻين ۾ ماڻهن جي احترام ۽ بين مذهبن جي ادب احترام جو جذبو پيدا ٿيندو ۽ برداشت ۽ رواداريءَ جي ثقافت کي هٿي ملندي. اسان جا شاگرد ۽ شاگردياڻيون دنيا کان الڳ ٿلڳ تي نہ، پر عالمي برادري سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي بااعتماد ۽ ذميدار گلوبل شهريءَ جي حيثيت سان پنهنجو ڪردار ادا ڪندا. استادن کي گذارش ڪجي ٿي تہ پڙهائڻ کان اڳ هو چڱيءَ طرح سبق ۽ ان جي متعلق موضوع بابت حوالہ جاتي ڪتابن کي ڏسي سبق جي مڪمل تياري ڪن ۽ شاگردن ۽ شاگردياڻين

ڪي سبق ۾ ڏنل وڌ کان وڌ هم نصابي سرگرميون پوريون ڪرائين. اميد آهي تہ ان ريت ڪتاب مان ڪين پورو پورو فائدو ملندو.

دعا جا طلبگار

مصنّفَ

باب پهريون

مذهبن جو تعارف

1 _ انساني ترقيءَ ۾ مذهب جو ڪردار

اوهان ستين درجي ۾ پڙهي چڪا آهيو ته انسان ۽ خاندان بابت مذهب ڇا ٿو سيکاري. هاڻي اوهان سکندا ته مذهب انسان ۽ سماج جي وچ ۾ ڪهڙو تعلق پيدا ڪري ٿو. ڪڏهن اوهان جي ذهن ۾ اهو سوال پيدا ٿيندو هوندو ته انسان لاءِ آخر مذهب چو ضروري آهي؟ ان جو جواب ڪنهن مفڪر هن طرح ڏنو آهي ته:

”انساني سماج ۽ هن پوري دنيا ۾ امن و امان ۽ انتظام قائم رکڻ جي چاٻي مذهب ئي آهي “

اوهان سوچيندا هوندا ته اهو ڪيئن؟ ٿورو غور ڪريو دنيا ۾ جڏهن ڪوبه قانون نه هو ته ان وقت مذهب ئي انسان کي سماج جي اهميت ۽ ان ۾ رهڻ جا طور طريقا مهيا ڪري ڏنا. مثال طور موسوي شريعت کي ئي ڪٺي ڏسو ابراهيمي مذهبن مان اها پهرين شريعت آهي. ۽ حضرت موسيٰ کي مليل ڏهن احڪامن مان پهريان پنج احڪام انسان کي مالڪِ حقيقي ۽ پنهنجي خاندان سان سنئي تعلق رکڻ جي تعليم ڏين ٿا ۽ آخري پنج احڪام سماج ۾ رهڻ جي آدابن سان تعلق رکن ٿا. ”منوسمرتي“ ۾

ڏنل ڌرم جي ڏهن لڪشنن (نشانين) تي عمل ڪرڻ سان محترم مفڪّر جي ڳالهه سچ ثابت ٿي پوندي.

انساني تاريخ مان اها ڳالهه ثابت آهي ته ماڻهن کي پنهنجي اندر روحاني خوبيون پيدا ڪرڻ ۽ انهن کي سماج جي ڀلائيءَ لاءِ ايثار ڪرڻ جو سبق مذهب ئي سيکاريو آهي، جيڪڏهن انسان ۾ ڪاڻ ايثار جو جذبو نه رکندو، ضرورتمندن تي ڪهل نه ڪندو، انصاف نه ڪندو، ٻين جي ڀلائيءَ لاءِ نه سوچيندو ته سماج ڪڏهن به ترقي نه ڪندو، پر هڪ جاءِ تي ئي بيٺل رهندو، جهڙي طرح بيٺل پاڻي ۾ بدبوءِ پيدا ٿي ويندي آهي، اهڙي ريت سماج جيڪڏهن ترقي ڪرڻ بجاءِ پنهنجي جڳهه تي جمي بيهندو ته اهڙو سماج به رهڻ جي قابل ناهي رهندو.

2 _ سماجي ڀلائي

انسان جي فطرت آهي ته اهو سماج کان الڳ نٿو رهي سگهي. ان ڪري دنيا جي سمورن مذهبن ان ڳالهه تي زور ڏنو آهي ته انسان جنهن سماج ۾ رهي ٿو ان جي ڀلائي لاءِ ڪوشش ڪندو رهي. بائبل مقدس، قرآن مجيد، ويد، اوستا، گرو گرنٿ صاحب جي پُران مطلب ته سڀني مقدس ڪتابن ۾ هر هر ان ڳالهه تي زور ڏنو ويو آهي ته يتيمن، بيمارن، ضرورتمندن، بيواهن ۽ پرديسي مسافرن جون گُهرجون پوريون ڪيون وڃن. بائبل مقدس ۾ لکيل آهي:

”اسان مان هر هڪ پنهنجي پاڙيسري کي ان جي بهتري لاءِ خوش ڪري جيئن هو ترقي ڪري سگهي“.

مذهب جيئن ته سماج جي ترقي ۾ فرد جو ڪردار ڏسڻ چاهي ٿو ان ڪري هر مذهب ان لاءِ هڪ نظام ترتيب ڏنو آهي. ان مقصد لاءِ اسلام ۾ زڪوات جي ادائگي ڪئي ويندي آهي. ٻڌمت ۾ دان جو تصور آهي. سک مت ۾ دس ونڌ يعني ڏهه سيڪڙو، عيسائيت ۾ ڏه يڪي يا عُشر (ڏهين پتي) جو نظام، جڏهن ته هندومت ۾ دشما ڀاگ ورت موجود آهي. جنهن جو مطلب اهو عهد ڪرڻ آهي ته انسان پنهنجي ڪمائيءَ مان ڏهه سيڪڙو غريبن لاءِ دان ڪندو. مذهب انسان کي تلقين ڪري ٿو ته مالڪِ حقيقي جڏهن ڪيس پنهنجي نعمتن سان نوازي، ڪيس وسيلا عطا فرمائي ته اهو سماج جي اُبوجهن ۽ مسڪينن کي فراموش نه ڪري. پر ايثار کان ڪم وٺندي پنهنجي ڪمائي جو ڪجهه حصو مالڪِ حقيقي جي مخلوق لاءِ به وقف ڪري. اسان سڀني کي گهرجي ته پنهنجي پنهنجي مذهبي تعليم مطابق انسانيت جي ترقي ۽ ڀلائيءَ لاءِ پنهنجي ڪمائي مان ٻين

لاءِ حصو ضرور ڪيون. ان سان نہ صرف مالڪِ حقيقي اسان کان خوش ٿيندو پر اسان پنهنجي دل ۾ پڻ هڪ قسم جو اطمينان ۽ حقيقي خوشي محسوس ڪنداسين.

پيارا ٻارؤ! اهو ضروري ناهي تہ سماج جي ترقي لاءِ پنهنجو ڪردار رڳو پئسن ذريعي ادا ڪري سگهجي. اوهان پنهنجي چوڌاري نظر ڦيرائيندؤ تہ اوهان کي گهڻن ئي قسمن جا ضرورتمند ڏسڻ ۾ ايندا. ڪو اهڙو ٻار هوندو، جنهن جي تمنا هوندي تہ هو تعليم حاصل ڪري، پر سندس گهرو حالات ڪيس ان جي اجازت نہ ڏيندا هوندا. شام جو ڪجھہ وقت ڪڍي اوهان اهڙن ٻارن کي پڙهائي سگهو ٿا. بيمارن جي آرام جو خيال رکي سگهو ٿا. جيڪي ماڻهو ذهني مريض آهن، انهن جي خدمت جو طريقو هي آهي تہ انهن تي ٺٺول نہ ڪئي وڃي يا انهن کي ڪا تڪليف نہ ڏجي، پر ڪين ڪنهن سٺي ڊاڪٽر ڏانهن رهنمائي ڪئي وڃي.

ياد رکو تہ زندگيءَ جو مقصد بين ڪاڻ جيئڻ ئي آهي، نہ تہ مالڪِ حقيقيءَ جي عبادت لاءِ ملائڪ گهٽ ناهن.

سبق جو خلاصو

انساني ترقيءَ ۾ مذهب جو وڏو اهم ڪردار رهيو آهي. ڪنهن مذهبي مفڪر جي چوڻ مطابق ڌرتيءَ تي امن و امان ۽ انتظام قائم رکڻ لاءِ مذهب ضروري آهي. ابراهيمي مذهب ۾ جيڪي احڪام ڏنا ويا آهن، سي انساني سماج جي تعليم ۽ ماڻهن جي رهڻي ڪهڻي بابت آهن. دنيا جي مذهبن سماج جي ترقي لاءِ انسانن کي ايثار ڪرڻ جو سبق ڏنو آهي. دنيا جا سيئي مقدس ڪتاب، ضرورتمندن ۽ ابوجهن جي پرگهور لهڻ لاءِ زڪوات، دھ يڪي، دان، دشما ياگ وِرت وغيره ادا ڪرڻ تي زور ڏين ٿا. اسان سڀني جي اها ذميداري آهي تہ سماج جي ترقي لاءِ مذهبي تعليم تي عمل ڪندي ڀرپور نموني سان پنهنجو ڪردار ادا ڪريون.

شاگردن ۽ شاگرديائُن لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(1) انساني ترقيءَ لاءِ مذهب جي اهميت ۽ افاديت بيان ڪريو.

(2) سماجي ڀلائيءَ لاءِ مذهبَ ڪهڙين ڳالهين جي تلقين ڪن ٿا؟

(3) سماجي ڀلائيءَ لاءِ اسين پنهنجو ڪردار ڪهڙو نموني ادا ڪري سگهون ٿا؟ مثالن سان واضح ڪريو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

(1) دنيا جي پهرين شريعت ________ آهي.

(2) سماج ۾ بيواهن، مسڪينن ۽ يتيمن جي مدد لاءِ مذهب اسلام ۾ ________ جو حڪم ڏنو ويو آهي.

(3) سماج جي ڀلائيءَ لاءِ ايثار جو سبق ________ ڏنو.

(4) مسيحيت ۾ پنهنجي ڪمائيءَ جي ڪجهه حصي کي غريبن لاءِ مقرر ڪرڻ کي ________ چئبو آهي.

(5) هندومت ۾ پنهنجي ڪمائي جو ڏهه سيڪڙو ڏيڻ کي ________ چئبو آهي.

(6) منوسمرتيءَ ۾ ڌرم جون ________ نشانيون ٻڌايون ويون آهن.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) مذهب انسان کي سماج جي اهميت ۽ رهڻ جا طور طريقا سيکاريا.		
(2) انسان کي سماج ۾ رهندي ان جي ڀلائي لاءِ ڪوشش ڪرڻ گهرجي.		
(3) موسوي شريعت ۾ حضرت موسيٰ کي مليل ڏه احڪامن جو تعداد 20 هو.		

(4)	انسانيت جي ڀلائيءَ ۽ بهتريءَ لاءِ پنهنجي ڪمائي مان ٻين لاءِ حصو ڪڍڻ گهرجي.		
(5)	سماجي ترقي لاءِ ماڻهو پنهنجو ڪردار پئسن ذريعي ئي ادا ڪري سگهي ٿو.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
وصف (ج) اوصاف	خوبيون، سٺايون
ايثار	پنهنجي مقابلي ۾ ٻئي کي ترجيح ڏيڻ
فراموش ڪرڻ	وسارڻ

3۔ ڪردار جو سڌارو

مذهب صرف سماجي تعمير ۽ ترقيءَ بابت بحث نہ ٿو ڪري، ان کان پهرئين ماڻهوءَ جي پنهنجي ڪردار سڌارڻ تي زور ڏئي ٿو. انساني تاريخ جي شروعاتي دور جي ڳالهہ ڪجي تہ انسان جهنگن ۾ رهندو هو. قبائلي نموني جي زندگي گذاريندو هو. زندگي گذارڻ لاءِ کيس ڪيترين ئي تڪليفن سان منهن ڏيڻو پوندو هو مثال طور: سَخت سردي گرمي ۾ پنهنجي حفاظت ڪرڻ، خوراڪ حاصل ڪرڻ لاءِ هترادو تير ڪمانن يا ڀالن سان ڊوڙندي شڪار ڪرڻ. اهڙي قسم جي حالتن ۾ وسيلا گهٽ ۽ مشڪل سان هٿ ايندا هئا.

هڪٻئي کان اڳتي نڪرڻ جي جاکوڙ ۾ دشمنيون بہ جنم وٺنديون هيون. ٿوري ٿوري ڳالهہ تي تلخ ڪلامي ٿيڻ ڪري هڪ ٻئي تي تلوارون اپيون ٿي وينديون هيون. ماڻهو هڪ ٻئي کي دشمن سمجهندا هئا ۽ اهي جنگيون نسل در نسل هلنديون رهنديون هيون. ”جيڪو ڏاڍو سو ڳابو“ وارو قانون هو. ان وقت ماڻهن ۾ صلح ۽ امن قائم ڪرڻ جو فيصلو مالڪِ حقيقيءَ جي موڪليل نبين سڳورن ئي سرانجام ڏنو. جيڪڏهن اڄ بہ مذهب توڙي نيڪيءَ جي تلقين ۽ آخرت جو خوف سماج مان نڪري وڃي تہ سماج جهنگ جهڙو ٿي وڃي. حقيقت ۾ سماج ماڻهن مان ٺهي ٿو ان ڪري دنيا جو هر مذهب سڀ کان پهريان انفرادي طور هر ماڻهو کي نيڪي جي تلقين ڪري ٿو ته جيڪڏهن هر ماڻهو سڌي وات تي هلڻ لڳي تہ هوند هڪ مثالي سماج قائم ٿي پوي.

سناتن ڌرم (هندومت) موجب جڏهن بہ ڌرم جو زيان ۽ اڌرم جو ڦهلاءُ ٿيندو آهي، تڏهن مالڪِ حقيقي اوتار آڻي اڌرم جو خاتمو ڪري، ڌرم کي چڱيءَ ريت لاڳو ڪندو آهي.

سٺو انسان بڻجڻ:

دنيا جي سمورن مذهبن جي تعليم جا ٻه قسم آهن:

(1) عقيدا: يعني ڪهڙين شين تي ايمان آڻجي ۽ انهن کي مڃجي.

(2) عَملَ: يعني ڪهڙي قسم جا ڪم ڪيا وڃن.

هندومت ۾ انهن ٻنهي کي "ڌرما" ۽ "ڪرما" چوندا آهن. عقيدي جو عملن سان گهرو تعلق آهي. اوهان هڪ مثال سان ان کي سمجهي سگهو ٿا.

فرض ڪريو هڪ شخص جو ان ڳالهه تي ايمان ۽ يقين آهي ته مالڪِ حقيقي سڀ ڪجهه ڏسي پَسي ٿو. چاهي اهو ڪم ظاهر ظهور ڪيو وڃي يا لڪ ۾. اهڙو ماڻهو گناهه ڪرڻ وقت ڊڄندو. پر جنهن ماڻهوءَ جو ان ڳالهه تي ايمان ڪونهي ته اهڙو ماڻهو برائي ڪرڻ ۾ نه هٻڪندو.

دنيا جي سمورن مذهبن پنهنجي مڃيندڙن کي هڪ سٺي انسان بڻجڻ لاءِ صرف عقيدي جي تعليم ناهي سيکاري، ۽ نه ئي ڪو شخص رڳو عقيدي رکڻ جي ڪري مڪمل ڪاميابي حاصل ڪري سگهندو.

عقيدي سان گڏوگڏ سيئي مذهب هيءَ تعليم به ڏين ٿا ته هر ماڻهو پاڻ سڌاري، ڪوڙ نه ڳالهائي، ڌوڪيبازي نه ڪري، چوري نه ڪري ۽ ڪامياب ٿيڻ لاءِ غلط طريقا استعمال نه ڪري. حضرت سليمان بن داؤد جي ڪتاب "جامع" (واعظ) جي پڇاڙيءَ ۾ مالڪِ حقيقي جو فرمان آهي:

"ڳالهه جو خلاصو هي آهي ته مالڪِ حقيقي کان ڊڄندو رهه ۽ ان جي حڪمن کي مڃيندو رهه".

سڄي فلسفي جو نچوڙ هي آهي ته انسان پنهنجي دل ۾ مالڪِ حقيقيءَ جو خوف رکي ۽ سندس ڏنل حڪمن تي عمل ڪري. دنيا جي ٻين سڀني مذهبن جي تعليم به بلڪل اها ساڳي آهي ته اهي ماڻهن کي سٺو انسان ٿيڻ جي تلقين ڪن ٿا. هندومت ۾ "ڪرما" جو فلسفو موجود آهي، جيڪو سيکاري ٿو ته جيڪڏهن انسان سٺا عمل ڪندو ته مُڪتي حاصل ڪندو ۽ جيڪڏهن برا ڪم ڪندو ته ڪيس اعمال جي حساب سان ٻيو جنم ڏنو ويندو ۽ شريمد ڀڳود گيتا ڪام، ڪروڌ ۽ لوڀ کي واضح طور تي نرڪ جو دروازو چيو آهي. سک مت کي ڏسو سک مت جي تعليم آهي ته ست شيون اهڙيون آهن جيڪي انسان کي ڪاميابي حاصل ڪرڻ کان روڪين ٿيون:

(1) اهنڪار معنيٰ تڪبر (2) ڪام معنيٰ اجايون خواهشون (3) ڪروڌ معنيٰ ڪاوڙ (4) لوڀ معنيٰ لالچ (5) موهہ معنيٰ دنيا جو پيار (6) مَن مُک معنيٰ پنهنجو پاڻ وڏائڻ (7) مايا معنيٰ مال جي محبت.

اهڙيءَ ريت عيسائيت ۾ بہ اهڙن ڪمن کان جهليو ويو آهي. بائبل مقدس ۾ لکيل آهي:

”هاڻي جسم جا ڪم تہ ظاهر آهن. مثال طور: حرامڪاري، ناپاڪي، شهوت پرستي، بت پرستي، جادوگري، دشمني ڪرڻ، جهيڙا جهٽا ڪرڻ، حسد، ڪاوڙ، نا اتفاقي، جدائي ڪرڻ، بدعتون، ساڻ نشي بازي، ناچ گانا ۽ ان جهڙا ٻيا“

مطلب تہ ماڻهوءَ کي انهن سڀني برائين کان بچي پنهنجي ڪردار جو سڌارو ڪرڻ گهرجي.

سڀني انسانن جي عزت ڪرڻ:

اسان مان هر هڪ اهو چاهي ٿو تہ سندس عزت ڪئي وڃي. جيڪڏهن اسين واقعي بہ اهو چاهيون ٿا تہ اسان جي عزت ٿئي تہ بائبل مُقدّس جو هڪ اصول ياد رکو:

”جنهن اوزار سان اوهان ماپيو ٿا ان سان ئي اوهان کي بہ ماپيو ويندو. ٻين جي عزت ڪندؤ تہ اوهان جي بہ عزت ٿيندي“.

ان بابت ڪجهہ اهم اصول ياد رکڻ گهرجن:

1. سڀئي انسان مالڪِ حقيقي جي مخلوق آهن. مالڪ حقيقيءَ کي پنهنجي مخلوق سان ڏاڍو پيار آهي، تنهن ڪري مالڪِ حقيقي وٽ انهن جي وڏي عزت آهي. اسان کي بہ هر انسان جو قدر ڪرڻ گهرجي.
2. ٿي سگهي ٿو تہ ٻين انسانن جا عقيدا اوهان کان مختلف هجن. جيڪڏهن ائين آهي تہ اهو ان ماڻهوءَ ۽ مالڪِ حقيقي جو معاملو آهي. اوهان عقيدي جي ڪري ڪنهن کي گهٽ نہ سمجهو.
3. ٿي سگهي ٿو ڪي ماڻهو اوهان جي مقابلي ۾ غريب هجن. جيڪڏهن ائين آهي تہ ان جو مطلب آهي تہ مالڪِ حقيقي اوهان کي پنهنجي نعمتن سان نوازيو آهي، ان صورت ۾ اوهان تي لازم آهي تہ اوهين پنهنجي نعمتن ۾ ٻين کي شريڪ ڪريو.

4. جيڪڏهن ڪو اوهان سان ڳالهائڻ گهري ته ان جي ڳالهه توجه سان ٻڌجي. اهو به ٻين جي عزت ڪرڻ جو هڪ طريقو آهي.
5. ڪجهه به ڳالهائڻ ۾ ڪرڻ کان پهريان سوچيو ته اوهان جي ان عمل يا ڳالهه سان ٻين تي ڪهڙو اثر پوندو.
6. ڪنهن به موضوع تي گفتگو دوران ممڪن آهي ته ماڻهو اوهان سان اتفاق نه ڪن. جيڪڏهن ايئن آهي ته ٻين کي اختلاف ڪرڻ جو حق ڏيو. اختلاف کي ڪڏهن به جهڳڙي جو سبب نه بڻايو. اسين نظرياتي اختلاف رکندي به هڪ ٻئي جا دوست ٿي سگهون ٿا. ڇو ته سڀني مخلوقات مان انسان کي ئي سوچڻ جي صلاحيت مليل آهي.

عالمي برادري جي رڪن جي حيثيت سان انسان جو ڪردار:

آڳاٽي دور ۾ فون، اي ميل، انٽرنيٽ، فيس بڪ، اسڪائيپ، واٽس ايپ (Whatsapp)، اِمو (Imo) جي سهولت ڪانه هوندي هئي. هڪ ملڪ جي ماڻهن کي ٻين علائقن تائين رابطي ڪرڻ ۾ ڏاڍي ڏکيائي ٿيندي هئي. رابطي جو ذريعو رڳو خط هوندا هئا. انهن جي پهچڻ ۾ هفتا ۽ ڪڏهن ته مهينا به لڳي ويندا هئا. اڄڪلهه اهڙي صورتحال ناهي. رابطي جي ذريعن وڏي ترقي ماڻي ورتي آهي، گهر ويٺي ماڻهو دنيا جي ٻي ڪنڊ ۾ ويٺل ڪنهن به شخص سان اهڙي ريت ڳالهائي سگهي ٿو جيئن آمهون سامهون ڪچهري ڪبي آهي، فاصلا گهٽجي ويا آهن ۽ دنيا کي ”گلوبل وليج “يا ”عالمي ڳوٺ“ چيو وڃي ٿو.

هاڻي اسين صرف پنهنجي ملڪ جا نه پر ان ”گلوبل وليج “ جا به شهري آهيون، ان ڪري اسان کي دنيا جي قومن جو هڪ ڀاتي هجڻ جي اعتبار سان پنهنجو ڪردار ادا ڪرڻ گهرجي.

1. ٻين قومن سان ملڻ جلڻ جي ڪري اسان جي ۽ انهن جي وچ ۾ سوچ جو فرق ٿي سگهي ٿو. اسان کي پنهنجي راءِ ٻين مٿان مڙهڻ ۽ انهن جي راءِ کي پاڻ تي لاڳو ڪرڻ کان پهرئين انهن جي راءِ کي سمجهڻو پوندو. ايئن ڪرڻ سان ممڪن آهي ته مسئلي جو آسان حل نڪري اچي. جيڪڏهن اسين اها ذميداري ادا نه ڪنداسين ته اهي اختلاف جهيڙي جهٽي ۾ به تبديل ٿي سگهن ٿا.
2. اسان جي ذميداري آهي ته اسين ثقافتي تَنَوُّع کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون.

3. اسان جي ذميداري آهي تہ اسين دنيا جي ٻين تهذيبن سان رابطا ۽ تعلق وڌايون. جيڪڏهن ائين نہ ڪيو ويو تہ اسان اڪيلا رهجي ويندا سين.
4. اسان تي اها بہ ذميداري عائد ٿئي ٿي تہ اسين عالمي مسئلن کي سمجهون. يعني اهي مسئلا جيڪي پوري دنيا کي درپيش آهن. مثال طور: گلوبل وارمنگ ۽ دهشت گردي. جيڪڏهن اسين انهن مسئلن کي نہ سمجهنداسين تہ عالمي شهري هجڻ جي حيثيت سان انهن جو ڪو بہ حل ڳولي نہ سگهنداسين.
5. اسان تي اها بہ ذميداري عائد ٿئي ٿي تہ بين الاقوامي معاهدن جي نہ صرف پاڻ پابندي ڪريون، پر ٻين ۾ انهن بابت شعور بيدار ڪريون. مثال طور: اسان جي ملڪ رامسر معاهدي تي صحيح ڪئي آهي. ان معاهدي تحت اسين بين الاقوامي دنيا جا پابند آهيون تہ پنهنجي ڍنڍن ۽ ٻين آبي ذخيرن جي حفاظت ڪريون. جيئن انهن جو قدرتي ماحول خراب نہ ٿئي. اسان کي ان لاءِ وس آهر ڪوشش ڪرڻ گهرجي.
6. اسان تي اها بہ ذميداري عائد ٿئي ٿي تہ سڄي دنيا جي مجبور ۽ مظلوم انسانن لاءِ آواز بلند ڪريون. ڇو تہ انصاف هر هڪ جو حق آهي.

سبق جو خلاصو

مذهب ۾ انساني ڪردار کي سڌارڻ جي وڏي اهميت آهي. نيڪيءَ جي تلقين، برائيءَ جو خاتمو ۽ آخرت جو خوف رکڻ جهڙيون انيڪ خوبيون سماج کي جهنگ بڻجڻ کان روڪين ٿيون. سماج ماڻهن سان جڙي ٿو تنهن ڪري مثالي سماج تڏهن ئي قائم ٿي سگهي ٿو جڏهن هر هڪ ماڻهو سڌي رستي تي هلي. سٺي انسان بڻجڻ لاءِ عقيدو ۽ اعمال ٻئي ضروري آهن. دنيا جي سڀني مذهبن انسان کي دل ۾ مالڪِ حقيقيءَ جو خوف رکڻ ۽ سندس حڪمن کي مڃڻ جي تلقين ڪئي آهي. انسانن لاءِ ٻين جي عزت ڪرڻ بہ لازم قرار ڏنو ويو آهي. جيتوڻيڪ اهي عقيدي، سماج، مرتبي ۽ سوچ جي لحاظ سان اوهان کان مختلف هجن. هر حال ۾ اوهان کي پنهنجي قول ۽ فعل ذريعي ٻين جي عزت ڪرڻ گهرجي. ان کان سواءِ عالمي برادري جي رڪن هجڻ جي اعتبار سان بہ اسان کي پنهنجو ڪردار نڀائڻ گهرجي. پنهنجي راءِ ٻين تي نہ مڙهڻ گهرجي، دنيا جي ٻين ثقافتن جي عزت ڪرڻ ۽ انهن سان بهتر لاڳاپا پيدا ڪرڻ گهرجن. عالمي مسئلا سمجهي انهن جو اپاءُ وٺڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ گهرجي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(1) سڄو انسان ٽيڻ لاءِ مذهب ڪهڙين ڳالهين جي تلقين ڪئي آهي؟

(2) ٻين جي عزت ڪرڻ ڇو ضروري آهي؟ ائين ڪرڻ سان ڪهڙو فائدو ملندو؟

(3) گلوبل وليج جي شهري هجڻ جي اعتبار سان، ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ ضروري آهي؟

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

(1) عقيدي جو__________ سان گهرو تعلق آهي.

(2) اسان نظرياتي اختلاف باوجود هڪ ٻئي جا ______ تي سگهون ٿا.

(3) سٺي ڪم جي جزا ۽ بري ڪم جي سزا لاءِ هندو مت ۾ __________ جو فلسفو موجود آهي.

(4) گلوبل وارمنگ هڪ اهم __________ آهي

(5) دنيا ڪي هاڻي هڪ __________ ڇيو وڃي ٿو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملا
		(1) ظلم خلاف آواز بلند ڪرڻ اسان جي ذميداري آهي.
		(2) جيئن ته ٻيون ثقافتون اسان کان مختلف آهن، ان ڪري انهن سان اختلاف ڪرڻ ضروري آهي.
		(3) ٻين جي عزت ڪندؤ ته اوهان جي بہ عزت ٿيندي.
		(4) سک مت جي تعليم مطابق مڪتي حاصل ڪرڻ لاءِ 20 شيون ضروري آهن.
		(5) دنيا جو هر مذهب ماڻهو ڪي نيڪي جي تلقين ٿو ڪري.

لُغت	
لفظَ	معنيٰ
تلخ ڪلامي	تيز لهجي ۾ ڳالهائڻ، ڪَھرو ڳالهائڻ
جيڪو ڏاڍو سو گابو	اها هڪ چوڻي آهي، جنهن جو مطلب آهي تہ ڏاڍي جي ٺئي ڳالهہ صحيح مڃبي، چاهي اهو غلط ڇو نہ هجي.
تلقين	نصيحت ڪرڻ
ڌرما ۽ ڪرما	عقيدا ۽ عملَ
گلوبل وليج	گلوب _ زمين جي گولي کي ۽ وليج ڳوٺ کي چوندا آهن. مطلب تہ رابطن جي نظام جي ترقي ڪرڻ جي ڪري دنيا جا ماڻهو هڪٻئي کي ويجها ٿي ويا آهن. ان ڪري چيو ٿو وڃي تہ دنيا هڪ ڳوٺ وانگر آهي
لاڳو ڪرڻ	جاري ڪرڻ، عمل ڪرائڻ
ثقافتي تَنَوّع	هڪ ٻئي کان مختلف هجڻ کي ”تَنَوّع“ چوندا آهن. ثقافتي تَنَوّع جو مطلب آهي تہ دنيا جون ثقافتون هڪ ٻئي کان مختلف آهن.
گلوبل وارمنگ	ماحولياتي آلودگي جي ڪري ڌرتي جو درمياني گرمي پد وڌي ٿو وڃي، ان کي ”گلوبل وارمنگ“ چئبو آهي.

باب پيو

دنيا جا مذهبَ

1_ ڪنفيوشس ازم

اسين جنهن ڌرتيءَ تي رهون ٿا، اها مختلف مذهبن جي مڃيندڙن سان ڀريل آهي. سيئي مذهب پنهنجي پنهنجي طريقي پٽاندر نيڪيءَ جي تلقين ڪندا رهن ٿا. سچائي واري واٽ وٺڻ جو درس ڏيندا رهن ٿا. ڪوبہ مذهب برائيءَ جو ڏس نہ ٿو ڏئي، تنهن ڪري اسان کي سمورن مذهبن جو احترام ڪرڻ گهرجي، هر مذهب جي مڃيندڙن سان محبت ڪرڻ گهرجي. اوهان هن کان اڳ ٻڌمت ۽ پارسي مت بابت پڙهي چڪا آهيو ۽ هاڻي پنهنجي پاڙيسري ملڪ چين ۾ پيدا ٿيندڙ ٻن مذهبن 1_ ڪنفيوشس ازم 2_ تاؤ ازم بابت ڄاڻ حاصل ڪندا.

ڪنفيوشس ازم جي شروعات چين ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ فلسفي حضرت ڪنفيوشس کان ٿي. پاڻ 551 ق.م دوران چين جي لو (LU) رياست ۾ پيدا ٿيو جيڪا رياست موجوده صوبي جزيره نماشين ڊونگ جي پرسان واقع آهي. سندس اصل نالو ڪونگ زي (Kong Qiu) هو.

ڪن ماڻهن جو خيال آهي تہ لفظ ”ڪنفيوشس“ يورپي مسيحين جي ايجاد آهي. جيڪي 1860 ڌاري چين ۾ داخل ٿيا، اهي ان لفظ کي غير مسيحي چينين لاءِ استعمال ڪندا هئا. هڪ اندازي مطابق دنيا جا لڳ ڀڳ 50 لک ماڻهو ان مذهب جي پيروي ڪن ٿا.

تعارف

حضرت ڪنفيوشس (551BC – 470BC) بابت اسان کي گهڻي معلومات انهن مخطوطن مان ملي ٿي، جيڪي 221 کان 403 ق_م سان تعلق رکندڙ وارنگ رياست بابت لکيل آهن. ان زماني ۾ چيني قوم سياسي اعتبار سان متحد ڪانه هئي. بلڪ ننڍيون ننڍيون رياستون هڪ ٻئي خلاف جنگ جوٽيو بيٺيون هونديون هيون.

قديم چين ۾ ”شي“(عالمن جو) هڪ طبقو هو جيڪو پنهنجي وقت جي علم توڙي انتظامي ڳالهين ۾ ماهر ليکيو ويندو هو. حڪومت جي معاملن ۾ سندن مشوري جي وڏي اهميت هوندي هئي. ڪنفيوشس جو تعلق به ان ”شي“ طبقي سان هو.

قبائلي زميندارن کي جڏهن جنگ ۾ شڪست ملي ۽ وارنگ سلطنت جي راجائن تي به زوال آيو ته شي طبقي جي عالمن مٿان راجائن جي سرپرستي نه رهي. نتيجي ۾ غريبي ۽ خانه بدوشي سندن مقدر بڻي. تنهن هوندي به انهن جي عظيم علمي روايت جي ڪري ڪجهه راجائن انهن جو قدر ڪيو. هو انهن جي علم مان فائدو وٺي سگهڻ چاهين پيا ته گذريل زماني جو وڃايل قومي اتحاد ڪيئن بحال ڪيو وڃي.

جنهن زماني ۾ ڪنفيوشس جا همعصر فلسفي هندوستان ۾ فلسفياڻن بحثن ۾ مصروف هئا، ڪنفيوشس ان زماني ۾ روزاني زندگيءَ بابت سوچيندو هو. اهو فلسفي جي وڏن وڏن بحثن مثال طور: ڪائنات ڪڏهن پيدا ٿي، مرڻ کان پوءِ ڇا ٿيندو وغيره بابت نه سوچيندو هو ۽ جيڪڏهن ڪانئس ان بابت سوال ڪيو ويندو هو ته سندس جواب هوندو هو ته:

”اڃا تائين اسان کي اها خبر ناهي ته انسانن جي خدمت ڪيئن ڪجي؟ پوءِ ڀلا اسان اها خبر ڪيئن ٿا رکي سگهون ته روحن جي خدمت ڪيئن ڪجي؟ اڃا تائين اسان زندگيءَ بابت ئي ڪجهه ڄاڻي ناهيون سگهيا، ته موت بابت اسان کي ڪهڙي خبر پوندي“؟

ان ڪري ئي ڪنفيوشس ازم ۾ مرڻ کان پوءِ واري زندگيءَ بابت ڪابہ تعليم موجود ناهي. ڪنفيوشس ازم مڪمل طور تي انسان، انسان جي خانداني زندگي، سماجي اخلاقيات ۽ سٺي حڪمرانيءَ بابت تعليمات جي چوڌاري گهمندي نظر اچي ٿو. حضرت ڪنفيوشس جو فرمان آهي تہ ”استاد ۽ حڪمران سماج لاءِ اهم حيثيت رکن ٿا“. رياست بابت پاڻ فرمايائين تہ: ”سٺي حڪومت ڏاڍ ۽ سزائن بدران ڪاميابي ۽ سڌاري جا موقعا ڏيندي آهي“.

ڪنفيوشس جي زماني ۾ اهو مشهور هو تہ انسان جي عزت ان جي سماجي مرتبي تحت هوندي آهي. جيڪو ماڻهو جيترو وڏي گهراڻي جو هوندو اخلاقي اعتبار سان ايترو ئي سٺو ۽ مثالي هوندو پر ان جي ابتڙ حضرت ڪنفيوشس هر انسان جي ڪامل هجڻ تي يقين رکندو هو. پاڻ ان ڳالھ جي سختيءَ سان مذمت ڪيائين تہ ڪجھ ماڻهو ٻين کان افضل هوندا آهن.

حضرت ڪنفيوشس 470 ق.م ۾ لاڏاڻو ڪري ويو. لاڏاڻي کان ترت پوءِ کيس سرڪاري ۽ اعتدال پسند طبقي ۾ ”شاهي استاد“ جو لقب ڏنو ويو ۽ سندس مرڻ کانپوءِ کيس اعليٰ ترين شاهي اعزاز ڏنو ويو. 1906ع ۾ هڪ شاهي فرمان ذريعي کيس زمين ۽ بهشت جي ديوتائن جي برابر درجو ڏنو ويو.

ڪتابَ

ڪنفيوشس ازم جي باني ڪونگ زي پنهنجي پٺيان ڪوبہ ڪتاب نہ ڇڏيو. ان ڏانهن منسوب ڪتاب سندس وفات کان پوءِ ان جي شاگردن سندس تعليم جي روشنيءَ ۾ ترتيب ڏنا. ڪنفيوشس ازم جي مقدس ڪتابن جا نالا هن طرح آهن:

اينااليڪٽس (Lunya):

ڪنفيوشس ازم جو هيءُ سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب آهي، حالانڪ اهو ڪتاب ڪنفيوشس صحيفن ۾ گهڻو بعد ۾ شامل ڪيو ويو جيڪو اهو بزرگ استاد ڪونگ طرفان شاگردن ۽ پنهنجي هم عصر ماڻهن کي ڏنل جوابن تي مشتمل آهي. ان ۾ اهي روايتون بہ شامل آهن، جيڪي سندس شاگردن کي ٻين ذريعن سان حاصل ٿيون.

پنج ڪلاسڪ / ڪلاسيڪي ادب (Wujing):

ووجنگ يا پنج ڪلاسڪ اصل ۾ ننڍن ننڍن پنجن صحيفن جو مجموعو آهي، جنهن ۾ ترتيبوار ييyi–، شي– Shi، شُو – Shu، لي – li ۽ چن قن– chunqiun شامل آهن. جنهن جا موضوع ڪائنات جي تبديلي، شاعري، مذهبي رسمون، سالها سال بهار ۽ سرءُ جو بيان وغيره شامل آهن.

چار ڪتاب / چار دفتر (Shishu):

هاؤچنگ ۽ يي چنگ نالي ٻن ڀائرن لي جي، لِن يو مينگ زي ۽ زونگ يونگ نالي چئن ڪتابن کي ملائي، هڪ ڪتاب ٺاهيو جنهن کي چيني ٻولي ۾ ”سي شو“ يعني چئن ڪتابن جو مجموعو چوَن ٿا. ان ۾ مناجات ۽ رسمن جو بيان آهي.

عقيدا

ڪنفيوشس ازم ۾ اينڊڙ جهان بدران هن دنيا تي ئي سڄو زور ڏيڻ جو سبب انهن جي ايمان جو هڪ منفرد نڪتو آهي. انهن جو هن ڳالهه تي يقين ۽ ايمان آهي ته انسان بنيادي طور سٺو آهي. ان کي سيڪاري سگهجي ٿو. ذاتي يا اجتماعي ڪوشش سان ان جي شخصيت ۾ بهتري آڻي سگهجي ٿي. خاص طور تي انسان جي ذاتي ڪوشش ۽ نيت کي وڏي اهميت وارو سمجهيو وڃي ٿو.

ڪنفيوشس ازم انساني ناتن ۽ مائٽيءَ جي ادب ۽ احترام تي گهڻو زور ڏئي ٿو. انهن وٽ بادشاهه ۽ رعيت، پيءُ ۽ پٽ، استاد ۽ شاگرد، ننڍي ۽ وڏي ڀاءُ اهڙيءَ ريت دوست جي دوست سان تعلق رکڻ بابت تعليم موجود آهي. اهو ادب ۽ احترام رڳو زندگيءَ ۾ نه، پر مرڻ کان پوءِ به جاري رهي ٿو.

انهن وٽ سکيا ڏني ويندي آهي ته اهڙو ورتاءُ، جيڪو اوهان پاڻ نه ٿا چاهيو ته اوهان سان ٿئي، سو اوهان به ٻين سان اهڙو ورتاءُ اختيار نه ڪريو.

قديم چين ۾ ماڻهو پنهنجي وڏڙن جي روحن کي پوڄيندا هئا. ڪنفيوشس ان جي اجازت ڏني ته جيئن سماج ۾ هم آهنگي پيدا ٿي پوي.

ڪنفيوشس عقيدي ۾ هيٺين ڳالهين تي گهڻو زور ڏنو ويندو آهي:

1_ لي: ريتن رسمن، آدابن ۽ اخلاقن جي درستگي
2_ هسياؤ: خانداني محبت، والدين جي اولاد لاءِ ۽ والدين لاءِ اولاد جي محبت
3_ يي: سچ ڳالهائڻ/ سڌو ٿي هلڻ
4_ شين: ايمانداري ۽ اعتماد
5_ جين: عام ڀلائيءَ جي ڪمن ۽ ٻين سان انساني دوستيءَ جو رويو رکڻ
6_ چنگ: رياست سان وفاداري
7_ تائو: اهو رستو جنهن تي وفادار انسان هلندو آهي.

ڪنفيوشس ازم چين، تائيوان، هانگ ڪانگ، مڪائو، ڪوريا، جپان ۽ ويٽنام جي تهذيبن تي پنهنجا گهرا اثر ڇڏيا آهن. سنگاپور بہ گهڻو عرصي تائين چين جي ماتحت رهيو ان ڪري اتي بہ ڪنفيوشس ازم جا اثرات ڏسي سگهجن ٿا.

ڪنفيوشس ازم ۾ سڌارا:

”نظريہ بنياد“ ۽ ”نظريہ دماغ“ ٻئي ڪنفيوشس ازم ۾ سڌارن جي ضرورت محسوس ڪرائن ٿا. وي ”شين ۽ ڪمن تي سوچ ويچار“ کي ڏاهپ حاصل ڪرڻ جي مارگ يا وسيلي جي طور تي سيکارين ٿا. بلڪ بصيرت حاصل ڪرڻ جي واٽ کان پڻ واقف ڪرائين ٿا.

سبق جو خلاصو

ڪنفيوشس ازم جي شروعات چين مان ٿي، ان جي باني حضرت ڪنفيوشس جو تعلق ”شي“ (عالمن) جي طبقي سان هو. ان مذهب ۾ مرڻ کان پوءِ واري زندگيءَ بابت ڪوبہ فلسفو موجود ناهي، ڇوتہ انهن جي خيال مطابق اسين زندگيءَ بابت ئي مڪمل ڄاڻ نہ ٿا رکون. سندن خيال موجب ڪوبہ انسان ٻين کان افضل ناهي، بلڪ سڀ انسان ڪامل آهن. ڪنفيوشس ازم جا مقدس ڪتاب ايناليڪٽس، ڪلاسيڪي ادب ۽ چار دفتر سي شو آهن. سندن بنيادي عقيدن ۾ رسم و رواج، ادب، سٺا اخلاق، خاندان، اولاد ۽ والدين جي پاڻ ۾ محبت، سچائي، ايمانداري ۽ رياست سان وفاداري شامل آهن.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(1) ڪنفيوشس ازم جا بنيادي عقيدا ڪهڙا آهن؟
(2) ڪنفيوشس ازم ڏانهن منسوب ڪتابن جو تفصيل لکو.
(3) ڪنفيوشس ازم جو تعارف پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان پريو:

(1) ڪنفيوشس ازم جي شروعات __________ ڪئي.
(2) حضرت ڪنفيوشس جو تعلق چين جي هڪ طبقي __________ سان هو.
(3) ڪنفيوشس ازم جو سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب ______ آهي.
(4) پنج ڪلاسڪ __________ جو مجموعو آهي.
(5) حضرت ڪنفيوشس _______ ق.م ۾ __________ رياست ۾ پيدا ٿيو.
(6) حضرت ڪنفيوشس جو لاڏاڻو __________ ق.م ۾ ٿيو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) ڪنفوشس عقيدن ۾ انسان ۽ ان جي فلاح تي زور ڏنو ويندو آهي.		
(2) چنگ مان مراد رياست سان وفاداري ڪرڻ آهي.		
(3) قديم چين ۾ ”شي“ هڪ مزدور طبقو هو جيڪو ڏاڍي محنت ڪندو هو.		
(4) ڪنفيوشس ازم ۾ موت بابت تفصيلي بحث ملي ٿو.		
(5) حضرت ڪنفيوشس سيني انسانن جي ڪامل هجڻ تي يقين رکندو هو.		

لُغت

لفظ	معني
مخطوط (ج) مخطوطات	هٿ سان لکيل، خطي ڪتاب
مقدر	نصيب، قسمت
همعصر	هڪ ئي زماني جا ماڻهو
بصيرت	دل جي بينائي، عقلمندي
مناجات	دعائون، التجائون جيڪي مالڪِ حقيقي اڳيان ڪيون وڃن.

2_ تاؤازم

ڪنفيوشس ازم وانگر تاؤ ازم بہ چين جو هڪ قديم مذهب آهي. جنهن جو باني هڪ چيني فلسفي لاؤزي هو تاؤ قديم چيني ٻولي جو لفظ آهي، جنهن جي معنيٰ آهي ”رستو“.

تاؤازم جي نظرئي مطابق تاؤ سموري مخلوق جو بنيادي سرچشمو ۽ طاقت يا ٻَل آهي. وجود رکندڙ هر شيءِ پنهنجي واڌ ويجهہ لاءِ ان جي محتاج آهي. (wu_wei) وو _ ويئي عدمِ عمل(Non_action) واري پنهنجي تصوّر يا قياس جي ڪري، مُتفڪّر ۽ مُستَغرق ڪيفيت کي پڪيڙي ٿو جنهن ۾ دنياوي سرگرمين جي مثانهين درجي کان پرهيز هجي. اها ڪيفيت ڪنفيوشس ازم کان ڪافي مختلف آهي.

تعارف

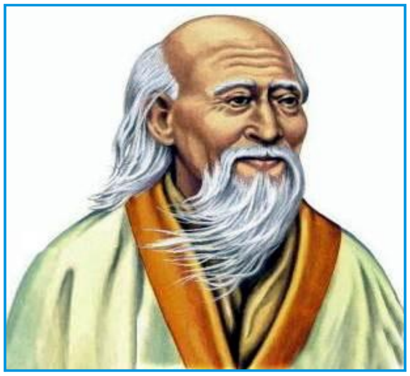

لاؤزي جي زندگيءَ تي پهريون ڪتاب هڪ چيني مؤرخ 100 ق.م ۾ لکيو هو چيني ٻولي ۾ سندس نالي لاؤتزو جو مطلب آهي وڏو استاد. پاڻ ”چو“ نالي رياست ۾ پيدا ٿيو سندس پيو نالو ”ار“ ۽ خانداني نالو ”لي“ هو اهڙي ريت سندس پورو نالي ”ارلي“ ٿيو.

سندس دور بابت اختلاف آهي. ڪن مؤرخن جو چوڻ آهي تہ سندس زمانو بہ لڳ ڀڳ اهو ئي هو جيڪو ڪنفيوشس ازم جي بانيءَ جو زمانو هو. پر ٻين مؤرخن سندس دور 600 ق.م بيان ڪيو آهي. حضرت ڪنفيوشس وانگر هن جو بہ شي طبقي سان تعلق هو ۽ پاڻ هڪ وڏو عالم ۽ فلسفي هو روايتن مطابق سندس عمر بہ سؤ ورهيہ هئي.

ڪتابَ

تاؤتي چنگ:

تاؤ ازم جا ٻه ڪتاب مشهور آهن. هڪ ڪتاب هن مذهب جي باني لاؤتزو ڏانهن منسوب آهي، جنهن کي ”لاؤتزي“ يا ”تاؤتي چنگ“ چيو ٿو وڃي. چيني تاريخ ۾ هن ڪتاب وڏي شهرت ماڻي آهي، جو ان کي ”تاؤتي چنگ“ يعني ”سڌي واٽ“ نالي سان سڏيو وڃي ٿو. ان جي شهرت چين مان وڏي هر طرف پکڙجي وئي. چيو وڃي ٿو ته بائيبل کان پوءِ دنيا جي سڀ کان وڌيڪ ٻولين ۾ هن ڪتاب جو ترجمو ٿيو آهي.

هي مختصر ڪتاب چيني ٻوليءَ جي پنج هزار لفظن تي مشتمل آهي ۽ ان کي ايڪاسي بابن ۾ ورهايو ويو آهي.زندگي گذارڻ بابت نصيحتون ۽ ڪائنات بابت شاعري وغيره هن ڪتاب جا اهم موضوع آهن. تاؤازم جا مڃيندڙ مڪمل روحاني زندگي گذارڻ لاءِ هن ڪتاب کي بنياد قرار ڏيندا آهن. هن ڪتاب جو پهريون يورپي ترجمو لاطيني ٻوليءَ ۾ يسوعي مشينرين طرفان ارڙهين صديءَ ۾ ٿيو.

چوانگ تزو:

تاؤازم جو ٻيو مشهور ڪتاب ”چوانگ تزو“ آهي. جيتوڻيڪ هيءُ ڪتاب ”تاؤتي چنگ“ کان پوءِ شايع ٿيو پر ان جي تاليف جو ڪم اڳي شروع ٿي چڪو هو. هي ڪيترن ئي ماڻهن جي اقوال زرين جو مجموعو آهي.

بنيادي تعليم

اوهان پڙهيو ته ”تاؤ“ جي لفظي معنيٰ ”رستو“ آهي، پر تاؤازم جي شارحين مطابق اهو لفظ ان معنيٰ ۾ بند ناهي، پر ان جون ٻيون معنائون مثال طور: اصول، زندگيءَ جو قانون، هڪ نظام هڪ طرز زندگي ۽ فطرت به ٿي سگهن ٿيون.

تاؤازم جو مؤقف آهي ته انسان کي ”تاؤ“ جي برخلاف عمل نه ڪرڻ گهرجي، بلڪ ان جي فرمانبرداري ڪرڻ گهرجي ۽ ان سان هڪ جهڙائي پيدا ڪرڻ گهرجي. تاؤ کي ڪنهن به صورت ۾ مات نه ٿي ڏئي سگهجي. ان سان موافقت رکڻ ۾ ئي ڀلائي آهي. مضبوط ترين جبلن جو مثال ونجي ته اهي به وقت جي اڳيان بيوس بڻجي پوندا آهن.

تاؤازم سيکاري ٿو ته هر شخص پنهنجي ذاتي فائدي بجاءِ اهو ڏسي ته سماج کي ڪهڙي شيءِ مان فائدو پهچي سگهي ٿو. هر هڪ ماڻهو نيڪيءَ جي جستجو

۽ ايثار جو مظاهرو ڪري. تاؤازم تلقين ڪري ٿو ته حد کان گهڻيون خواهشون نه پالجن ۽ اهڙيون اميدون نه رکجن، جيڪي پوريون ٿي نه سگهن.

انسان لاءِ سادگي ۽ فطرت کي اپنائڻ قابل ترجيح قرار ڏنو ويو آهي ۽ تشدد کان بچڻ جي تعليم ڏني وئي آهي. چوانگ تزو ۾ هڪ مشهور قول آهي ته:

"انسانن جهڙي فطرت نه ڏاهيو پر ڪوشش ڪريو ته توهان جي اندر مالڪِ حقيقيءَ جهڙي فطرت پيدا ٿئي".

تاؤازم جي تعليم آهي ته دنيا هڪ روحاني ڀيڙي آهي. اوهين ان کي ڪجهه نٿا ڪري سگهو. نه ئي وري اُن کي ڀڏي پاڻ وٽ رکي ٿا سگهو. جيڪڏهن ان ۾ تبديلي ڪرڻ جي ڪوشش ڪندؤ ته اُها ٽٽي پوندي ۽ جيڪڏهن ان کي روڪي رکندؤ ته ان مان فائدو نه ماڻي سگهندؤ. مطلب ته دنيا کي جاري ۽ ساري رهڻ گهرجي.

تاؤازم اطمينان ۽ سکون کي زندگيءَ جو مقصد قرار ڏئي ٿو. تنهن ڪري سندس زور آهي ته زندگي ڪيئن گذارجي. انهن جو ايمان آهي ته زندگيءَ ۾ جيڪڏهن توهان کي اطمينان ملي ويو ته توهان جي زندگي آسان آهي. سندن عقيدوآهي ته سموري مخلوق جي ابتدا هڪ ئي طريقي سان ٿي آهي. تاؤ عقيدي مطابق فطرت مهربان ناهي ٿيندي، پر فطرت جو اصول آهي ته طاقتور ڪمزور کي شڪار ڪندو آهي.

سبق جو خلاصو

تاؤازم قديم چين جو هڪ مذهب آهي، جنهن جو بنياد وجهندڙ هڪ چيني فلسفي لاؤزي هو. سندس تعلق شي (عالمن جي) طبقي سان هو. هڪ قول مطابق لاؤزي، ڪنفيوشس جو همعصر هو. جڏهن ته ڪن جي راءِ آهي ته هو ڪنفيوشس کان اڳي گذري چڪو آهي. تاؤازم جا ٻه مشهور ڪتاب (1) لاؤتزي يا تاؤتي چنگ ۽ (2) چوانگ تزو آهن، جن مان "تاؤتي چنگ" جڳ مشهور آهي ۽ ان جا دنيا جي ٻين ٻولين ۾ ترجما ٿي چڪا آهن. ان ۾ زندگي گذارڻ بابت نصيحتون ۽ ڪائنات بابت شاعري ذڪر ٿيل آهي. جڏهن ته "چوانگ تزو" تاؤمت جي بزرگن جي اقوال زرين جو مجموعو آهي. تاؤازم جي بنيادي عقيدن ۾ دنيا جي سموري مخلوق جو هڪ ذريعي مان پيدا ٿيڻ، ذاتي فائدي مٿان اجتماعي فائدي کي فوقيت ڏيڻ، نيڪيءَ جي جستجو ڪرڻ ۽ خواهشن کي محدود رکڻ شامل آهي.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(1) تاؤازم جي شروعات ڪڏهن ۽ ڪيئن ٿي؟
(2) تاؤازم جي مشهور ڪتابن تي مختصر نوٽ لکو.
(3) تاؤازم جي بنيادي تعليم ۽ عقيدن بابت پنج سٽون لکو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان پريو:

(1) تاؤازم جو باني __________ هو.
(2) تاؤ قديم چيني ٻولي جو لفظ آهي، جنهن جي معنيٰ ______ آهي.
(3) لاؤزي ڏانهن ______________ نالي ڪتاب منسوب آهن.
(4) اقوال زرين تي مشتمل ڪتاب جو نالو __________ آهي
(5) __________ ڪتاب جو بائيبل مُقدّس ڪان بعد دنيا جي سڀ ڪان گهڻين ٻولين ۾ ترجمو ٿيو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) تاؤتي چنگ ڪتاب جو پهريون ترجمو يوناني ٻولي ۾ ٿيو.		
(2) تاؤازم مطابق سڄي مخلوق جي ابتدا هڪ ئي طريقي سان ٿي.		
(3) چيني ٻوليءَ ۾ ”لاؤتزو“ جو مطلب ”زندگي جو رستو“ آهي.		
(4) تاؤازم يونان جو تمام پراڻو مذهب آهي.		
(5) تاؤتي چنگ جو مطلب آهي اوهان جو ڀلو ٿئي.		

لُغت	
لفظَ	**معنيٰ**
مؤرخ	تاريخ لکندڙ
يسوعي مشنري	ڪيٿولڪ مشنري جو هڪ گروهه جن کي انگريزي ۾ Jesuits چيو ويجي ٿو.
تاليف	ڪنهن ڪتاب کي ڇپجڻ کان اڳ مرتب ڪرڻ
اقوال زرين	قيمتي ڳالهيون، نصيحت ڀريا قول
مات ڏيڻ	شڪست ڏيڻ
مُستَغرق	ٻـڏل
مُتفڪّر	سوچ ويچار ڪيل

باب ٽيون

پاڪستان ۾ مذهبي ڏڻ

اسان جو پيارو وطن پاڪستان مختلف مذهبن جي آماجگاهہ آهي، جتي مختلف مذهبن وارا ماڻهو صدين کان گڏجي رهن ٿا. هر مذهب جا پنهنجا خوشيءَ جا ڏڻ ٿيندا آهن. ان کان اڳ اوهين ڇهين ڪلاس ۾ هولي، ايسٽر ۽ نو روز بابت پڙهي چڪا آهيو. هاڻي وڌيڪ ٽن ڏڻن متعلق پڙهندا جيڪي آهن:

1. ڏياري 2. جنم اشٽمي 3. ويساکي

1 ـ ڏياري

ڏياريءَ کي اردوءَ ۾ ”ديوالي“ چون. اهو لفظ اصل ۾ سنسڪرت جي لفظ ”ديپ والي“ مان نڪتو آهي. ”ديپ“ معنيٰ ”روشني“ يا ”ڏيئو“ ۽ ”والي“ معنيٰ ”قطار“ آهي. ديواليءَ جي لفظي معنيٰ ٿي ”روشنين جي قطار“ اهو ڏهاڙو هندي ڪئلينڊر جي اٺين ”ڪاتڪ“ مهيني جي پهرئين ”پندرواڙي“ جي آخري ٻن ڏينهن ۾ ملهائبو آهي. ڪي ماڻهو ٽن ڏينهن تائين ڏياري ملهائيندا آهن. جيڪي ”ڪاتڪ“ جي تيرهين تاريخ ”ڌن تيراس“ کان ان ڏهاڙي جي شروعات ڪندا آهن. ان کان پوءِ چوڏهين تاريخ ”نرڪ چؤداس“ ملهائبو آهي ۽ پندرهين تاريخ ڏياري جي تقريب پڄاڻيءَ تي پهچندي آهي.

ٻارؤ! اوهان جي ذهن ۾ سوال پيدا ٿيندو هوندو تہ آخر ڏياري ڇو ملهائبي آهي؟ ان متعلق پُراڻن ۾ ٻہ مختلف روايتون ملن ٿيون:

1. پرماتما وشنو جي ستين اوتار شري رامچندرجي جڏهن پنهنجي زال سيتاجي ۽ ننڍي ڀاءُ لڪشمڻ جِي سان گڏ 14 سال بنواس (جلاوطني) ڪاٽي، ديوتائن کي تڪليف ڏيندڙ ۽ سيتاجي کي دوکي سان اغوا ڪندڙ راڌ وڻ کي ماري، پنهنجي سلطنت جي صدر مقام ايوڌيا واپس آيو تڏهن ايوڌيا جي عوام پنهنجي راجا جي واپسي ۽ راڻوڻ کان ڇوٽڪارو ملڻ جي خوشيءَ ۾ پوري راڄ کي ڏيئن سان روشن ڪري ڇڏيو. زمين تي چوڏس ڏيئا ئي ڏيئا پئي نظر آيا. جڏهن تہ آسمان ڦتاڪن ۽

آتش بازي سان روشن ٿي ويو.

2. ڪن روايتن مطابق اهو لڪشمي ديوي ۽ ڀڳوان وشنوءَ جي شاديءَ جو ڏهاڙو هو تنهن ڪري ان جا ڀڳت ان ڏينهن ڏيئا ٻاري، ڦٽاڪا ڇوڙي خوشي ملهائيندا آهن.

ڏياريءَ جون رسمون:

ڏياريءَ واري ڏينهن متيءَ جا ٺهيل ڏيئا ٻاريا ويندا آهن، جن کي سنسڪرت ۾ ”ديپ “ چوندا آهن. ڏيئن ۾ تيل پرندو آهي. ڪي ماڻهو تيل بدران ديسي گيهه به ٻارين، جن وٽ ديسي گيهه جي سگهه ناهي هوندي، اهي سرنهن جو تيل وجهندا آهن. اهي ڏيئا سڄي رات ٻاريل هوندا آهن. اصل ۾ اهي اونداهي مٿان روشني جي فتح جي نشاني آهن. ڏياريءَ جي موقعي تي گهرن کي صاف سٿرو رکبو آهي، جيئن لڪشمي ديويءَ کي پليڪار ڪئي وڃي. جڏهن ته ان موقعي تي بدروحن کي پري ڀڄائڻ جي مقصد سان ڦٽاڪا ڇوڙيا ويندا آهن. ڏياريءَ تي هرڪو صاف سترا ڪپڙا پائيندو آهي ۽ ان موقعي تي دوستن ۽ مٽن مائٽن ۾ مٺائين ۽ حلون جي ڏي وٺ به ٿيندي آهي.

ڪجهه علائقن ۾ ان ڏينهن ماڻهو تيل سان وهنجي، نوان ڪپڙا پهريندا آهن ۽ هڪ ٻئي کي ڏياريءَ جي واڌائي ڏيندي پڇندا آهن ته ڇا اوهان گنگا اشنان ڪيو آهي؟ اصل ۾ اهو صبح سوير تيل سان وهنجڻ ڏانهن اشارو هوندو آهي، ڇو ته اهڙي وهنجڻ کي ماڻهو گنگا جل مان اشنان وانگر سمجهندا آهن. گنگا درياء کي سيال حالت ۾ وهندڙ ديوي مڃيو ويندو آهي.

هندو ڌرم ۾ برهما مهورت جي وقت بيدار ٿيڻ کي تمام سٺو سمجهبو آهي. اهو نه صرف صحت لاءِ فائديمند آهي، پر ان سان اخلاقي برتري، ڪم ۾ چستي ۽ ٻيا ڪيترائي روحاني فائدا حاصل ٿيندا آهن. ڏياريءَ واري ڏينهن به صبح سوير اٿڻ کي بيحد شڀ سمجهيو ويندو آهي.

لڪشمي ديويءَ جي پوڄا:

نني کنڊ پاڪ ۽ هند جي اڪثر علائقن ۾ ڏياري فصل لهڻ واري موسم جي ختم ٿيڻ جو اعلان ڪندي آهي. هاري سڄي سال ۾ ملندڙ اپت جو شڪرانو ۽ ايندڙ سال سٺي فصل لهڻ جون دعائون گهرندا آهن. ائين چئي سگهجي ٿو ته اهو مالي سال جو انت هوندو آهي. لڪشمي ديوي کي ڌن دولت ۽ خوشحالي جي ديوي مڃيو ويندو آهي. ان ڪري ان موقعي تي سندس پوڄا ڪئي ويندي آهي جيئن ايندڙ سال به ان جو آشيرواد حاصل رهي. پُرانن ۾ ان ڳالهه جو ذڪر ملي ٿو ته ان ڏينهن ”لڪشمي پنج مک“ آسمان مان لهي اسان جي دنيا ۾ داخل ٿيندو آهي. وشنو،اِندر، ڪُبير، گجندر ۽ لڪشمي ان پنج مک جا پنج عنصر آهن.

ڪن هندو واپارين جو اهو دستور آهي ته اهي نون کاتن کولڻ جي شروعات ڏياري واري ڏينهن کان ڪندا آهن ۽ ساڳئي ڏينهن ڳاوڏن جي پوڄا به ڪئي ويندي آهي ۽ وڏي پيماني تي غريبن ۾ لنگر ورهايو ويندو آهي.

ان ڏينهن اوسي پاسي جا سيئي ماڻهو اڇي هڪ هنڌ گڏبا آهن. ڪير ڪنهن لاءِ اوپرو ناهي هوندو. ماڻهو پنهنجيون دشمنيون وساري، هڪ ٻئي کي ڀاڪر پائي ملندا آهن. خوشيءَ جو هيءُ موقعو ماڻهن کي پاڻ ۾ جوڙڻ جو وڏو ذريعو آهي. جن ماڻهن جا روحاني ڪن آواز ٻڌي سگهندا هجن، اهي ضرور هي آواز ٻڌندا هوندا:

”اي ڀڳوان جا ڀڳتو! سڀ هڪ ٻي وچو سيني سان پيار ڪريو“.

سبق جو خلاصو

ڏياريءَ جو ڏڻ هندي ڪئلينڊر مطابق ڪاتڪ مهيني ۾ ملهائبو آهي. هڪ روايت مطابق رام جي راڻوڻ کي ختم ڪرڻ جي خوشيءَ ۾ هر طرف ڦٽاڪا ڇوڙيا ويندا آهن، آتش بازي ڪئي ويندي آهي ۽ ڏيئا ٻاريا ويندا آهن. ٻي روايت مطابق اهو لڪشمي ديوي ۽ ڀڳوان وشنوءَ جي شاديءَ جو ڏينهن آهي. لڪشمي جي ڌن دولت ۽ خوشحاليءَ جي ديوي آهي، تنهنڪري ماڻهو ان ڏينهن متيءَ جا ڏيئا ٻاريندا آهن ۽ بدروحن کي ڀڄائڻ لاءِ ڦٽاڪا ڇوڙيندا آهن. ٻئي ڏينهن صبح سوير تيل سان وهنجي

سهنجي، نوان ڪپڙا پهريندا آهن. هاري فصل لهڻ ۽ ايندڙ سال سٺي فصل ٿيڻ جون دعائون گهرندا آهن. سيئي ماڻهو پنهنجا پنهنجا اختلاف وساري، هڪ ٿي ويندا آهن. ڳاؤڻ جي پوڄا ڪان پوءِ غريبن ۾ لنگر ورهايو ويندو آهي.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(1) ڏياري ڪڏهن ۽ ڇو ملهائي ويندي آهي؟
(2) ڏياريءَ جو رسمون مختصر طور بيان ڪريو.
(3) ڏياريءَ ۾ لڪشمي ديوي جي پوڄا ڇو ڪئي ويندي آهي؟

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان پريو:

(1) ڏياريءَ جو ڏڻ __________ مهيني ۾ ملهائبو آهي.
(2) ڪن روايتن مطابق ڏياري، __________ ۽ ڀڳوان وشنوءَ جي شاديءَ جو ڏينهن آهي.
(3) لڪشمي جي __________ جي ديوي آهي.
(4) ”لڪشمي پنچ مک“ ۾ وشنو اِندر __________ گجندر ۽ __________ شامل آهن.
(5) ڏياري جي ڏينهن هندو واپاري نوان __________ کوليندا آهن.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) ”ديوالي“ نيپالي زبان جو لفظ آهي.		
(2) ڏياريءَ ۾ سڄي رات ڏيئا ٻاربا آهن.		
(3) ڏياري فصل لڻڻ واري موسم جي شروعات جو اعلان آهي.		
(4) ڏياري تي ڳاؤڻ جي پوڄا ڪئي ويندي آهي.		
(5) لڪشمي سِڄَ جي ديوي آهي.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
آماجگاھ	گھر، رهڻ جي جاءِ
ڏڻ	خوشيءَ جو موقعو خاص ڏهاڙو
پنڌر واڙو	مهيني کي ٻن حصن ۾ ورهائي هر حصي کي پنڌر واڙ چوندا آهن، چو ته اهو پندرهن ڏينهن تي مشتمل هوندو آهي.
ڏن تيراس	چنڊ جي تيرهين تاريخ
نرڪ چوداس	چنڊ جي چوڏهين تاريخ
پُران	هندومت جا قديم ڪتاب جن ۾ اڳئين زماني جون ڳالهيون لکيل آهن.
راڄ	بادشاهي
واڌائي	مبارڪباد ڏيڻ
گنگا اشنان	گنگا درياءَ ۾ وهنجڻ
سيال	پاڻيٺ، وهندڙ شيءِ
برهما مهورت	صبح چار وڳي جو وقت
شڀ	برڪت وارو، سعادت وارو
کاتا	بياض يا ڊائري، جنهن ۾ مهاجن پنهنجو حساب ڪتاب لکندا آهن.

2۔ ڀڳوان ڪرشنا جو جنم ڏينهن (جنم اشٽمي)

جنم اشٽمي ڀڳوان ڪرشنا جي جنم ڏينهن هجڻ جي ڪري هندومت جو هڪ مقدس ڏڻ آهي. جنم اشٽمي هندي ڪئلينڊر جي ڇهين مهيني ”ڀادون“ جي ”تاريڪ پاڪ“ واري اٺين ڏينهن ملهايو ويندو آهي. انگريزي ڪئلينڊر جي حساب سان اهو ڏهاڙو آگسٽ يا سيپٽمبر ۾ ايندو آهي. ان ڏهاڙي کي ”ستم اٺم“، ”شري ڪرشنا جي انتي“ ۽ ”گوڪلا اشٽمي“ بہ سڏين. ڇاڪاڻ تہ شري ڪرشناجي جو هڪ لقب ”گوپال“ يعني ڳئون پاليندڙ بہ آهي. اوهان ڀڳوان جي هڪ تصوير ضرور ڏٺي هوندي، جنهن ۾ هو ڳئونءَ جي ڀرسان بيٺل هوندو آهي ۽ سندس هٿ ۾ بئنسري هوندي آهي، اهوئي ڀڳوان ڪرشنا آهي.

هندوعقيدي مطابق مالڪ حقيقي (پرماتما) ادويت، نِرگُن ۽ نراڪار آهن. اُهي پنهنجي اِڇا سان يوگ مايا کي وَش ۾ ڪري، برهما، وشنو ۽ شِو جي ٻڄندا آهن. برهما پيدا ڪندو آهي. وشنو پاليندو آهي ۽ شِوجي ماريندو آهي. پرماتما وشنوجي جي ڏهن مُکيہ اوتارن مان ڀڳوان شري ڪرشنا جي اٺون ۽ سڀ کان وڌيڪ مشهور اوتار آهي. اهو بہ مڃيو وڃي ٿو تہ پاڻ وشنوجي جو سڀ کان ڪامل اوتار آهي. ڀڳوان ڪرشناجي ”ڀادون“ مهيني جي اٺين تاريخ مٿرا مقام تي پيدا ٿيو. تنهن ڪري اهو ڏينهن سندس جنم ڏينهن جي اعتبار سان تمام گهڻو مُقدّس سمجهيو ويندو آهي. پُرانن ۾ ذڪر ملي ٿو تہ سندس ولادت ٽي هزار سال ق.م ۾ ٿي ۽ پاڻ عربي سمنڊ جي ڪناري آباد ”دوارڪا“ رياست جو راجا هو. ڪرشنا جي شهرت جو سبب اهو آهي تہ جڏهن ڪوروئن ۽ پانڊوئن جي وچ ۾ جنگ ٿي تہ ڪرشنا ڀڳوان جي طرفان جنگ وڙهي، انهن کي فتح ڏياري.

جنم اشٽمي جون تقريبون:

جنم اشٽمي جون تياريون ڪيترائي ڏينهن اڳ شروع ٿي وينديون آهن. عورتون پنهنجي گهرن کي صاف سٿرو ڪري سينگارينديون آهن، جيئن ڀڳوان ڪرشنا کي ڀليڪار چئي سگهجي. اُهي ان موقعي تي طرحين طرحين مٺايون تيار ڪري ڀڳوان اڳيان پيش ڪنديون آهن. مکڻ ڀڳوان ڪرشنا جي پسنديده غذا هئي ان ڪري مکڻ بہ

نذر ڪبو آهي. پاڻيءَ ۾ ٿورو اٿو ملائي گهر جي ٻاهرئين دروازي کان پوڄا واري ڪمري تائين رستي تي ان پاڻيءَ سان ننڍڙي ٻار جي پيرن جا نشان ٺاهيا ويندا آهن، جنهن جو مطلب هوندو آهي تہ ننڍڙو ڀڳوان ڪرشنا گهر آيو آهي. ان موقعي تي ڀڳوت گيتا پڙهي ويندي آهي ڪيرتن ڳايا ويندا آهن ۽ هر طرف دعائون ٿينديون رهنديون آهن. ڀڳوان ڪرشنا جي ننڍپڻ جون مورتيون ٺاهي انهن کي پينگهن ۾ رکيو ويندو آهي. ڪوشش هوندي آهي تہ ان ڏينهن برت رکيو وڃي. جيڪڏهن اهو ممڪن ناهي هوندو تہ هلڪي ڦلڪي غذا کائبي آهي.

جنم اشٽمي جون تقريبون پرهہ ڦٽيءَ کان اڳي شروع ٿينديون آهن ۽ پورو ڏينهن بلڪ رات تائين اهو سلسلو جاري رهندو آهي. ان موقعي تي ڪي ماڻهو طرحين طرحين کاڌا تيار ڪري لنگر هٽندا آهن. ڪي ڀڳوان ڪرشنا جي مورتي سينگاريندا آهن ۽ ڪجهہ ماڻهو وري مندر کي گلن جي مالا سان سينگاريندا ۽ خوشبوءِ ٻاريندا آهن. ڀڳوان جي مورتين کي مختلف پاڻيات واري شين سان وهنجاريو ويندو آهي. ان تقريب کي ”ابيشيڪا“ چئبو آهي. ڪڏهن تہ اها رسم ڪلاڪن تائين هلندي آهي ۽ آخر ۾ پنڊت پردو هٽائي ڀڳوان جي مورتي جو ديدار ڪرائيندو آهي، جنهن کي عمدي پوشاڪ پهرائي، هندوري ۾ سمهاريو آهي. جيئن ئي پردو پري ٿيندو آهي، تہ ماڻهن جو جوش ۽ جذبو وڌي ويندو آهي ۽ اهي مالڪِ حقيقيءَ جي تعريف جا گيت ڪيرتن ڳائڻ شروع ڪندا آهن.

1. جنم اشٽمي کان اٺ ڏينهن اڳ هڪ جاپ ”ॐ نمو ڀگوتي واسو ديوايہ“ پڙهڻ شروع ڪبو آهي.
2. جن ماڻهن کي توفيق ملندي آهي، اهي ڀڳوت ڳيتا پڙهندا آهن. جيڪي ڪنهن سبب ناٿا پڙهي سگهن، تہ انهن لاءِ لازم آهي تہ گهٽ ۾ گهٽ ان کي ضرور ٻڌن.
3. هر هڪ جي ان ڏينهن ڪوشش هوندي آهي تہ برت رکي.
4. سڀ ماڻهو هڪ ٻئي کي واڌائي ڏيڻ لاءِ ”ॐ نمو ڀگوتي واسو ديوايہ“ چوندا آهن.
5. ان موقعي تي باهہ جو هڪ وڏو مچ ٻاريو ويندو آهي، جنهن کي ”جنم اشٽمي هون“ چئبو آهي.
6. ان ڏينهن سنياسي، يوگي ۽ گياني ماڻهو ڀڳوان جي تعليم تي روشني وجهندا آهن.
7. سڄ لهڻ وقت ماڻهو مندر ۾ گڏ ٿي ڀڳوان جي نالي جي مالا جپيندا آهن.

8. رات جو هڪ ڏکهي پوڄا ٿيندي آهي. جنهن ۾ ڀڳوان جي مورتي کي کير سان وهنجاريو ويندو آهي ۽ ”شريمد ڀاڳوت مهاپُران“ جا مختلف حصا پڙهبا آهن خاص طور ”گوپيڪا گيتم“.

سبق جو خلاصو

جنم اشٽمي ڀڳوان ڪرشنا جو جنم ڏينهن آهي. ڀڳوان ڪرشنا وشنوءَ جو اٺون ۽ مشهور اوتار آهي. پاڻ ڀادون مهيني جي اٺين تاريخ مٿرا ۾ پيدا ٿيو. کيس گوپال بہ چئبو آهي. جنم اشٽمي جي موقعي تي گهرن کي صاف سٿرو رکيو ويندو آهي. مکڻ نذر ڪبو آهي، چاڪاڻ تہ مکڻ ڪرشنا جو پسنديده کاڌو آهي. ان ڏينهن گهرن ۽ مندرن کي گلن سان سينگاريو ويندو آهي. بهترين کاڌا تيار ٿيندا آهن ۽ منايون ورهائبيون آهن. ڀڳوان جي پوڄا لاءِ گيت ڳائبا آهن ۽ ڀڳوت گيتا پڙهبو آهي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) جنم اشٽمي جو ڏڻ ڇو ۽ ڪڏهن ملهائبو آهي؟
(2) جنم اشٽمي واري ڏينهن ڪهڙا ڪم ڪيا ويندا آهن؟
(3) جنم اشٽمي ڏڻ جي تيارين بابت مختصر نوٽ لکو.

ب_ مناسب لفظن سان خال ڀريو:

(1) هندن جو مقدس ڪتاب _________ آهي.
(2) جنم اشٽمي _________ جو جنم ڏينهن آهي.
(3) اهو ڏڻ _________ مهيني ۾ ملهائبو آهي.
(4) ڪرشنا جو من پسند کاڌو _________ آهي.
(5) ڪرشنا _________ جي طرفان جنگ وڙهي، کين ڪاميابي ڏياري.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) جنم اشٽمي جي ڏينهن روزو رکبو آهي.		
(2) شري ڪرشن جو لقب رام آهي.		
(3) ڪرشنا وشنو جو ٽيون نمبر اوتار آهي.		
(4) ڪرشنا مٿرا ۾ پيدا ٿيو.		
(5) جنم اشٽمي جي تقريبن جي شروعات ڏينهن گذرڻ کان پوءِ ٿيندي آهي.		

لُغت

لفظَ	معنيٰ
ڪيرتن	اهي گيت جن ۾ مالڪِ حقيقيءَ جي تعريف هجي.
اپيشيڪا	اها تقريب، جنهن ۾ ڀڳوان ڪرشنا جي ننڍپڻ جي مورتي سنواري ماڻهن سامهون پيش ڪبي آهي.
مالا جپڻ	ڪنهن جو تمام گهڻو ذڪر ڪرڻ
گوپيڪا	گوپين جو اهو گيت جيڪو هنن ڪرشنا لاءِ ڳايو. اهو
گيتم	گيت ”شريمد ڀاڳوت مها پُران“ ۾ موجود آهي.
تاريڪ پاک	هندي ۾ مهيني جي اڌ کي ”پاک“ چوندا آهن. مهيني جي پهرين اڌ ۾ چنڊ ننڍڙو هوندو آهي، ان ڪري اهو ڏينهن اونداهو هوندو آهي.
نِراڪار	بي جسم، غيرمادي، نوراني
نِرگُن	پورو
يوگ مايا	طاقت، ٻَل

3_ ويساکي

هن لفظ کي ”بيساک“ بہ چوندا آهن. ويساکي هندوستاني ۽ پاڪستاني پنجاب ۾ بهار جي موسم جو ميلو آهي. جيڪو پنجابي ڪئلينڊر جي ٻئي مهيني ”ويساک“ جي پهرين تاريخ ملهائبو آهي. ان مناسبت سان ماڻهو ان کي ويساکي پڙهندا ۽ لکندا آهن. انگريزي ڪئلينڊر جي حساب سان ”ويساکي ڏهاڙو“ 14 کان 16 اپريل جي وچ ۾ ڪنهن ڏينهن اچي ٿو. هاري فصل لهڻ جي خوشيءَ ۾ اهو ڏينهن ملهائيندا آهن ۽ پنجاب وارن وٽ اهو صرف موسمي ڏڻ آهي. پر اسان جي سِک ڀائرن لاءِ اهو ڏهاڙو مذهبي اهميت رکي ٿو. تنهن ڪري اهي پوري دنيا ۾ اهو ڏڻ وڏي عقيدت ۽ احترام سان ملهائيندا آهن.

پيارا ٻارؤ! اهو ٻڌائڻ مشڪل آهي تہ ويساکيءَ جي شروعات ڪڏهن ٿي ۽ ان جي شروعات هڪ ثقافتي ڏڻ جي حيثيت سان ٿي يا اهو ڏهاڙو شروع کان ئي مذهبي ڏڻ طور ملهائجي ٿو؟ پر اها ڳالهہ طئي آهي تہ هندوستان جي ورهاڱي کان پوءِ بہ پاڪستاني پنجاب جا هاري ويساکي جوش جذبي سان ملهائيندا ٿا اچن. انهن وٽ هيءُ هڪ ثقافتي ڏهاڙو آهي. اسان اوهان کي ويساکيءَ جي مذهبي حيثيت بابت معلومات ڏينداسين.

سک مت ۾ ويساکيءَ جي آکاڻي انهن جي تعليم مطابق گرو تيغ بهادرجي جي شهادت کان شروع ٿئي ٿي. ياڻ سک مت جو نائون گرو هو مغل بادشاهہ اورنگزيب جي حڪم سان سندس سرعام سر قلم ڪيو ويو هو. تيغ بهادرجي هندن ۽ سکن جي حقن لاءِ اٿيو هو. سو اورنگزيب ان کي پنهنجي لاءِ خطرو پئي سمجهيو. تيغ بهادرجي جي شهادت کان پوءِ سندس پٽ گرو گوبند سنگهہ جي سِکن جو ڏهون گرو مقرر ٿيو. گرو گوبند سنگهہ جي پنهنجي ماڻهن ۾ قرباني ڏيڻ جي همت ۽ حوصلو وڌائڻ پئي چاهيو ان خواب کي عملي جامو پارائڻ لاءِ ياڻ 30 مارچ 1699 تي ويساکي واري ڏهاڙي تي هڪ تاريخي اجتماع منعقد ڪرايائين.

جڏهن هزارين ماڻهن جو ميڙ گڏ ٿي ويو تہ گرو گوبند سنگهہ جي هڪ اگهاڙي تلوار ساڻ ڪري، هجوم جي سامهون بيٺو ۽ جوشيلي انداز ۾ تقرير ڪرڻ کان پوءِ ماڻهن کان پڇيائين تہ ڪير آهي جيڪو قرباني ڏيڻ لاءِ تيار ٿئي؟ هجوم مان هڪ شخص پنهنجو هٿ مٿي ڪيو. گرو ان کي ياڻ سان پنهنجي خيمي اندر وٺي ويو جڏهن واپس

ٿيو تہ سندس تلوار رت سان رڱيل هئي. گروءَ وري اچي پڇيو تہ: قرباني لاءِ ٻيو ڪير تيار آهي؟ هڪ رضاڪار وري تيار ٿيو. اهو سلسلو پنج دفعا ورجايو ويو. هر دفعي جڏهن بہ گرو خيمي مان واپس پئي آيو تہ سندس تلوار مان رت پئي ٽميو. ماڻهو سمجهي رهيا هئا تہ گرو خيمي اندر انهن ماڻهن کي قتل ڪري رهيو آهي. ٿوري دير ڪان پوءِ جڏهن اهي پنج همراهہ خيمي مان ٻاهر نڪتا تہ سندن ڪپڙن کي رت نہ، پر ڳاڙهو رنگ لڳل هو ۽ هو سڀ صحيح سلامت هئا. سک مذهب جا اهي پنج ئي دلير بعد ۾ ”پنج پيارا“ لقب سان مشهور ٿيا. انهن جا نالا هن ريت هئا: ڀائي ديا سنگهہ، ڀائي ڌرم سنگهہ، ڀائي مکم سنگهہ، ڀائي همت سنگهہ ۽ ڀائي صاحب سنگهہ.

ان تقريب ۾ گروءَ انهن پنجن ئي ماڻهن کي امرت پيارڻ کان پوءِ پاڻ بہ پيتو ۽ پوءِ سيني ماڻهن کي امرت پيئاريائين. ان تقريب ۾ جيڪي ماڻهو موجود هئا، انهن کي ”خالص پنٿ“ يعني ”پاڪ ماڻهن جو طبقو“ چئجي ٿو. ان پروگرام ۾ هر قوم جا ماڻهو اچي گڏ ٿيا هئا. پر گرو گوبند سنگهہ جي ڪين سمجهايو تہ پنهنجي ذات پات کي وساري هڪ ٿي وڃو. پاڻ هر هڪ کي ”سنگهہ“ يعني ”شينهن“ جو لقب ڏنائين. سندس اهڙي تعليم جي ڪري هڪ انقلاب برپا ٿي ويو چاڪاڻ تہ ان زماني ۾ سماج، ذات، پات، امير، غريب جهڙن مسئلن ۾ ورهايل هو پر سڀ ڳالهيون وساري متحد ٿي ويا. اهڙي طرح 1699 ۾ ويساکي هڪ مذهبي اهميت حاصل ڪري ورتي، هاڻي بہ پوري دنيا ۾ سک ياتر ويساکي انتهائي عقيدت ۽ احترام سان ملهائين ٿا.

ويساکيءَ جون تقريبون:

ويساکيءَ واري ڏينهن ”نگر ڪيرتن“ جا جلوس ڪڍيا ويندا آهن. ”نگر“ معنيٰ ڳوٺ ۽ ”ڪيرتن“ حمديہ گيتن کي چئبو آهي. ماڻهو جلوس جي صورت ۾ اهي گيت ڳائيندا هلندا آهن. اهي تعريفي گيت سک مذهب جي مقدس ڪتاب گروگرنٿ صاحب مان ورتل آهن. جلوس جي اڳواٽي ”پنج پيارا“ جو حليو رکندڙ ماڻهو ڪندا آهن ۽ جلوس سان گرو گرنٿ صاحب کي بہ مٿاهين ۽ اوچي هنڌ رکي گڏ کڻبو آهي.

ويساکي رنگارنگي ڏڻ آهي، ان ڏينهن خاص چمڪندڙ پڪي رنگ جا ڪپڙا پهري ”ڀنگڙا“ ۽ ”گدا“ ناچ ڪبو آهي. سرنهن جو ساڳ، مڪئيءَ جي ماني، ٿڌري ۽ ٻيا انيڪ مزيدار کاڌا تيار ڪبا آهن. ان ڏينهن گردوارن ۾ ايندڙ سيني ماڻهن کي ”ڪڙا

پرساد” ڏنو ويندو آهي، جيڪو اٽي، کنڊ ۽ گيهه مان تهيل ڪاڙهو آهي، ان کي ”گروءَ جو پرساد“ بہ چون. چاڪاڻ تہ ويساکي واري ڏينهن گرو گوبند سنگهه جي ”خالص پنٿ“ جنم ورتو هو. جيئن تہ هيءُ هڪ مقدس پرساد آهي، ان ڪري اهو پرساد وٺندڙ گوڏن پر ويهي پڪ جهلي وڏي عقيدت سان اهو پرساد حاصل ڪندا آهن.

پاڪستاني پنجاب جي لڳ ڀڳ هر شهر ۾ ويساکي اڄ بہ وڏي جوش ۽ جذبي سان ملهائبو آهي. ماڻهو ويساکي جا ميلا لڳائيندا آهن، جن ۾ هر قسم جا دڪان هوندا آهن. ڳوٺاڻن کي ويساکي جي ميلي جو شدت سان انتظار رهندو آهي ۽ وري انڊيا مان سک ياترن جي ويساکي ۾ شرڪت ميلي کي اڃان سونهن بخشيندي آهي. اهڙيءَ طرح هي صرف ثقافتي ڏڻ نہ پر ثقافتي ۽ مذهبي انداز جو ڏهاڙو لڳندو آهي.

سبق جو خلاصو

پنجاب وارن لاءِ ويساکي هڪ موسمي ڏڻ آهي، جڏهن تہ سک ياترن لاءِ اهو هڪ مذهبي ڏهاڙي جي حيثيت رکي ٿو. ويساکي پنجابي ڪئلينڊر مطابق ويساک مهيني جي پهرئين تاريخ تي ملهائبو آهي. گروگوبند سنگهہ جي 30 مارچ 1699ع تي هڪ ويساکيءَ جو مذهبي اجتماع منعقد ڪيو هو جنهن ۾ هن درس ڏنو تہ سڀ ماڻهو پنهنجي ذات پات وساري، هڪ ٿي وڃو. ان ڏينهن ”خالص پنٿ“ جنم ورتو ۽ اهڙيءَ ريت ويساکيءَ کي هڪ مذهبي حيثيت حاصل ٿي. ويساکيءَ واري ڏينهن شوخ رنگ جا نوان ڪپڙا پائي، جلوس ڪڍبا آهن. گڏا ۽ ڀنگڙا ناچ ڪيو ويندو آهي. ڪيرتن ڳايا ويندا آهن. سرنهن جو ساڳ، مڪئيءَ جي ماني ۽ ٿڌريءَ سميت طرحين طرحين کاڌا تيار ڪري کائبا آهن. جڏهن تہ گردوارن ۾ ڪڙا پرساد ورهائبو آهي.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(1) ويساکي جي مذهبي حيثيت سان ابتدا ڪڏهن ۽ ڪيئن ٿي؟

(2) ويساکي ڏهاڙو ڇو ملهائبو آهي؟

(3) ويساکيءَ جون تقريبون ڪهڙي طرح ملهائبيون آهن؟

ب_ مناسب لفظن سان خال پريو:

(1) ويساکيءَ جو ميلو __________ جي موسم ۾ ملهائبو آهي.

(2) سک مذهب جو نائون نمبر گرو __________ آهي.

(3) گرو گوبند سنگهه جي __________ تاريخ تي ويساکي جو تاريخي اجتماع منعقد ڪرايو هو.

(4) اجتماع ۾ موجود سيني ماڻهن تي __________ نالو پئجي ويو.

(5) ڪيرتن __________ کي چئبو آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) بيسڻ مان ٺهيل لڏن کي ”ڪڙا پرساد“ چئبو آهي.		
(2) سک مذهب جو مقدس ڪتاب گرو گرنٿ آهي.		
(3) ”خالص پنٿ“ جي معنيٰ آهي دلير ماڻهن جو طبقو.		
(4) ويساکي جو ڏڻ اگست مهيني ۾ ملهائبو آهي.		
(5) گرو گوبند سنگهه جي سکن جو ڏهون گرو مقرر ٿيو.		

لُغت

لفظَ	معنيٰ
سر قلم ڪرڻ	سر ڌڙ کان ڌار ڪرڻ، ماري ڇڏڻ
امرت	هڪ مُقدّس پاڻي، جنهن جي پيئڻ سان انسان تي موت نہ ايندو آهي.
پرساد	عبادت ڪرڻ کان پوءِ ڪاڌي جي ڪا شيءِ ورهائڻ کي ”پرساد“ چوندا آهن.
گرد وارو	سکن جي عبادتگاهہ

باب چوٿون

اخلاقي قدرَ

سماج خاندانن سان ملي ٺهندو آهي، انهيءَ ڪري خاندان سماج جو بنيادي ايڪو آهي. خاندان جي هر فرد جي تعليم ۽ تربيت سهڻي نموني ڪئي وڃي ته اهڙو فرد بهترين سماج جي تڪميل لاءِ ڪارائتو بڻجندو آهي. اخلاقي علم جو دائرو رڳو مذهبن جي تعارف يا انهن جي تاريخ تائين محدود ناهي، پر اخلاقي علم، اخلاقي قدرن تي پڻ بحث ڪري ٿو ڇاڪاڻ ته دنياوي مذهبن جو بنيادي مقصد تبليغ ذريعي ماڻهن کي انسان بڻائڻ ئي آهي.

اخلاقي قدرَ روين کي بهتر بڻائڻ، ٻين جي عزت ڪرڻ ۽ انهن سان تعلقات بهتر بڻائڻ ۾ مددگار ثابت ٿين ٿا. ڇا صحيح آهي ۽ ڇا غلط، اهو ڄاڻڻ انساني زندگيءَ جو هڪ اهم عنصر آهي، جيڪو فرد جي ڪردار جي تعمير ڪري ٿو. سٺا اخلاقي قدرَ انسان کي صحيح فيصلو ڪرڻ ۽ ٻين سان ميل جول بهتر بڻائڻ ۾ مدد ڏين ٿا. مثال طور: ٻارن کي سيکاربو آهي ته اهي وڏن جي عزت ڪن. پاڙيسرين ۽ بيمارن جو خيال رکن. جڏهن ٻار انهن هدايتن تي عمل ڪندا آهن ته ٻين ماڻهن سان سندن ناتا سٺا ٿي پوندا آهن. اهڙيءَ طرح جيڪڏهن ڪو شخص پنهنجو ڪم ايمانداريءَ سان ڪري، ته اهو پنهنجا مقصدَ سولائيءَ سان حاصل ڪري سگهي ٿو.

هن سبق ۾ اوهان ”وقت جي پابندي“، ”وطن سان محبت“، ”قانون جو احترام“، ”ملاقات جا ادبَ“، ”بيمار جي عيادت“ ۽ ”قومي يڪجهتي“ جهڙن اخلاقي قدرن بابت ڄاڻ حاصل ڪندا.

مُلڪ ۽ مِلّت سان مُحبّت ۽ وفاداري

ساره ۽ حامد اڄ ڏاڍو خوش هئا. انهن جي غير معمولي خوشي ڏسي ماءُ ڪائن پڇيو: ”ٻارؤ! اڄ توهين ڏاڍو خوش پيا نظر اچو ڇا ڳالهه آهي“!؟

ساره: ”امان اڄ ڪان اسان جي اسڪول ۾ 14 آگسٽ جون تياريون شروع ٿي ويون آهن، سو مون تقريري مقابلي ۾ حصو ورتو آهي“.

حامد: ”امان! آءٌ پنهنجي قومي هيرو قائد اعظم جو ڪردار ادا ڪندس“.

ماءُ: ”اها تہ تمام سٺي ڳالهہ آهي. اوهان کي معلوم آهي تہ آزاديءَ وارو ڏهاڙو اسان لاءِ عيد جي ڏينهن وانگر آهي. ان ڏينهن اسان جو ملڪ آزاد ٿيو ۽ اسان کي غلاميءَ مان نجات ملي“.

ساره: ”جي امان! اڄ اسان کي استاديائڻي صاحبہ بہ ٻڌايو تہ پنهنجي ملڪ لاءِ ڏنل قربانين کي ياد رکڻ گهرجي. رڳو گهر کي جهنڊين سان سينگارڻ ۽ سائو جهنڊو ڦڙڪائڻ ڪافي ناهي، پر اسان کي پنهنجي مُحبّ وطن هجڻ جو ثبوت ڏيڻ گهرجي“.

حامد: ”امان! مُحبّ وطن هجڻ لاءِ جنهن قومي جذبي ۽ وفاداريءَ جي ضرورت آهي، اهو اسان ۾ موجود آهي“.

ساره: ”منهنجي تقرير جو عنوان ”مُلڪ ۽ مِلّت سان محبت ۽ وفاداري“ آهي. آءٌ ڏاڏا سائينءَ جي مدد سان پنهنجي تقرير پوري ڪنديس“.

ماءُ: ”حامد توهان قائد اعظم جو ڪردار پيا ادا ڪيو ان ڪري توهان کي قائد اعظم جي سوانح عمري پڙهڻ گهرجي“.

حامد: ”جي امڙ“. !

(ساره شام جو ڪاڏو ڪائي ڏاڏي سائين وٽ اچي پهچي ٿي)

ساره: ”ڏاڏا سائين! مون کي اسڪول ۾ تقرير ڪرڻي آهي. جنهن جو موضوع ”مُلڪ ۽ مِلّت سان محبت ۽ وفاداري“ آهي. ان حوالي سان اوهان منهنجي مدد ڪريو“.

ڏاڏو: ”شاباس ڌيءَ! تمام سٺو عنوان چونڊيو آهي توهان. اسين پنهنجي ننڍين ننڍين عملن ذريعي ثابت ڪري سگهون ٿا تہ اسين پنهنجي ملڪ ۽ قوم سان محبت ڪريون ٿا ۽ ان جا وفادار آهيون“.

ساره: ”اهو ڪيئن ڏاڏا سائين“؟

ڏاڏو: ”اهو هن طريقي سان تہ اسين پنهنجي ملڪ کي پنهنجو گهر سمجهون. جهڙيءَ طرح اسين گهر جي ڪنڊ ڪڙڇ جي صفائي جو خيال رکندا آهيون. جهيڙي جهٽي کان بچندا ۽ والدين جي فرمانبرداري ڪندا آهيون ۽ گهر جي اصولن جي پابندي ڪندا آهيون. ساڳئي نموني اسان کي پنهنجي ملڪ لاءِ بہ سوچڻ گهرجي. گهٽين کي صاف سٿرو رکڻ گهرجي.پنهنجي ملڪ کي هر قسم جي برائي ۽ سازشن کان بچائڻ لاءِ حڪومت سان سهڪار ڪيون ۽ ان جي قانون تي پوري طرح عمل ڪريون“.

ساره: ”پر ڏاڏا سائين! اهو سڀ ڪجھ ٿيندو ڪيئن“؟

ڏاڏو: ”ڌس ڌيءَ! اهو صرف ۽ صرف تڏهن ممڪن آهي، جڏهن هر هڪ ماڻهو پنهنجي ذاتي مفاد کي پنيءَ پنيان ڦٽو ڪري ملڪي مفاد کي ترجيح ڏيندو. پر جيڪڏهن اسان صرف تقريرن ۾ اهي ڳالهيون ورجائيندا سين ۽ عملي طور ڪجھ بہ نہ ڪندا سين تہ اهو مقصد حاصل نہ ٿيندو توهان پنهنجي تقرير ۾ اسڪول جي سيني شاگردن ۽ شاگردياڻين کي اهو پيغام ڏيو تہ اڄ کان اسين سڀ اهو عهد ڪريون ٿا تہ اسين پنهنجي عملي ڪوشش جي شروعات اڄ کان ئي ڪري رهيا آهيون ۽ سچي، مُحبّوطن ۽ قوم سان وفادار هجڻ جو ثبوت پيا ڏيون“.

ساره: ”مهرباني ڏاڏا سائين! اوهان منهنجي جوش ۽ جذبي کي وڌائي ڇڏيو اڄ ئي آءٌ پنهنجي دوستن کي ان طرف مائل ڪنديس جيئن اُهي بہ حُبّ الوطني ۽ وفاداري کي سمجهن ۽ ان تي عمل ڪن“.

ڏاڏو: ”شاباس ڌيءَ شال! خوش هجين“. !!!

سبق جو خلاصو

ساره ۽ حامد ٻئي ڀاءُ ڀيڻ اسڪول جي 14 آگسٽ واري پروگرام ۾ حصو وٺن ٿا. حامد قومي هيرو "قائداعظم" جي ڪردار ادا ڪرڻ ۾ مصروف ٿي وڃي ٿو جڏهن ته ساره "مُلڪ سان مُحبت ۽ وفاداريءَ" جي عنوان لاءِ پنهنجي ڏاڏي سائينءَ کان رهنمائي وٺي ٿي. ڏاڏا سائين کيس ٻڌائي ٿو ته اسان جو ملڪ اسان جي لاءِ پنهنجي گهر وانگر آهي. ان کي صاف رکڻ، سازشن ۽ برائين کان پاڪ ڪرڻ ۽ ان جي قانونن جي پابندي ڪرڻ اسان جي ذميداري آهي. اهو تڏهن ممڪن آهي، جڏهن اسين پنهنجي مفاد کي ملڪ لاءِ قربان ڪريون. جيئن مُلڪ ۽ مِلّت جا وفادار بڻجون. ساره اهي ڳالهيون ٻڌي، پنهنجن دوستن تائين پهچائڻ جو وعدو ڪري ٿي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) مُلڪ ۽ مِلّت سان وفاداري ثابت ڪرڻ لاءِ اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
(2) هن ڪهاڻيءَ مان اسان کي ڪهڙو سبق ملي ٿو؟
(3) جشن آزادي ڪيئن ملهائڻ گهرجي؟

ب_ خالي جڳهون مناسب لفظن سان ڀريو:

(1) هر ماڻهوءَ کي ذاتي مفاد مٿان ____________ مفاد کي ترجيح ڏيڻ گهرجي.
(2) ملڪ کي براين ۽ سازشن کان بچائڻ لاءِ اسان کي __________ جو ساٿ ڏيڻ گهرجي.
(3) جشن آزادي اسان لاءِ ____________ وانگر آهي.
(4) حامد 14 اگسٽ جي تقريب ۾ ____________ جو ڪردار ادا ڪري رهيو هو.
(5) ساره جي تقرير جو عنوان ___________________ هو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملا
		(1) اسان حب الوطني ۽ وفاداري پنهنجي عمل ذريعي ثابت ڪري سگهون ٿا.
		(2) اسان کي ملڪي قانونن جي پابندي ڪرڻ گهرجي.
		(3) 14 اگسٽ تي گهر کي جهنڊين سان سينگارڻ ٺيڪ ناهي.
		(4) حامد جي تقرير جو موضوع ”حب الوطني“ هو.
		(5) تقرير جي معاملي ۾ بابا سائين ساره جي رهنمائي ڪئي.

لُغت

لفظ	معني
غير معمولي	حد کان وڌيڪ، اهم
سوانح عمري	ڪنهن شخصيت جي زندگي جا احوال
مفاد	فائدو
پٺيءَ پٺيان ٺٺوليون ڪرڻ	ڪنهن شيءِ کي معمولي سمجهي پري ڦٽو ڪرڻ
حُبّ الوطني	وطن جي محبت
مِلّت	قوم

شهريءَ جون ذميداريون

لغوي اعتبار سان هر اهو ماڻهو ملڪ جو شهري آهي، جيڪو ان ملڪ جي ڳوٺ يا شهر جو رهاڪو هجي. پر جڏهن سياسي تصور ۾ لفظ ”شهري“ اصطلاح طور استعمال ڪجي ته ان مان ڪنهن ملڪ يا رياست جو فرد مراد هوندو آهي. پاڪستان اسان جو ملڪ ۽ اسين ان جا شهري آهيون.

ملڪ جو شهري هجڻ جي اعتبار سان آئين اسان کي ڪي حقَ ڏنا آهن. پر حق معلوم ڪرڻ کان پهرئين اسان کي پنهنجي ذميدارين طرف ڌيان ڏيڻ گهرجي. ملڪ جي شهريءَ جون ڪجهه ذميداريون هيٺينءَ ريت آهن:

1. حقوق العباد / سماجي حق:

هر شهريءَ لاءِ ضروري آهي ته عام ماڻهن جي حقن جو خيال رکي جيڪي رياست انهن کي ڏنا آهن. مثال طور: ٻين جي راءِ ۽ نظرين جو احترام ڪرڻ.

2. قانون جو احترام ۽ متعلقہ اهلڪارن سان تعاون:

هر شهري کي ملڪي قانون جو احترام ڪرڻ گهرجي ۽ قانون نافذ ڪندڙ اهلڪارن سان سهڪار ڪرڻ گهرجي. ڪڏهن به تشدد وارو رخ اختيار نه ڪرڻ گهرجي ۽ هميشہ قانون جي ڀڃڪڙي کان بچڻ گهرجي. ٽريفڪ جي قانونن جي چڱي نموني پاسداري ڪجي. ڊرائيونگ دوران ڪڏهن به جلد بازي نه ڪرڻ گهرجي. ائين ڪرڻ سان نه رڳو ڊرائيور ۽ ان سان گڏ سوار ماڻهن کي پڻ خطرو هوندو آهي، پر روڊ تي موجود ٻين گاڏين ۾ ماڻهن لاءِ به خطرناڪ صورتحال پيدا ٿي پوندي آهي.

3. ايمانداري ۽ فرض ادائگي:

هر شهريءَ کي پنهنجون ذميداريون، پوري توجہ، شوق ۽ ايمانداري سان ادا ڪرڻ گهرجن. ڪڏهن به ڪنهن فراڊ يا دوکيبازي ۾ مُلَوّث نه هئڻ گهرجي. ڪيس پنهنجا واجبات پورا پورا ۽ وقت سر ادا ڪرڻ گهرجن.

4. عام ڀلائي جي ترقيءَ لاءِ جدوجهد:

شهرين کي اهڙين سرگرمين ۾ ڀرپور ڀهرو وٺڻ گهرجي، جيڪي رياستي يڪجهتي، وقار ۽ ترقي کي هٿي وٺرائين.

5. معاشي ترقي:

هر شهري جي اها به ذميداري آهي ته هو پنهنجون ڀرپور صلاحيتون ڪتب آڻيندي، مُلڪ ۾ جمهوريت مضبوط ڪرڻ ۽ معاشي ترقي لاءِ ڪوشش وٺي.

6. راءِ ۽ ووٽ جو صحيح استعمال:

هر شهري لاءِ اهو به ضروري آهي ته چونڊ دوران اهڙن نمائندن کي ووٽ ڏئي ڪامياب بڻائي، جيڪي ايوانن ۾ پهچي سندس صحيح نمائندگي ڪري سگهن.

سبق جو خلاصو

ملڪ جي شهري هجڻ جي ناطي اسان تي ڪجهه ذميداريون لازم ٿيون ٿيون. رياست جي رهائشي ماڻهن جا حقَ پورا ڪرڻ، ملڪ جي قانون جو احترام ڪرڻ، ذميدارين ۾ ڪوتاهي نه ڪرڻ، وقت سر واجبات ادا ڪرڻ، رياست جي ترقيءَ لاءِ عملي سرگرمين ۾ ڀهرو وٺڻ، پنهنجون صلاحيتون ملڪي ترقي ۽ بقاءَ لاءِ استعمال ڪرڻ ۽ بهتر نمائندن جي چونڊ ۾ پنهنجي راءِ استعمال ڪرڻ. اهي سڀ اسان شهرين جون ذميداريون آهن.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) ملڪ ۾ رهندڙ هر شهري لاءِ ڪهڙيون ذميداريون آهن؟

(2) اوهان جي خيال ۾ معاشي ترقي لاءِ شهري ڪهڙو ڪردار ادا ڪري سگهي ٿو؟

(3) جيڪڏهن شهري پنهنجا فرائض ۽ ذميداريون پوريون نه ڪندا ته ملڪ جو ڇا حال ٿيندو؟ ٽن سِٽن ۾ جواب لکو.

ب_ هيٺيان خال ڀريو:

(1) هر شهري لاءِ ضروري آهي ته هو ڀين جي __________ جو احترام ڪري.

(2) هر شهري کي پنهنجا فرائض __________ سان ادا ڪرڻ گهرجن.

(3) ملڪ ۾ جمهوريت جي مضبوطي ۽ __________ کي هٿي وٺرائڻ گهرجي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) هر شهري کي پنهنجا واجبات بروقت ادا ڪرڻ گهرجن.		
(2) هر شهريءَ کي حقوق العباد جو خيال رکڻ گهرجي.		
(3) ذميدارين ۾ ڪوتاهي ڪرڻ ملڪي ترقي جي ضمانت آهي.		
(4) چونڊن ۾ پنهنجي راءِ/ووٽ ڏيڻ جو حق هر هڪ شهري کي حاصل ناهي.		

لُغت	
لفظ	**معنيٰ**
لغوي	لغت جي اعتبار سان، ٻولي ۾ ان لفظ جي معنيٰ ڪهڙي آهي.
اصطلاح	ڪو لفظ ڪنهن ٻولي ۾ ڪا خاص معنيٰ ڏيکاري ته ان کي ”اصطلاح“ چوندا آهن.

قومي يڪجهتيءَ جي اهميت

مشهور چوڻي آهي تہ ”اتفاق ۾ برڪت آهي“ ۽ بڌي ۾ اتفاق قومي ايڪي جو ذريعو آهي، جڏهن تہ نا اتفاقي ۽ انتشار ڪمزوري ۽ زوال جو سبب بڻجندا آهن. تاريخ شاهد آهي تہ قومن جي ترقي، خوشحالي ۽ استحڪام سندن قومي ايڪي ۽ اتحاد سبب ممڪن بڻيا آهن.

”قومي ايڪي“ جي تعريف هن طرح ڪري سگهجي ٿي تہ ”ڪنهن ملڪ اندر رهندڙ ماڻهو پنهنجي انفرادي سڃاڻپ رکڻ باوجود اجتماعي ڪمن ۾ هم خيال ۽ ٻڌي سان رهڻ جو عزم ڪندي ان جو عملي نمونو پيش ڪن تہ اهو ”قومي ايڪو“ آهي. مطلب تہ قومي ايڪو هڪ اهڙو نفسياتي عمل آهي، جنهن ذريعي اتفاق ۽ جذباتي هڪ جهڙائي واري سوچ ماڻهن جي دلين ۾ پيدا ٿئي ٿي، نتيجي ۾ ملڪ سان وفاداري ۽ اجتماعي شهريت وارو رجحان جنم وٺي ٿو.

اوهان ڪنهن درياء جو مثال وٺو. درياء جو وهڪرو چولين جي گڏجي وهڻ سبب ٿئي ٿو. جڏهن تمام گهڻيون چوليون اچي گڏبيون تہ درياءَ جي طاقت ايتري وڌي ويندي آهي، جو ان سان ٻوڏ اچي ويندي آهي، جيڪا سامهون ايندڙ هر شيءِ کي لوڙهي ڇڏيندي آهي، پر اها درياءَ جي اڪيلي چولي اچي ڪناري سان ٽڪرائبي تہ ان جي ڪابہ حيثيت ڪانہ هوندي. توهان ماکيءَ جي مک کي ڏسو ماکيءَ جون مکيون جڏهن ٻڌي ۽ اتفاق سان گڏجي ڪم ڪن ٿيون ۽ اجتماعي نموني سان مختلف چراگاهن، فصلن ۽ باغن ۾ وڃي هڪ هڪ گل جي رس چوسي مانارو ناهين ٿيون. تڏهن ماکي حاصل ٿئي ٿي. بس اهوئي حال قوم جو بہ آهي. قوم جو هر ماڻهو آڱر ۽ وطن هٿ جي ترِيءَ وانگي آهي. اهي هڪ ٻئي سان ڳنڍيل آهن. هٿ جي هڪ آڱر ڪٽي ڪڏهن ڪمزور ٿي پوندي آهي، پر جڏهن سڀ آڱريون گڏجي مُڪَ بڻجنديون آهن تہ اهي دشمن جو چڱي نموني مقابلو ڪنديون آهن. قومي نااتفاقي ۽ انتشار ملڪي بغاوت جو سبب

ٻڌجندا آهن. پاڪستان جي باني محمد علي جناح ملڪ جي ترقي ۽ خوشحالي لاءِ هميشہ اتحاد ۽ ايڪي تي زور ڏنو. سندس فرمان آهي:

”مون کي ان ۾ شڪ ناهي تہ اتحاد يقين، محڪم ۽ تنظيم ئي اهي بنيادي نڪتا آهن، جيڪي نہ صرف اسان کي دنيا جي پنجين وڏي قوم بڻائي رکندا، پر دنيا جي هر قوم کان بهتر قوم بڻائيندا“.

ٻئي دفعي پاڻ فرمايائين:

”اسان مان ڪوبہ پنجابي، بلوچي، سنڌي ۽ پٺاڻ ناهي، بلڪ اسان مان هر هڪ پاڻ کي پاڪستاني محسوس ڪري ۽ سمجهي، ۽ اسان کي صرف ۽ صرف پنهنجي پاڪستاني هجڻ تي فخر ڪرڻ کپي“.

جڏهن انسان پنهنجي وطن جي هر شيءِ کي چاهيندو تہ هتي رهندڙ ماڻهو بہ ڪيس رنگ، نسل، ذات پات ۽ مذهب جي فرق بنا پسند اچڻ لڳندا. ماڻهن جا اختلاف ختم ٿيندا ۽ هندو، مسلمان، سک، مسيحي ۽ پارسي جي قيد مان نڪري ماڻهو انسانيت وارو مذهب اختيار ڪندا.

سبق جو خلاصو

قومن جي ترقي ۽ خوشحاليءَ جو دارومدار اتفاق ۽ ٻڌيءَ ۾ آهي. قوم هڪ مُڪَ وانگر آهي. جيستائين مُٺ پڪوڙيل آهي تہ اها طاقتور آهي، پر جڏهن اها کلي ويندي تہ هر هڪ آڱر ڪمزور ٿي پوندي. ماڻهو متحد ٿي طاقتور قوم بڻجي ويندا آهن، جن کي پوءِ ڪير بہ زير نٿو ڪري سگهي. پاڪستان جي باني قائداعظم محمد علي جناح ذات پات جي فرق کي وساري، قومي اتحاد ۽ ٻڌي وڌائڻ جي ترغيب ڏني آهي.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) اتحاد جي معني ڇا هي ۽ قومي اتحاد مان ڇا مراد آهي؟

(2) پاڪستان ۾ قومي اتحاد ۽ ايڪو مثالن سان واضح ڪريو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان پريو:

(1) ٻڌي ۽ اتفاق __________ جو ذريعو آهن.
(2) قوم __________ هجي ته ڪو به دشمن مغلوب نه ٿو ڪري سگهي.
(3) قوم ۾ نا اتفاقي ۽ انتشار __________ جو سبب بڻجي ٿو.
(4) مذهب، ذات پات، زبان ۽ برادري جو فرق __________ جي ڪري ٿئي ٿو.
(5) چولين جي طاقت __________ ۾ آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) قومن جو اتحاد يڪجهتيءَ ۾ آهي.		
(2) چولي دورياء ڪان ٻاهر نڪرندي ته طاقتور ٿي ويندي آهي.		
(3) قوم جو هر ماڻهو آڳر ۽ وطن هٿ وانگر آهي.		
(4) مذهب، نسل ۽ ذات پات جو فرق قومي ايڪي جي نشان آهي.		
(5) پاڪستان جي باني وطن جي ترقي لاءِ هميشه قومي يڪجهتي تي زور ڏنو.		

د: پاڪستاني تاريخ جا اهي پنج اهم ڪارناما بيان ڪريو جيڪي قومي اتحاد بدولت مڪمل ٿيا.

لُغت	
لفظَ	معنيٰ
يڪجهتي	ايڪو اتحاد، ٻڌي
انتشار	جدا جدا هجڻ، نا اتفاقي
مغلوب	ما تحت، هيٺڻو ڪمزور

آئين ۽ قانون جي اهميت

ٻارؤ! آئين ۽ قانون جي اهميت سمجهڻ کان اڳ اهو سمجهي وٺو تہ آئين ۽ قانون ۾ ڪهڙو فرق آهي. اهي اصول ۽ قاعدا جن مطابق حڪومت جو انتظام هلايو وڃي ان کي ”آئين“، ”منشور“ ۽ ”دستور“ چوندا آهن. جڏهن تہ سماج جو انتظام سنڀالڻ لاءِ جيڪي قاعدا قانون ۽ سزائون مقرر ڪيون وڃن، انهن کي ”قانون“ چئبو آهي. ٻنهي جي فرق کي سمجهڻ لاءِ هڪ مثال وٺو: پاڪستان جو آئين اها ضمانت ڏئي ٿو تہ اقليتن کي پنهنجي مذهب مطابق عبادت ڪرڻ جي آزادي حاصل هوندي، پر جيڪڏهن ان ڳالهہ ۾ ڪو ماڻهو رڪاوٽ بڻجي تہ ان جو حل قانون ذريعي ٿيندو. قانون اهو ٻڌائيندو تہ ان جرم جي نوعيت ڪهڙي آهي ۽ ان جي سزا ڪهڙي ٿيندي؟ آئين جي وضاحت ڪرڻ اعليٰ عدالتن جو ڪم آهي ۽ ان تي عمل ڪرڻ حڪومت جي ذميداري آهي، جڏهن تہ قانون جاري ڪرائڻ حڪومت، انتظاميہ (پوليس ۽ عدالتن) جو ڪم آهي ۽ ان تي عمل ڪرڻ عوام جي ذميداري آهي.

پاڪستان سميت ڪيترن ئي ملڪن وٽ تحريري آئين آهي، پر برطانيا ۽ نيوزيليند اهڙا ملڪ آهن، جن وٽ آئين غير تحريري آهي، غير تحريري جو اهو مطلب ناهي تہ اهو ڪٿي بہ لکيل ناهي، پر ان مان مراد آهي تہ اهو ڪتابي صورت ۾ ڪنهن هڪ هنڌ گڏ ٿيل ناهي ۽ ان جو اڪثر حصو قديم زماني کان سندن وڏڙن کان سيني بہ سيني منتقل ٿيندو رهي ٿو.

دنيا جو سڀ کان پهريون آئين 1877 ۾ هڪ آثار قديمہ جي ماهر ارنسٽ دي سارزڪ لڌو. اهو آئين سميري بادشاهہ يوروڪي گينا ڏانهن منسوب آهي، جنهن جو زمانو 2300 ق.م ٻڌايو وڃي ٿو.

آئين جي اهميت:

دنيا جي ڪابہ تنظيم، پوءِ ڪٽي اها ننڍي پورهيت يونين هجي يا ڪا وڏي رياست، سڀني ڪي پنهنجو انتظام هلائڻ لاءِ دستور جي ضرورت هوندي آهي. سماج حڪومت جي ماتحت هوندو آهي. حڪمران حڪومت هلائڻ لاءِ آئين مان رهنمائي حاصل ڪندا آهن، ان ڪري انهن کي آئيني حڪمران چوندا آهن.

آئين جي اهميت هيٺين ڳالهين جي ڪري آهي:

1. ڪنهن بہ ملڪ جو آئين حڪومت کي ڪاروهنوار هلائڻ جا قاعدا، قانون مهيا ڪري ڏيندو آهي. جيڪڏهن ائين نہ هجي تہ سماج افراط تفريط جو شڪار ٿي وڃي.
2. آئين هجڻ جي صورت ۾ شهري حڪومت جو احتساب ڪري سگهن ٿا تہ اها قانون مطابق هلي پئي يا نہ.
3. آئين جي ذريعي ماڻهن کي سندن حقن بابت سڌ ملي ٿي. اهي پنهنجي حق تلفي ٿيڻ جي صورت ۾ احتجاج ڪري سگهن ٿا.
4. آئين قومي هَدف مقرر ڪري ٿو. اهو ڪنهن بہ ملڪ لاءِ بيحد ضروري آهي. مثال طور: پاڪستان وانگر ڪيترن ئي ملڪن جي آئين شهرين لاءِ اهو هدف مقرر ڪيو آهي تہ اهي جمهوريت جي مضبوطي ۽ ملڪي معشيت جي ترقي لاءِ اپاءَ وٺندا.

قانون:

قانون جو اصل مقصد ماڻهن کي انصاف ڏيڻ آهي، تنهن ڪري ان جي سماج ۾ اهڙي حيثيت آهي. جهڙي روح جي جسم اندر. قانون سان ئي سماج زنده رهي ٿو.

قانون ٻن قسمن جو آهي: 1_ اخلاقي قانون 2_ حڪومتي قانون.

دنيا جا سڀئي قانوندان، مُفڪِّر ۽ فلسفي ان ڳالهہ کي تسليم ڪن ٿا تہ اخلاقي قانونن وانگر حڪومتي قانون بہ هجڻ گهرجن. ان جو سبب هي آهي تہ اخلاقي قانون جي ڀڃڪڙي کي برو تہ سمجهيو وڃي ٿو پر ان تي ڪا سزا نہ ٿي ڏئي سگهجي. مثال طور: اوهان جيڪڏهن ڪنهن پوڙهي شخص کي ڳرو وزن کڻندي ڏسو تہ اخلاقي قانون جي تقاضا اها آهي تہ اوهان ان وزن کڻڻ ۾ سندس مدد ڪريو. جيڪڏهن اوهان ائين ڪندا تہ اها تمام سٺي ڳالهہ آهي، پر جيڪڏهن اوهان ائين نہ ٿا ڪريو تہ ان تي

ڪا سزا نہ ملندي. هاڻي فرض ڪريو جيڪڏهن ان پوڙهي شخص جو بار هلڪو ڪرڻ بدران اوهان ان کي ڌڪو ڏئي ٽا ڇڏيو ان جو ڪيسو ڪٽي ٽا وڃو تہ ڇا ٿيڻ گهرجي؟ ڪير فيصلو ڪندو ۽ ان ڏوهہ جي ڪيتري سزا هجڻ کپي؟ جيڪڏهن ڏوهاريءَ کي مناسب سزا نہ ملندي تہ سماج ۾ افراتفري پکڙجي ويندي ۽ هر شخص ڏوهاريءَ کان پاڻ بدلي وٺڻ جي ڪوشش ڪندو. تنهن ڪري ضرورت پوي ٿي تہ اخلاقي قانون سان گڏ حڪومتي قانون بہ هجن. جيڪي انهن ڏوهن جون سزائون مقرر ڪن. ثابت ٿيو تہ سماج جو مناسب انتظام هلائڻ لاءِ قانون ۽ ان تي عمل ڪرائڻ ٻئي لازم آهن. ياد رکڻ گهرجي تہ قانون جو بنياد ڏاڍ تي بلڪل بہ ناهي، پر جيڪو قانون جي پيچڪڙي ڪندو ان جي لاءِ رياست طاقت جو استعمال ڪندي. دنيا جي جيترن بہ ملڪن ۾ اڄ قانون آهي، اهي اتان جي قانون ساز ادارن ۽ سٺي انتظاميا جي ڪري آهي.

سبق جو خلاصو

قانون ۽ آئين ۾ بنيادي فرق اهو آهي تہ آئين ملڪي نظام هلائڻ جي قاعدن ۽ اصولن جو نالو آهي، جڏهن تہ قانون سماج اندر انتظام درست رکڻ جي اصولن ۽ضابطن ۽ سزائن جي مجموعي جو نالو آهي. پاڪستان سميت سڀني ملڪن ۾ تحريري آئين لاڳو آهي، پر برطانيا ۽ نيوزيلينڊ ۾ غيرتحريري آئين لاڳو آهي. ڪنهن بہ ملڪ کي هلائڻ لاءِ آئين ڪرنگهي واريءَحيثيت رکي ٿو. ساڳئي نموني قانون جو مقصد انصاف پهچائڻ آهي. سماج اندر امن امان بحال ڪرڻ لاءِ قانون جو هجڻ ۽ ان تي عمل ڪرائڻ ٻئي ضروري آهن. جيڪڏهن ائين نہ ٿيندوتہ سماج بي يقيني واري ڪيفيت ۽ ڏقيڙن جي ور چڙهي ويندو.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) آئين ۽ قانون ۾ ڪهڙو فرق آهي؟ مثال سان وضاحت ڪريو.

(2) هڪ بهتر دستور جون خاصيتون لکو.

(3) ملڪ لاءِ آئين جي ڪهڙي اهميت آهي؟ واضح ڪريو.

(4) سماج لاءِ قانون ڇو ضروري آهي؟

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

(1) دنيا جو سڀ کان پهريون آئين __________ ۾ لکيو ويو.
(2) برطانيا ۽ نيوزيلينڊ جا دستور __________ آهن.
(3) آئين جي وضاحت ڪرڻ __________ جو ڪم آهي.
(4) آئين تي عمل ڪرڻ __________ جي ذميداري آهي.
(5) قانون جو بنيادي مقصد __________ پهچائڻ آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) دنيا جو پهريون آئين حمورابي قانون آهي.		
(2) آئين قومي هدف مقرر ڪندو آهي.		
(3) آئين ۽ قانون مان جنهن به هڪ تي عمل ڪيو وڃي ته سماج درست رهندو.		
(4) غير تحريري آئين پراڻي دور جي قصن ۽ آکاڻين مان جوڙيو ويندو آهي.		

لُغت

لفظَ	معنيٰ
انتظاميا	ملڪي انتظام هلائيندڙ ادارا مثلاً: پوليس, عدالتون
سيني به سيني منتقل	ڪا ڳالهه وڏڙن کي ياد هجي وري انهن جو اولاد ٻڌي پنهنجي اولاد کي ٻڌائي.
ٽيڙ	
افراط ۽ تفريط	گهٽ وڌائي
حق تلفي	حق ضايع ڪرڻ, حق ڦٻائڻ
هدف (ج) اَهداف	نشانو مقصد
قانوندان	قانون جا ماهر, قانون ڄاڻيندڙ

بنيادي حقَ، جن جي پاڪستاني آئين ضمانت ڏئي ٿو

انساني زندگيءَ لاءِ بنيادي حق ڪرنگهي جي حيثيت رکن ٿا. انهن کان سواءِ ڪوبہ ماڻهو پنهنجي شخصيت کي نروار نہ ٿو ڪري سگهي. تنهن ڪري هر جمهوري ملڪ ۾ بنيادي حقن کي آئين ۾ شامل ڪيو ويو آهي. پاڪستان جي 1973ع واري آئين کي بنيادي حقن جي اعتبار سان پهرين ٻنهي دستورن تي فوقيت حاصل آهي. آئين جي ٻئي حصي اندر پهرين باب جي شق نمبر 8 کان 28 ۾ بنيادي حقن جو ذڪر ٿيل آهي. جن کي هيٺ مختصر بيان ڪجي ٿو:

1. رياست هر شهريءَ کي زندگيءَ جي تحفظ جي ضمانت ڏئي ٿي.
2. هر شهري آزاديءَ سان گهمي ڦري سگهي ٿو.
3. هر شهريءَ کي اجتماع، سوچ ۽ اظهار جي آزادي حاصل آهي.
4. هر شهريءَ کي انجمن ۽ يونين ٺاهڻ جو حق آهي.
5. زندگيءَ جون گهرجون پوريون ڪرڻ لاءِ جائز ڌنڌو اختيار ڪرڻ هر شهريءَ جو حق آهي.
6. مذهبي آزادي هر شهريءَ جو حق آهي. هو پنهنجي مذهبي تعليم مطابق عبادت ڪري سگهي ٿو ۽ زندگي گذاري سگهي ٿو.
7. هر شهري جائيداد جي ڏيتي ليتي ڪري سگهي ٿو.
8. مذهبي ۽ نسلي فرق بنا هر شهري ملازمت جو حق رکي ٿو.
9. سڀئي شهري قانون جي نظر ۾ هڪ جهڙا آهن. ڪنهن کي ڪنهن تي برتري ناهي.
10. عوامي ۽ مذهبي جڳهن کي ڏسڻ جو حق بہ هر شهريءَ کي حاصل آهي.

هي اُهي بنيادي حق آهن، جن جي پاڪستاني آئين هر شهريءَ کي اجازت ڏئي ٿو. توڙي ان جو ڪو بہ مذهب هجي، اهو ڪهڙي بہ ٻولي ڳالهائيندو هجي ۽ ان جو ڪنهن بہ طبقي سان تعلق هجي، انهن بنيادي حقن جو پوراءُ تمام ضروري آهي. تڏهن ئي

هڪ سچو پاڪستاني پنهنجي صلاحيتن ذريعي ملڪ ۽ قوم جي خدمت بهتر انداز ۾ ڪري سگهي ٿو.

بنيادي انساني حق ان ٿوري ۾ ٿوري معيار کي ظاهر ڪن ٿا، جيڪو انسانن کي وقار سان زندگي گذارڻ لاءِ گهربل آهي. بنيادي انساني حق ماڻهن کي ان ڳالهہ جي چونڊ ڪرڻ جي اجازت ڏين ٿا تہ اهي ڪهڙي طرزِ زندگي ۽ ڪهڙي قسم جي حڪومت چاهين ٿا.

بنيادي حق حاصل ٿيڻ سان ماڻهن کي اها ضمانت بہ ملي وڃي ٿي تہ کين بنيادي ضرورتون يعني ڪپڙي، اٽي، اجهي، صحت ۽ تعليم جون سهولتون ملنديون. جڏهن انسانن کي سندس بنيادي ضرورتون حاصل ٿي پون تہ ڪوبہ سماج دشمن کين غلط واٽ تي نہ ٿو هلائي سگهي. اقوام متحده مطابق بنيادي حق ان ڳالهہ کي ثابت ڪن ٿا تہ ماڻهو پنهنجون انساني خوبيون مثلاً: ذهانت ۽ صلاحيت کي ترقي ڏئي سگهندو ۽ انهن کي بهتر سرگرمين ۾ استعمال ڪري سگهندو.

سبق جو خلاصو

پاڪستان جي 1973ع واري آئين ۾ بنيادي انساني حقن جو ذڪر ٿيل آهي، جنهن مطابق هر شهريءَ کي زندگيءَ جو تحفظ، گهمڻ ڦرڻ جي آزادي، مذهبي آزادي، برابري، ملازمت، عوامي ۽ مذهبي جڳهن گهمڻ جي آزادي حاصل آهي. اهي حقَ حاصل ٿيڻ سان هڪ سچو پاڪستاني قوم جي بهترين خدمت ڪري سگهي ٿو.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) پاڪستاني آئين شهرين جي ڪهڙن بنيادي حقن جو ضامن آهي؟

(2) بنيادي حق ملڻ جي صورت ۾ شهري پنهنجون صلاحيتون ڪهڙي نموني استعمال ڪندا؟ پنهنجن لفظن ۾ لکو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان پريو:

(1) پاڪستان جي __________ واري آئين ڪي بنيادي حقن جي اعتبار سان ٻين دستورن تي برتري حاصل آهي.

(2) آئين جي ٻئي حصي اندر باب __________ جي شق 8 کان 28 ۾ بنيادي حقن جو ذڪر ٿيل آهي.

(3) مذهبي آزادي هر شهري جو __________ آهي.

(4) هر شهري __________ ڌنڌو اختيار ڪرڻ جو حق رکي ٿو.

(5) بنيادي حق انساني زندگي ۾ __________ جي حيثيت رکن ٿا.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) ڪنهن بہ شهري کي جائيداد جي ڏيتي ليتي جو حق ناهي.		
(2) پاڪستان جي 1956ء واري آئين کي ٻين دستورن تي برتري حاصل ناهي.		
(3) مذهبي ۽ نسلي فرق بنا ملازمت هر شهريءَ جو حق آهي.		
(4) آئين مطابق اظهار جي آزاديءَ جو اسان کي حق آهي، تنهن ڪري جيڪي اسانجي دل چاهي اهو سوشل ميڊيا تي چئي يا لکي سگهون ٿا.		
(5) آئين ۾ موجود بنيادي حق حاصل ڪرڻ لاءِ لکيل پڙهيل هجڻ ضروري آهي.		

لُغت

لفظ	معني
ڪرنگهي واري حيثيت	بنيادي، اهم، خاص جڳهہ
فوقيت	برتري، مٿڀرائي، رتبو
انجمن	عام ڀلائي جي تنظيم
يونين	مزدورن جي حقن حاصل ڪرڻ لاءِ ٺاهيل تنظيم

قانون جو احترام ۽ پابندي

سنجيش گهران اسڪول لاءِ نڪتو. جڏهن گهڙيءَ ۾ ڏنائين ته پوڻا آٺ ٿي رهيا هئا. ڪيس ڊپ هو ته اڄ وري اسڪول کي دير ٿيندي ته دڙڪا ملندا. اهو سوچي هو تڪڙو تڪڙو هلڻ لڳو. اسڪول ۽ سندس گهر جي وچ ۾ قومي شاهراه هئي، جتي هر وقت گاڏين جي رش هوندي هئي. امڙ سيني ٻارن کي سختي سان جهلي ڇڏيو هو ته ڪوبه ٻار روڊ ڪراس نه ڪندو، پر اهي روڊ مٿان ٺهيل پل پار ڪندا. هاڻي سنجيش جي اڳيان ٻه ڳالهيون هيون. يا ته هو اڌ ميل پنڌ ڪري اتي ٺهيل پل پار ڪري اسڪول دير سان پهچي يا وري گاڏين کي بيهڻ جو اشارو ڪندي جلدي روڊ ڪراس ڪري وڃي.

هن گهٻرائيندي ٻيو رستو اختيار ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ۽ هٿ سان اشارو ڪندي، گاڏين وچان گذرندو اچي روڊ جي وچ تي بيٺو. هن کي اجا اڌ روڊ پار ڪرڻ باقي هو. وڏيون وڏيون ۽ تيز رفتار گاڏيون سندس ڀرسان زوزات ڪنديون گذرنديون پئي ويون. هاڻي هو گهٻرائجي ويو ۽ ڪيس خوف محسوس ٿيڻ لڳو. هو سمجهي ويو ته ڪائنس وڏي غلطي ٿي آهي. پر هاڻي سوچڻ لڳو ته ڇا ڪري؟ ٻنهي پاسي گاڏين جي اچ وڃ جاري آهي. ”ڦاسڻ کان پوءِ ڦٿڪڻ ڪهڙو“ واري صورتحال ڏسي هو روڊ پار ڪرڻ لاءِ اڳتي وڌيو جيئن ئي ٻه ٽي وکون اڳتي هليو ته هڪ تيز رفتار موٽر سائيڪل پاڻ ڏانهن ايندي ڏٺائين. سنجيش پاڻ بچائڻ لاءِ گهٽي ئي ڊوڙ پاتي ۽ اسڪوٽر واري جي ڀرپور روڪڻ باوجود گاڏي اچي سنجيش کي لڳي ۽ هو زمين تي ڪري پيو ۽ بيهوش ٿي ويو.

جڏهن سندس اکيون کليون ته پاڻ کي اسپتال ۾ ڏٺائين. ڊاڪٽر صاحب ان کي هوش ۾ ايندو ڏسي سندس مٿي تي هٿ ڦيريو ۽ پيار مان چوڻ لڳو: ”پٽ! تنهنجي

قسمت سني هئي جو تون بچي وئين. تنهنجا ڏڪ هلڪا آهن. پر توکي ايئن رستو پار نہ ڪرڻ گھرجي ها“. سنجيش شرم مان ڪنڌ ڪٽي هيٺ ڪيو ۽ چوڻ لڳو: ”ڊاڪٽر صاحب! مون کي اسڪول کي دير پئي ٿي سو مون سوچيو تہ جلدي روڊ پار ڪري ٿو وٺان جيئن اسڪول ٽائيم تي پهچي سگھان“.

ايتري ۾ سندس هيڊ ماستر صاحب ۽ اخلاقيات جو استاد موهن لال صاحب بہ اچي ڪمري ۾ گڏ ٿيا. موهن لال صاحب ڪيس چيو: ”سنجيش پٽ! اوهان کي ياد نہ آهي تہ پاڻ گذريل هفتي ڇا پڙهيو هو. هر ملڪ جي حڪومت پنهنجي شهرين جي حفاظت لاءِ قانون جوڙيندي آهي. انهن قانونن جي پابندي ڪرڻ اسان سڀني تي لازم آهي. جيڪڏهن سڀ ماڻهو قانونن کي ڇڏي پنهنجي پنهنجي مرضي واري زندگي گذاريندا تہ سماج ۾ لا قانونيت جنم وٺندي ۽ دنيا جو هر مذهب لاقانونيت کي سخت ناپسند ڪري ٿو. پنهنجي مجيندڙن کي هڪ اجتماعي زندگي گذارڻ جي سکيا ڏئي ٿو. مذهب اسان کي سيکاري ٿو تہ قانون جو احترام ڪريو ۽ ان جي پابندي ڪريو. رستي پار ڪرڻ جا بہ ڪجھہ قانون آهن. رستو صرف پل يا زيبرا ڪراسنگ وٽان پار ڪرڻ گھرجي. سنجيش کي ڏاڍو افسوس ٿيو تہ گذريل هفتي جيڪو سبق پڙهايو ويو هو هن ان کي غور سان ڇو نہ ٻڌو.

هيڊ ماستر صاحب اڳتي وڌندي چيو: ”پٽ! ڪجھہ سوچ ڪر. جيڪڏهن توکي ڪجھہ ٿي پوي ها تہ تنهنجي امڙ جو ڇا حال ٿئي ها؟ اها ويچاري ڏاڍو پريشان ٿئي ها. ڇا اوهان چاهيون ٿا تہ اوهان جي امڙ پريشان رهي!؟“

سنجيش نهڪار ۾ مٿو لوڏيندي چيو: ”جي نہ، سائين!“

هيڊ ماستر صاحب چيو: ”چڱو نيڪ آهي. هاڻي پنهنجي امڙ کان معافي وٺ“

ايتري ۾ ان جي ماء اسپتال جي ڪمري اندر داخل ٿي، سندس اکين مان لڙڪ وهي رهيا هئا. سنجيش پنهنجي امڙ کي وچي ياڪر پاتو ۽ کائنئس پنهنجي غلطيءَ جي معافي ورتي ۽ چيائين: ”امان! مون کي هاڻي خبر پئجي وئي تہ قانون جي پابندي ڪرڻ ڇو ضروري آهي. جيڪڏهن اسان ائين نہ ڪنداسين تہ اسان جو پنهنجو نقصان ٿيندو. قانون ان لاءِ ٺاهيا آهن تہ جيئن اسان جون حياتيون محفوظ رهن. اڄ کان پوءِ آءٌ هميشہ قانون جي پابندي ڪندس. سيئي ماڻهو سنجيش جي ڳالهہ ٻڌي مُرڪڻ لڳا ۽ ماءُ ڪيس پيار ڪرڻ لڳي.

سبق جو خلاصو

سنجيش اسڪول کي دير ٿيڻ ۽ دڙڪا ملڻ جي ڊپ کان پل تان هلڻ بدران جلدي جلدي روڊ پار ڪرڻ لڳو پر وچ رستي تي پهچندي، ڪيس احساس ٿيو ته هن کان وڏي غلطي ٿي آهي، پر هاڻي هو پنتي نه پئي موٽي سگهيو. هو اجا ٿورو اڳتي وڌيو ته هڪ موٽرسائيڪل سوار ڪيس اچي ٽڪر هڻي ڪڍيو جنهن سبب هو بيهوش ٿي اسپتال پهتو. اسپتال ۾ گهروارا ۽ استاد سندس عيادت لاءِ پهتا ۽ ڪيس سمجهايائون ته زندگيءَ جي حفاظت لاءِ قانون تي هلڻ ضروري آهي. سنجيش کي پنهنجي غلطيءَ جو احساس ٿيو.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) سنجيش جلدي اسڪول پهچڻ لاءِ ڪهڙو طريقو اختيار ڪيو؟
(2) موهن لال صاحب قانون جي پابندي بابت ڇا ٻڌايو؟
(3) سنجيش پنهنجي ماءُ کان ڇا جي معافي ورتي؟

ب_ هيٺيان خال ڀريو:

(1) سنجيش کي __________ جو ٽڪر لڳو.
(2) اسپتال ۾ عيادت لاءِ هيڊماستر سان گڏ __________ جو استاد به آيو.
(3) قانون تي نه هلڻ سان سماج ۾ __________ جنم وٺندي.
(4) رستو صرف __________ ۽ __________ وٽان پار ڪرڻ گهرجي.
(5) قانون ان لاءِ ٺاهيا ويندا آهن ته جيئن اسان جون حياتيون __________ رهن.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) سنجيش جي ماءُ اسپتال ۾ ايندي ئي کيس ڏاڍا ڏيڻ شروع ڪيا.		
(2) هر مذهب لا قانونيت پسند ڪري ٿو.		
(3) سنجيش پنهنجي ماءُ کان معافي ورتي.		
(4) سنجيش سگنل بند هجڻ وقت رستو پار ڪيو.		
(5) اخلاقيامت جي استاد، سنجيش کي قانون جي پابندي ڪرڻ بابت سمجهايو.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
ٻه پاسو روڊ قاسڻ کان پوءِ ڦٽڪڻ ڪهڙو	اهڙو روڊ جنهن تي اچڻ ۽ وڃڻ لاءِ نشان هجي اها هڪ چوٽي آهي، تہ جڏهن ماڻهو ڪنهن مصيبت ۾ هجي تہ اتان نڪرڻ جي ڪوشش ضرور ڪري

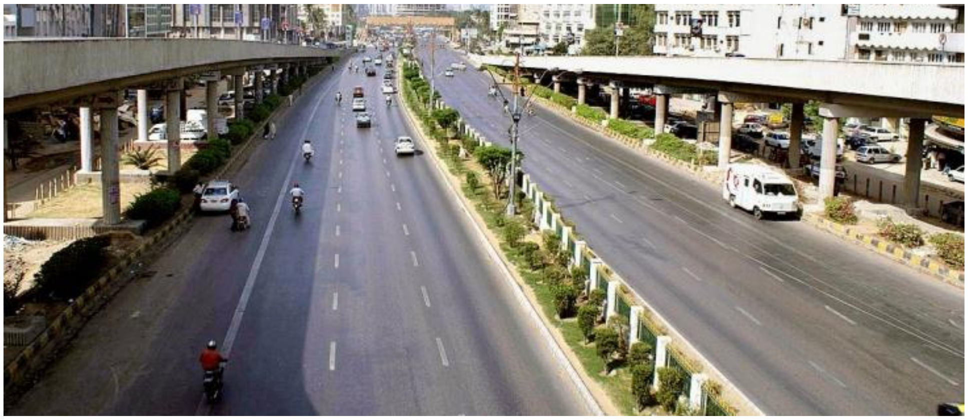

وقت جي پابندي

ماءُ: ”رجني ڌيءَ! جلدي تيار ٿي وٺ. اسان کي اٺين بجي مسز خالد جي پٽ جي مڱڻي ۾ شريڪ ٿيڻو آهي“.

رجني: ”پر امان! اسان جنهن سماج ۾ رهون ٿا، اتي ته هر تقريب مقرر وقت کان ٻه ڪلاڪ پوءِ شروع ٿيندي آهي!! اوهان کي ايتري جلدي ڇو آهي“؟

ماءُ: ”ها، ڌيءَ! پر مسز خالد وقت جي وڏي پابند آهي“.

رجني: ”امان! اڄڪلهه ڪير ٿو وقت جي پابندي ڪري؟ منهنجي هڪ ساهيڙي پئي چيو ته اسين هر پروگرام ۾ دير سان پهچندا آهيون. هونءَ به اسان جي سماج ۾ دير ڪرڻ اسٽيٽس سيمبل بڻجي چڪو آهي. امان! هن مون کي اهو به ٻڌايو ته دير ڪرڻ جا ٻه فائدا آهن:

1_ ٻئي ماڻهو کي خبر پوي ته اوهين ڪيڏي مصروف ترين شخصيت آهيو.

2_ ٻئي ته ٿورو جتائڻ جو موقعو ملي ٿو ته اسان اوهان جي محبت ۾ پنهنجي قيمتي وقت مان وقت ڪڍي آيا آهيون“.

ماءُ: ”رجني ڌيءَ! تنهنجي ساهيڙيءَ جي اها سوچ صحيح ناهي. ان کي وقت جي پابندي جي ضرورت ۽ اهميت ڪنهن سمجهائي نه هوندي. اسان جي سماج ۾ گهڻن ماڻهن جي سوچ تنهنجي ساهيڙيءَ جهڙي آهي. پر اهڙي سوچ پيدا ڪرڻ وارا به اسان جهڙا انسان ئي آهن“.

رجني: ”امان! اهو ڪيئن“!؟

ماءُ: ”توکي خبر آهي ته مسز خالد وقت جي ڪيتري پابند آهي. تقريب هميشه مقرر وقت تي شروع ۽ مقرر وقت تي ختم ڪندي آهي. جيڪي ماڻهو دير سان پهچندا آهن، انهن کي نه صرف شرمندگي پلئه پوندي آهي، پر ڪائنس وقت جي

پابندي ڪرڻ جي فائدن تي ليڪچر بہ ٻڌڻو پوندو آهي. مسز خالد جو چوڻ آهي تہ اسان جي سماجي زندگيءَ ۾ وقت جي پابندي کي وڏي اهميت حاصل آهي. هنن سماجي پروگرامن جي رونق مهمانن سان آهي، ڪجھ مهمانن جي دير ڪرڻ، انهن ماڻهن لاءِ تڪليف جو سبب بڻجندي آهي، جيڪي وقت جا پابند هوندا آهن. پيو هر ڪنهن کي دير ڪرڻ جي عادت پوندي. اسان جا کوڙ سارا سماجي مسئلا وقت جي پابندي نہ ڪرڻ جو سبب آهن. مثال طور: تقريب جي دير سان شروع ٿيڻ ۽ دير سان ختم ٿيڻ سان اڳئين ڏينهن جو ڪاروهنوار درهم برهم ٿيو وڃي. هر ماڻهو جي زندگيءَ جا معمولات مختلف آهن. ڪڏهن تہ ڪي ماڻهو اوهان جي محبت ۾ پنهنجا ضروري ڪم ڪار ڦٽا ڪري وقت ڪڍندا آهن، تنهنڪري ميزبان جو بہ فرض بڻجي ٿو تہ هو بہ پنهنجي تقريب ۾ سندن قرب جو آڌرياءُ ڪندي انهن جي قيمتي وقت جو قدر ۽ درست استعمال ڪري".

ماءُ: "رجني ڌيءَ! مسز خالد جي ڳالهين مون تي اهڙو اثر ڪيو جو مون هاڻي سمجهي ورتو آهي تہ جيڪڏهن سماج ۾ وقت جي پابندي واري تبديليءَ جي شروعات هرڪو پنهنجي گهر کان ڪندو تہ تمام جلدي سماج ۾ وقت تي ٿيندڙ تقريبن جو انگ وڌي ويندو".

رجني: "امان! واقعي اوهان تہ ڪارائتي ڳالهہ ڪئي آهي. اَڄ وڃڻ ۾ اجا پورو ڪلاڪ پيو آهي، اسين وقت تي پهچي سگهون ٿيون".

ماءُ! "ها ڌيءَ! وقت جي قدر جي سڃاڻپ اها چابي آهي، جيڪا سماج جي ڪيترن ئي مسئلن جو حل کولي ٿي".

رجني: "جي امان! اڄ ئي آءٌ پنهنجي دوستن کي ٻڌائيندس تہ وقت جي پابندي ڇو ضروري آهي ۽ ان جا ڪهڙا فائدا آهن"؟

سبق جو خلاصو

مسز خالد وٽ مڱڻيءَ جي تقريب ۾ وڃڻ لاءِ رجنيءَ جي ماءُ ان کي جلدي تيار ٿيڻ لاءِ چيو. جواب ۾ رجنيءَ کيس چيو تہ ان جي ساهيڙي چوندي آهي تہ پروگرام هميشہ دير سان شروع ٿيندا آهن. ان ڪري دير سان وڃڻ گهرجي. رجنيءَ جي ماءُ کيس

سمجھايو تہ ڏيءَ! وقت ڏاڍو قيمتي آھي. ان ڪري مسز خالد وقت جي وڏي پابند آھي. جيڪي مھمان وقت تي پھچندا آھن. ھوءَ انھن جو قدر ڪندي آھي. ھوءَ تقريب پنھنجي وقت تي شروع ڪندي آھي ۽ وقت تي ئي ختم ڪندي آھي. رجنيءَ جي ماءُ جي ڳالھين ھن جي مٿان اثر ڪيو ۽ ھن بہ وقت جي اھميت ۽ فائدن کي سمجھي ورتو.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ ھيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) رجنيءَ جي ساھيڙيءَ دير ڪرڻ جا ڪھڙا فائدا ٻڌايا؟

(2) اسان جي سماجي زندگيءَ ۾ وقت جي پابنديءَ جي ڪيتري اھميت آھي؟

(3) ڪنھن سماجي تقريب ۾ دير ڪرڻ سان ڪھڙا مسئلا پيدا ٿيندا؟

ب_ ھيٺيان خال ڀريو:

(1) اسان جي سماج اندر تقريب ۾ دير سان پھچڻ ڪن ماڻھن وٽ _________ آھي.

(2) اسان جي سماج ۾ _________ وڏي اھميت آھي.

(3) وقت جي پابندي واري تبديليءَ جي شروعات ھر ماڻھو پنھنجي _________ کان ڪري.

(4) _________ اسان جي سماج جي ڪيترن ئي مسئلن جو خاتمو ڪري سگھي ٿي.

(5) سماجي پروگرامن جي رونق _________ سان آھي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) هر پروگرام ۾ وقت جي پابندي ڪرڻ گهرجي.		
(2) ميزبان جو فرض آهي تہ هو مهمانن جي وقت جو قدر ڪري.		
(3) تقريب دير سان ختم ٿيندي تہ زندگيءَ جو ڪاروهنوار متاثر ٿيندو.		
(4) وقت جي پابندي اسان جا مسئلا وڌائي ٿي.		
(5) تقريب ۾ وقت جي پابنديءَ جي ذميداري مهمانن بدران ميزبانن تي هوندي آهي.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
اسٽيٽس سيمبل	وڏ گهراڻي يا وڏي مرتبي جي علامت
ٿورو جتائڻ	احسان، چڱائي ڪري ٻڌائڻ
ڪار وهنوار	روزاني ڪرڻ وارا ڪم
ڪارائتي	ڪم واري

ملاقات ڪرڻ جا آداب

انسان هن سماج جو هڪ فرد آهي. هو اڪيلو نہ ٿو رهي سگهي، اهوئي سبب آهي، جو انسان آڳاٽي دور کان قبيلن ۾ ڪٽنبن جي صورت ۾ رهندو پيو اچي. قبيلا ۽ ڪٽنب گڏجي سماج جوڙين ٿا.

سماج ۾ رهندي اوهان کي مختلف ماڻهن سان ملڻ جلڻ جو موقعو ملندو آهي. مثال طور: ڪنهن پروگرام ۾ شرڪت ڪرڻ يا ڪنهن عبادتگاهہ ۾ وڃڻ سان ڪوڙ ماڻهن سان ملاقات ٿي ويندي آهي. مطلب تہ زندگيءَ ۾ ڪوڙ سارا اهڙا موقعا ملندا آهن، جو ماڻهو هڪ ٻئي سان ملندو آهي. ان وقت ڪڏهن ايئن بہ ٿيندو آهي تہ ماڻهو پنهنجي رويي ۽ خيال مطابق ٻين ماڻهن بابت هڪ غلط تاثر ذهن ۾ ويهاري ڇڏيندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن تہ اهو غلط تاثر پهرئين ملاقات سان ئي ذهن تي نمودار ٿيندو آهي ۽ هميشہ قائم رهندو آهي.

اسان مان ڪوبہ ائين نہ چاهيندو تہ ماڻهن ۾ ان بابت ڪو غلط تاثر قائم ٿي وڃي. تنهن ڪري ملاقات ڪرڻ کان اڳ ڪجهہ ڳالهين کي ذهن ۾ رکڻ گهرجي:

1_ جڏهن اوهين ڪيڏانهن بہ وڃي رهيا هجو تہ ذهني سڪون ۽ هميشہ سٺي موڊ سان روانا ٿيو.

2_ هميشہ مُرڪندڙ چهري سان اندر داخل ٿيو.

3_ تقريب جي مناسبت سان ڪانہ ڪا سوکڙي گڏ کڻي ويندا ڪريو. ضروري ناهي تہ اها ڪا مهانگي شيءِ هجي، پر پنهنجي کيسي ۽ ميزبان جي انداز کي ڏسي ڪا عمده شيءِ وٺي وڃو.

4_ تقريب ۾ موجود هر ماڻهو سان ٻهڪندڙ منهن سان ملو.

5_ جڏهن دوستن عزيزن سان ڪچهري ۾ ويهو ته گهڻو نه ڳالهايو. ٻين کي به ڳالهائڻ جو موقعو ڏجي. ياد رکو! مالڪِ حقيقي اوهان کي ٻڌڻ لاءِ ٻه ڪن ۽ ڳالهائڻ لاءِ هڪ زبان ڏني آهي. ان ڪري ٻُڌجي گهڻو ۽ ڳالهائجي گهٽ.

6_ جڏهن گهڻا ماڻهن جي ڪچهري هجي ته هڪ ٻئي سان ڪنن ۾ سُس پس نه ڪريو اها خراب عادت آهي.

7_ جيڪڏهن ڪا ڳالهه اوهان جي مزاج ۽ طبيعت خلاف هجي ته ان وقت درگذر کان ڪم وٺو.

8_ وچٿري لهجي ۾ ڳالهايو. نه ايترو آهستي ڳالهايو جو ڪير ٻڌي نه سگهي ۽ نه ئي وري اهڙي انداز ۾ ڳالهايو جو رڙيون ڪري رهيا هجو.

9_ پنهنجي ڪردار ۽ ڳالهين مان ميزبان کي احساس ڏياريو ته اوهين سندس ڏک سک ۾ شريڪ آهيو.

10_ تقريب مان واپس ٿيڻ کان پهرئين ميزبان کي اطلاع ڪريو.

سبق جو خلاصو

انسان سماج ۾ اڪيلو نٿو رهي سگهي. ان کي مختلف ماڻهن سان ميل جول ڪرڻي پوي ٿي. ڪنهن پروگرام، ڪنهن عبادتگاهه ۾ هڪ ٻئي سان ماڻهوءَ جي ملاقات ٿيو وڃي. جيڪڏهن پهرين ملاقات ۾ سٺو تاثر قائم رهيو ته ماڻهو اوهان کي سٺن لفظن ۾ ياد ڪندا. ٻين تي پنهنجو سٺو تاثر ويهارڻ لاءِ مُرڪندڙ چهري سان ملاقات ڪجي. تقريب ۾ پاڻ وڌيڪ ڳالهائڻ بدران ٻين کي ڳالهائڻ جو موقعو ڏجي. تقريب ۾ سرٻات ڪرڻ کان پاسو ڪجي. واپس ٿيڻ کان اڳ ميزبان کي وڃڻ جو اطلاع ڏجي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) ماڻهن تي سٺو تاثر ويهارڻ لاءِ ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ گهرجي؟
(2) پهريون تاثر ئي آخري تاثر هوندو آهي. پنهنجي راءِ ڏيو.
(3) تقريب ۾ شرڪت ڪرڻ وقت ڪهڙيو رويو اختيار ڪرڻ گهرجي؟

ب_ هيٺيان خال پريو:

(1) انسان سماج جو هڪ __________ آهي.
(2) قبيلا ۽ ڪٽنب گڏجي __________ جوڙين ٿا.
(3) ماڻهن جي وچ ۾ ويهي __________ نہ ڪرڻ گهرجي.
(4) طبيعت جي خلاف ڳالهہ ڪي هميشہ __________ ڪريو.
(5) تقريب مان واپس ٿيڻ کان اڳ ميزبان کي __________ ڏجي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) اسان کي هر ڪنهن سان خنده پيشاني سان ملڻ گهرجي.		
(2) دوستن سان ڪچهري ۾ گهڻو ڳالهائڻ ۽ ٽوروبڌڻ گهرجي.		
(3) هر پروگرام ۾ ذهني سڪون سان شرڪت ڪرڻ گهرجي.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
نمودار	ظاهر ٿيڻ
مُرڪندڙ	مُرڪ وارو، کِلندڙ
ٻهڪندڙ	خوش مزاج، کِل مُک چهرو
دَرگزر	ڇڏي ڏيڻ، نظر انداز ڪرڻ
سُوکڙي	تحفو

سلام دعا جا آداب

استاد جيئن ئي ڪلاس ۾ داخل ٿيو تہ سڀ شاگرد ادب مان اٿي بيٺا ۽ سلام ڪيائون. پر پطرس پنھنجي جڳھہ تي ويٺو رھيو. اھو سندس روزاني جو معمول ھو. استاد صاحب پنھنجو پيرڊ پورو ڪري پطرس کي اسٽاف روم ۾ گھرايو

استاد: ”پطرس ڇا ڳالھہ آھي؟ پٽ! تون پريشان پيو ڏسجين“؟

پطرس: ”جي نہ، سر! آءٌ پريشان ناھيان“.

استاد: ”پوءِ منھنجي ڪلاس ۾ اچڻ وقت تون اٿي نہ بيٺين“؟

پطرس ”سر! اھو مون کي اُٿي بيھڻ ۽ وري ويھڻ غير ضروري لڳندو آھي. تنھن ڪري آءٌ ائين ڪرڻ کان بچندو آھيان“.

استاد: ”پٽ! استاد جي ادب ۾ بيھڻ ۽ سلام ڪرڻ سٺي ڳالھہ آھي ۽ اھا بااخلاق ھجڻ جي نشاني آھي.

پطرس: ”با اخلاق ٿيڻ مان ڪھڙو فائدو“!؟

استاد: ”پٽ! ڏس نہ! ھن سماج ۾ رھڻ لاءِ ھر ماڻھوءَ کي اخلاقي طور سٺين عادتن ۽ سٺي طور طريقي وارو ٿيڻو پوي ٿو. انھن مان سلام دعا جا آداب بہ آھن. جيڪڏھن تون انھن آدابن کان ناواقف ھوندين تہ ماڻھو نہ صرف توتي تنقيد ڪندا، پر تنھنجي والدين لاءِ بہ سوچيندا تہ انھن تنھنجي سٺي تربيت ناھي ڪئي“.

پطرس شرم مان پنھنجو ڪنڌ ھيٺ ڪيو ۽ سوچڻ لڳو تہ آءٌ گھر ۾ بہ ڪنھن کي سلام ناھيان ڪندو ۽ ڪڏھن تہ باربار چوڻ باوجود ڄاڻي ٻجھي سلام ناھيان ڪندو. استاد صاحب ڏٺو تہ پطرس کي سندس غلطي جو احساس ٿيو آھي، تہ ان کي وڏيڪ چوڻ لڳو:

”ڏس پٽ! تون جڏهن ڪنهن وڏي کي سلام ڪندو آهين تہ مطلب تون ان لاءِ سلامتي پيو چاهين. بدلي ۾ هو توکي مُرڪندي ڪيترين ئي دعائون ڏئي ڇڏيندو آهي. تنهن ڪري سلام ڪرڻ رائيگان نہ ويو پر ان جي بدران توکي ڪيترين ئي دعائون مليون.

ان جو هڪ ٻيو فائدو هيءُ بہ ٿيندو جيڪڏهن توکي ڪڏهن ڪنهن وڏي جي مدد جي ضرورت پئجي وئي تہ هو تنهنجي مدد خوشيءَ سان ڪندو. چاڪاڻ تہ هو توکي هڪ با ادب چوڪرو سمجهندڙ هوندو. ان کان سواءِ جڏهن تنهنجي غيرموجودگيءَ ۾ تنهنجو ذڪر ٿيندو تہ ماڻهو توکي سٺن لفظن سان ياد ڪندا ۽ تنهنجي باري ۾ سٺا لفظ ٻڌندا تہ انهن وٽ تنهنجو سٺو تاثر قائم ٿيندو. ڪجهہ سوچ تہ ڪرا! وڏن کي سلام ڪرڻ سان ڪيترا سارا فائدا حاصل ٿين ٿا.

پطرس: ”سرا! اوهان جي وڏي مهرباني. آءٌ جنهن ڳالهہ کي غيرضروري سمجهندو هئس. اوهان ان جا سيئي لِڪل فائدا مون کي ٻڌائي ڇڏيا. هاڻي آءٌ ڪڏهن بہ ايئن نہ ڪندس“.

سبق جو خلاصو

پطرس جو استاد جڏهن ڪلاس ۾ داخل ٿيو تہ هو پنهنجي استاد جي ادب ۾ اُٿي نہ بيٺو. استاد کيس اسٽاف روم ۾ گهرائي ان جو سبب پڇيو ۽ کيس سمجهايو تہ اسان کي سلام دعا جي آداب جو خيال رکڻ گهرجي. ائين نہ ڪرڻ سان اسان جي والدين تي آڱر کڄندي تہ انهن پنهنجن ٻارن جي سٺي تربيت ناهي ڪئي. سلام دعا ڪرڻ سان وڏن جون ڪوڙ ساريون دعائون ملنديون ۽ ماڻهو اوهان کي سٺن لفظن ۾ ياد ڪندا.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) سلام ڪرڻ جا ڪهڙا فائدا آهن؟

(2) استاد، پطرس کي سلام نہ ڪرڻ تي ڇا سمجهايو؟

(3) وڏن کي سلام ڪيو وڃي تہ اهي ڪيئن محسوس ڪندا آهن؟ پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪريو.

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

(1) اخلاقي طور سٺين عادتن ۽ طور طريقن مان __________ جا آداب به آهن.

(2) وڏڙن کي سلام ڪرڻ سان __________ ملن ٿيون.

(3) سلام دعا نه ڪرڻ سان ماڻهو __________ جي تربيت تي آڱر کڻن ٿا.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) سلام دعا ڪرڻ سان با ادب هجڻ جو ثبوت ملي ٿو.		
(2) وڏڙن کي سلام ڪرڻ سان اوهان کي سماج ۾ شرمندو ٿيڻو پوي ٿو.		
(3) وڏڙن جون دعائون خوشيءَ جو احساس ڏيارين ٿيون.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
معمول	اهڙو ڪم جيڪو روزانه ڪيو وڃي
طور طريقا	ريتون، رسمون
رائيگان	اَجايو بيڪار

وڏن جو ادب

هڪ هاريءَ کي چار پٽ هئا. جن مان وڏا ٽئي محنتي ۽ فرمانبردار هئا. جڏهن ته سڀني مان ننڍيو گهڻو لاڏ ڪوڏ جي ڪري نِٽر ۽ نافرمان ٿي پيو هو. هن کي ننڍي وڏي جي ڪا سڃاڻپ ڪانه هئي. ڳوٺ جي وڏڙن کي ته ڇڏيو هو پنهنجي ماءُ پيءُ جي به عزت ڪين ڪندو هو. سڀئي پاڙي وارا ڪائنس ڏڪندا هئا ۽ سندس والدين ان خلاف روز روز جي شڪايتن مان تنگ اچي چڪا هئا.

هڪ ڏينهن هو اسڪول وڃي رهيو هو. رستي ۾ جڏهن ٻيرن جي جهڳٽي وٽان گذريو ته اوچتو هڪ ڪنڊو سندس پير ۾ چڀي پيو. هن کان رڙ نڪري وئي. دانهن ڪندي هو تڪليف سبب هيٺ ويهي رهيو ۽ ڪنڊو ڪڍڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. گهڻي ڪوشش ڪرڻ ڪري ڪنڊو ٽٽي پيو ۽ سندس پير مان رت وهڻ لڳو. پر تڪليف گهٽجڻ جو نالو ئي نه پئي ورتو. هو هر ايندڙ ويندڙ ماڻهوءَ کي مدد لاءِ سڏيندو رهيو پر ڪنهن به سندس مدد نه پئي ڪئي ۽ نه ئي وري ڪو ڪائنس روئڻ جو سبب پڇي پيو. جو ته هو ڳوٺ جو ناپسنديده ٻار هو نيٺ ساٿو ٿي روئڻ لڳو.

اتفاق سان اتان هڪ پوڙهو اچي لانگهائو ٿيو. هن ٻار کي روئندو ڏسي سندس پرسان اچي پڇيو:

”پُٽ! ڇا ڳالهه آهي، تون هتي ڇو پيو روئين!؟ اسڪول نه ويو آهين ڇا“!؟

ڇوڪري جواب ڏنو:

”ڏاڏا! مون کي پير ۾ ڪنڊو لڳو آهي. جنهن سبب مون کي ڏاڍي تڪليف آهي. پر ڪير به منهنجي مدد نه ٿو ڪري“.

پوڙهو شخص سندس پرسان ويهي رهيو ۽ سندس پير مان ڪنڊو ڪڍي ورتائين پوءِ ڪيس چوڻ لڳو:

”پُٽ! ڪير بہ تنهنجي مدد ان جي ڪري نہ ٿو ڪري جو سڀ توکان ناراض آهن. تون وڏن جو چيو ناهين مڃيندو ۽ انهن کي پريشان ڪندو رهندو آهين. تنهنجو اهو رويو انهن کي ايئن تڪليف ڏئي ٿو جيئن توکي هن ڪنڊي تڪليف ڏني آهي“.

ٻار شرمساري کان ڪنڌ ڪٽي هيٺ ڪيو. ڏاڏي پوڙهي ڪيس وڌيڪ چيو:

”ڏس پٽ! زندگيءَ ۾ وڏن جو ادب بيحد ضروري آهي. وڏڙن جو ساٿ، انهن جو دعائون، همدرديون، پيار ۽ چانو اسان لاءِ هر مصيبت ۽ تڪليف ۾ ڍال جو ڪم ڪن ٿا. جنهن وٽ اها ڍال نہ هوندي، اهو تو وانگر اڪيلو ۽ پريشان هوندو. هاڻي تون جلدي گهر وڃين ان زخم تي پٽي رک“.

ائين چئي ڏاڏو پوڙهو هليو ويو.

ڇوڪري گهر پهچي جڏهن هلڻ جهڙو ٿيو تہ ڳوٺ جي ننڍي وڏي کان وڃي معافي ورتي. ان کي احساس ٿي ويو هو تہ سندس رويي مان ٻين کي ڪيتري نہ تڪليف پهتي هوندي، ان ڏينهن کان سندس ڪوڙ ۽ خراب مزاجي واريون بريون عادتون ختم ٿي ويون ۽ هر ڪنهن سان مرڪندڙ چهري سان ملڻ لڳو ۽ وڏن جو ادب ڪرڻ لڳو.

سبق جو خلاصو

هاريءَ جو ننڍو پٽ لاڏلو هئڻ سبب نافرمان بڻجي پيو هو. هرڪو ان مان بيزار هو. هڪ ڏينهن رستي ويندي هن کي پير ۾ ڪنڊو چڀي پيو جنهن ڪري ڪيس سخت تڪليف رسي. هن هر ايندڙ ويندڙ کي مدد لاءِ چيو پر ڪنهن بہ ان جي مدد نہ ڪئي. نيٺ ڏکئي گهڙيءَ ۾ هڪ پيرمرد ان جي مدد ڪري ڪنڊو ڪڍيو ۽ هن کي سمجهايو تہ وڏڙن جي ادب جي وڏي اهميت آهي. انهن جون همدرديون ۽ دعائون مصيبتن جي خلاف ڍال جو ڪم ڏين ٿيون. پير مرد جي ڳالهين ڇوڪري تي اثر ڪيو ۽ ان ڏينهن کان اهو باادب ٿي پيو.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) وڏن جو ادب ڇو ضروري آهي؟
(2) وڏن جي ادب ڪرڻ مان ڪهڙا فائدا حاصل ٿين ٿا؟
(3) هاريءَ جي ننڍي ۽ لاڏلي پٽ کي بي ادبيءَ جو ڪهڙو نقصان ٿيو؟

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

(1) وڏن جو دعائون ۽ پيار اسان لاءِ مصيبتن ۾ ________ جو ڪم ڏين ٿا.
(2) هاريءَ جو ننڍو پٽ لاڏ ڪوڏ جي ڪري ________ ۽ ________ ٿي پيو هو.
(3) هاري جا ٽئي وڏا پٽ ________ هئا.
(4) بهتر زندگي لاءِ ________ تمام ضروري آهي.
(5) نافرمان ٻار جو رويو هر هڪ جي دل ۾ ________ وانگر چڀندو آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) هاري جو ننڍو پٽ نٽر ۽ نافرمان هو.		
(2) ڏاڏي پوڙهي ڇوڪري کي چيو ته وڏن جو ادب نه ڪرڻ گهرجي.		
(3) وڏن جون دعائون اسان لاءِ ڍال جو ڪم ڪن ٿيون.		
(4) ڏاڏي جي سمجهائڻ سان ڇوڪرو بد مزاج ۽ ڪاوڙيل ٿي پيو.		
(5) ڇوڪري گهر اچي هر ننڍي وڏي کي ميارون ڏنيون.		

لُغت	
لفظ	معنيٰ
نِٽر	نافرمان، ضدي
ساٽو ٽيڙ	ٽڪجڙ
جهڳٽو	هڪ هنڌ گهڻن وٽن جو مچلو/گهڻو تعداد
شرمساري	لڄ، حياءُ، ڦِڪائي
پير مرد	پوڙهو ماڻهو
ڍال	جنگي اوزار. جنهن سان تلوار جو وار روڪيو ويندو آهي.

شموليت جا آداب

جيئن ئي اخلاقيات جو استاد صاحب ڪلاس ۾ داخل ٿيو تہ شاگرد ادب مان اٿي بيٺا. استاد صاحب کين ويهڻ لاءِ چيو ۽ پوءِ انهن کي ٻڌايو تہ ايندڙ هفتي سينٽ ميري اسڪول ۾ راندين جا مقابلا آهن. ڪرڪيٽ، رسو ڇڪڻ، ٻوري واري ريس، شاعريءَ جو مقابلو ۽ ٻيا ذهني آزمائش جا مقابلا ٿيندا. اوهان مان ڪير ڪير ان مقابلي ۾ حصو وٺندو؟ مقابلي جي شوقين ٻارن خوشيءَ مان هٿ مٿي ڪيا. وري استاد صاحب چيو تہ: هاڻي اهي ٻار هٿ مٿي ڪن جيڪي راند ۾ حصو نہ وٺندا پر ٽيم سان گڏ هلڻ چاهين ٿا. هاڻي ڪجھ ٻين پر ٿورن ٻارن هٿ مٿي ڪنيا.

استاد صاحب خوش ٿي چوڻ لڳو: ”ٺيڪ آ ٻارؤ پر هڪ ڳالھ ياد رکجو تہ اتي ڪيترن ئي اسڪولن جا ٻار ايندا. تنهن ڪري اوهين اهڙي نموني راندين ۾ شريڪ ٿجو جيئن سٺا ٻار نظر اچو.

ڏيوڊ هٿ مٿي ڪيو تہ استاد صاحب چيو: ”ڏيوڊ پٽ! اوهان ڪجھ پڇڻ چاهيو ٿا“!؟

ڏيوڊ: ”جي سر! آءٌ پڇڻ چاهيان ٿو تہ اتي اسان کي ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻو پوندو“.

استاد: ”ڪجھ اهم ڳالهيون هي آهن جن جو اوهان کي خيال رکڻ گهرجي“:

1. جنهن مقابلي ۾ اوهين اڪيلي طور شريڪ ٿيو ٿا، ان ۾ اوهان کي ڀرپور محنت

ڪرڻ گھرجي، مثال طور: پوري واري ريس. ان ۾ اوهان جي ڪير بہ مدد نہ ڪندو، اوهان کي اڪيلي سِر مقابلو ڪٽڻو پوندو.

2. جيڪڏهن ڪنهن ٽيم ۾ اوهان گڏيل مقابلو ڪيو پيا تہ اتي اوهان کي هڪ جان ٿي مقابلو ڪرڻ گهرجي. جيئن: رسي ڇڪڻ جو مقابلو هاٽي جيڪڏهن ٽيم جا ڪجھہ رانديگر زور لڳائيندا ۽ باقي بيا سستي ڪندا تہ مقابلو هارجي ويندا.

3. جڏهن ٽيم ۾ گڏجي ڪيڏڻو آهي تہ پوءِ ضروري آهي تہ دوستاڻو ۽ نرميءَ وارو ماحول هجي هڪ ٻئي کي ڌڪو ڏيڻ ۽ تنگ ڏيئي ڪيرائڻ جهڙيون حرڪتون نہ ڪرڻ گھرجن.

4. جيڪڏهن شعر و شاعريءَ جو مقابلو آهي تہ ان ۾ جنهن کي پهريان شعر ياد اچي اهو پڙهڻ شروع ڪري، بيو ان کي ڪٽي پاڻ پڙهڻ نہ لڳي. ان سان ٻئي جي دل آزاري ٿيندي ۽ هر ڪنهن کي موقعو ڏيڻ گھرجي.

5. راند ڪيڏندي اوهان کي جيڪڏهن محسوس ٿئي تہ آءٌ بهتر راند نہ پيو ڪيڏان تہ ڪو بهانو ڪري ٽيم کي نہ ڇڏڻ گھرجي. چو تہ ان سان بيا ساٿي سست ٿي پوندا ۽ ان جو حل اهو تہ ناهي جو راند اڌ ۾ ڇڏي هليو وڃجي. راند جو هڪ اصول ياد رکو تہ: ”جيتري مَشق، اوتري ڪاميابي“.

6. راندين ۾ پنهنجي ساٿين کان سواءِ ٻي ٽيم جي رانديگرن سان بہ سٺي نموني پيش اچجي. هو اسان جي ٽيم جا حريف ضرور آهن، پر دشمن ناهن.

7. کٽڻ، هارائڻ راند جو ڪم آهي. ڪڏهن بہ هارجڻ سان ماٺهو دل ۾ نہ ڪري، بلڪ پنهنجي ڪمزورين کي نوٽ ڪري، پُرعزم ٿي ايندڙ مقابلي جي ڀرپور تياري ڪري.

سبق جو خلاصو

ڪلاس ۾ استاد صاحب شاگردن کي راندين جي مقابلي جو اطلاع ڏنو ۽ ٻارن انهن ۾ ڀرپور شرڪت ڪرڻ جو ارادو ڏيکاريو. ٻارن استاد صاحب کان پڇيو تہ راندين جي مقابلن دوران ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ ضروري آهي، جيئن انهن کي اپنائي هو سنا ٻار بڻجن. استاد صاحب کين سمجهايو تہ گڏجي کيڏڻ، محنت ڪرڻ، مخالف ٽيم سان خوشدلي ۽ نرميءَ سان پيش اچڻ، ڪنهن جي دل آزاري نہ ڪرڻ، آخر تائين ٽيم جو ساٿ ڏيڻ، ناڪاميءَ تي افسوس نہ ڪرڻ، وڌيڪ محنت ڪرڻ تي زور ڏيڻ. اهي اهڙيون خوبيون آهن، جيڪي اوهان کي سٺو رانديگر بڻجڻ ۾ مدد ڪنديون.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) راندين جي مقابلي جو ٻڌي ٻارن ڪهڙو ردعمل ظاهر ڪيو؟

(2) استاد صاحب راندين ۾ شموليت جا ڪهڙا آداب بيان ڪيا؟

(3) راندين ۾ هارجي پوڻ تي ڪهڙو رويو اختيار ڪرڻ گهرجي؟ پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

(1) راند کٽڻ لاءِ هر رانديگر کي __________ ڪرڻ گهرجي.

(2) ٽيم جي سيني رانديگرن کي __________ تي ڪيڏڻ گهرجي.

(3) مخالف ٽيم جي رانديگرن سان __________ پيش اچڻ گهرجي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) مخالف ٽيم اسان جي مد مقابل هوندي آهي دشمن نه.		
(2) راند هارجڻ تي ضرور بدلو وٺڻ گهرجي.		
(3) مَشق ڪرڻ سان راند ۾ بهتري ناهي ايندي.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
هڪ جان ٿيڻ	متحد ٿيڻ، گڏجي ڪوشش ڪرڻ
دل آزاري	دل ڏکوئڻ
حريف	مد مقابل، مخالف
دل ۾ نه ڪرڻ	افسوس نه ڪرڻ
عزم	پڪو ارادو

بيمار جي عيادت

راجيش جيئن اسڪول کان واپس آيو تہ زور زور سان ماءُ کي سڏڻ لڳو: ”امان! او امان...! اوهين ڪٿي آهيو“؟

ماءُ رڌڻي مان ڪيس ورندي ڏني: ”ڇا ڳالھ آ راجيش پُٽ! ڇو پيو رڙيون ڪرين“!!؟

راجيش: ”امان! اڄ منهنجي دوست محمد علي جي طبيعت اوچتو خراب ٿي پئي هئي“!

ماءُ: ”ڇو؟ ڇا ٿيو هوان کي“؟

راجيش: ”امان! ان کي پيٽ ۾ ڏاڍو سور پيو هو هو پنهنجون ڄنگهون بہ سڌيون نہ پئي ڪري سگهيو. استاد صاحب ان کي پيٽ جي سور جي دوا بہ ڏني، پر ان ڪوبہ اثر نہ ڪيو پوءِ هيڊ ماستر محمد علي جي والدين کي گهرائي کيس اسپتال موڪلي ڇڏيو“.

ماءُ: ”پوءِ ڇا ٿيو“؟

راجيش: ”امان پوءِ اسين پنهنجي پڙهائيءَ ۾ مصروف ٿي وياسين“.

ماءُ: ”پٽ! شام جو پنهنجي دوست جي عيادت ڪرڻ لاءِ تون ضرور وڃجانءِ“.

راجيش: ”پر امان! شام جو تہ منهنجي ڪيڏڻ جو وقت آهي“.

ماءُ: ”راجيش پٽ! توکي خبر ناهي تہ مريض جي عيادت ڪرڻ وڏي ثواب جو ڪم آهي، ان ڪري پنهنجي راندجي قرباني ڏئي دوست جي طبيعت پڇڻ وڃجانءِ“!

راجيش: ”ڀلا ڀڏاءِ بيمار کان پڇڻ جو ڪيترو ثواب ملندو“!!؟

ماءُ: ”مريض جي عيادت ڪرڻ عبادت آهي. هن سماج ۾ اسين سڀ هڪ زنجير جيان هڪ ٻئي سان جڪڙيل آهيون. هڪ ٻئي جي خيال رکڻ، ڏک سک ۾ هڪ ٻئي جي ساٿ ڏيڻ ۽ بيماري ۾ عيادت ڪرڻ سان اسين پاڻ ۾ مضبوط ٿيون ٿا.

راجيش: ”امان! پر مريض کي اسان جي عيادت مان ڪهڙو فائدو ملندو اهو ٺيڪ تہ ڊاڪٽر جي دوا سان ٺيندو“؟

ماءُ: ”پٽ! توهان جا دوست، مائٽ ۽ پاڙيسري اوهان جي ڏک سک جا ساٿي هوندا آهن. اهڙي وقت ۾ اسين هڪ ٻئي جي همدرديءَ جي اميد رکندا آهيون. جڏهن توهان ڪنهن مريض جي طبيعت پڇڻ لاءِ هلي ويندا آهيو ته نفسياتي طور اهو خوشيءَ جي احساس ۾ پاڻ کي بهتر محسوس ڪندو آهي. ياد رک ته عيادت ڪرڻ سان اسين مريض کي هڪ جذباتي سهارو ڏئي رهيا هوندا آهيون. ان سهاري جي ڪري هو پنهنجي بيماريءَ سان مهاڏو اٽڪائڻ جي پاڻ ۾ قوت محسوس ڪرڻ لڳندو آهي“.

راجيش: ”ٺيڪ آ امان! آءٌ شام ضرور پنهنجي دوست جي طبيعت پڇڻ ويندس“.

ماءُ: ”شاباس پُٽ! پر اتي ڪجهه ڳالهين جو خيال ضرورو رکجانءِ“.

راجيش: ”جي ها امان، اُهي ڪهڙيون ڳالهيون آهن“؟

ماءُ: ”عيادت ڪرڻ وقت هنن ڳالهين کي ڌيان ۾ رکڻ گهرجي:

1. مريض جي پرسان وڏي آواز سان ڳالهائڻ کان پرهيز ڪرڻ گهرجي.
2. عيادت ڪندڙ کي مريض جو حوصلو وڌائڻ گهرجي ۽ کيس تسلي ڏجي ته سندس بيماري ڪجهه به ناهي. هو جلدي ٺيڪ ٿي ويندو.
3. جيڪڏهن خبر هجي ته ان کي ڪا وڏي بيماري آهي ته ان جي سامهون ان بيماريءَ جو ذڪر نه ڪجي.
4. مريض وٽ گهڻو نه ترسڻ گهرجي، متان ان جي آرام ۾ خلل پوي.
5. عيادت لاءِ وڃڻ وقت ڪجهه ميوا يا گل پاڻ سان کڻي وڃڻ گهرجن. پر جيڪڏهن اهي نه ملي نه سگهن ته به ماٺهو طبع پرسي ڪرڻ کان نه ڪيٻائي.

سبق جو خلاصو

راجيش اسڪول کان واپس ٿيندي پنهنجي ماءُ کي ٻڌايو ته سندس دوست جي اسڪول ۾ طبيعت خراب ٿي پئي هئي، ان ڪري کيس اسپتال داخل ڪرايو ويو. راجيش کي سندس ماءُ چيو ته توکي پنهنجي دوست جي طبع پرسيءَ لاءِ ان وٽ ضرور وڃڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته ان سان بيمار کي تسلي ۽ توهان کي ثواب ملندو. ياد رکجي ته عياد ڪرڻ مهل مريض جي آرام جو خيال رکجي ۽ ان سان ڏاڍيان نه ڳالهائڻ گهرجي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) مريض جي عيادت ڪرڻ ڇو ضروري آهي؟

(2) عيادت ڪرڻ وقت ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ گهرجي؟

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

(1) بيماري ۾ طبع پرسي ڪرڻ _________ ڪي مضبوط ڪري ٿي.

(2) عيادت ڪرڻ وقت اسين مريض کي هڪ _________ سهارو ڏيون ٿا.

(3) عيادت ڪندڙ کي مريض جو _________ وڌائڻ گهرجي.

(4) مريض جي پرسان ڪنهن به قسم جو _________ نه ڪرڻ گهرجي.

(5) مريض جي عيادت ڪرڻ _________ وانگر آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) اسين سڀ سماج ۾ هڪ زنجير وانگر جڙيل آهيون.		
(2) مريضن کي هڪ جذباتي سهاري جي ضرورت هوندي آهي.		
(3) مريضن جي پرسان ويهي سندس هيٺائيءَ تي گفتگو ڪجي.		
(4) مريضن جي پرسان عيادت ڪندڙن جو وڏو هجوم ٿيڻ گهرجي.		
(5) مريض جي پرسان وڏي آواز ۾ نه ڳالهائڻ گهرجي.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
عيادت	طبع پرسي ڪرڻ، طبيعت معلوم ڪرڻ
مهاڏو اٽڪائڻ	مقابلو ڪرڻ
خلل	رڪاوٽ

باب پنجون

شخصيتون

انئين ڪلاس جا ٻار استاد موهن لال جو ڏاڍي بيچينيءَ سان انتظار ڪري رهيا هئا. هو جيئن ئي ڪلاس ۾ داخل ٿيو تہ سيئي ٻار اٿي بيٺا ۽ خوشي ۾ ڪيس ڏاڍيان سلام ڪيائون. موهن لال صاحب ٻارن جو مطلب ۽ خوشي سمجهي ورتي هئي، ان ڪري ڪين ويهڻ جو اشارو ڪندي چوڻ لڳو:

”ٻارؤ! مون اوهان سان وعدو ڪيو هو تہ هن هفتي اوهان کي دنيا جي ڪجهہ عظيم هستين جو تعارف ڪرائيندس!“؟

”جي سر...“! سيني ٻارن هڪ آواز ۾ جواب ڏنو.

موهن لال صاحب: ”تہ ٺيڪ آهي ٻارؤ! اسين اوهان سان جن چئن شخصيتن جو تعارف پيا ڪرايون، اهي آهن:

1. ميران ٻائي 2. مُقدّس اگستين 3. ابن مسڪويہ 4. ابراهام لنڪن.

سڀ کان اڳ اسين ميران ٻائي بابت ڳالهائينداسين.

ميران ٻائي

ٻارؤ! پندرهين صدي ۾ هندوستان جي صوفي شاعرن هڪ تحريڪ شروع ڪئي، جنهن کي ”ڀڳتي تحريڪ“ چئجي ٿو. ان تنظيم جو مقصد هندوستان جي عوام کي روحانيت ڏانهن مائل ڪرڻ ۽ اهو سمجهائڻ هو ته ڀڳوان انسانن کان فاصلو نه ٿو رکي، پر انهن سان محبت ڪري ٿو ۽ سندن زندگيءَ جو حصو بڻجي وڃي ٿو. ان تحريڪ ريتن رسمن بدران عقيدت ۽ مالڪِ حقيقيءَ جي عشق تي گهڻو زور ڏنو.

ميران ٻائي سورهين صدي ۾ هندومت جي هڪ مشهور شاعره ۽ ان ڀڳتي تحريڪ جي سرگرم رڪن هئي. پاڻ جوڌپور جي راجا رتن سنگهه جي ڌيءَ هئي. سندس پيدائش 1503ع (1503AD) ۾ راجستان جي ضلع ڪڙڪي جي چوڪڙي ڳوٺ ۾ ٿي. هوءَ والدين جي اڪيلي اولاد هئي. ننڍپڻ ۾ ئي سندس والده کيس جدائي جو غم ڏئي وئي هئي. ان جي شادي سندس مرضيءَ خلاف اوڏي پور جي راجڪمار ڀوج راج سان ٿي. ڀوج راج هڪ جنگ ۾ زخمي ٿي پيو ۽ زخم ان لاءِ مهلڪ ثابت ٿيو جنهن ۾ سندس انتقال ٿي ويو.

ميران ٻائي ڀڳوان ڪرشن جي ڀڳتي هئي، ان ڪري هر وقت سندس عبادت ۾ مصروف رهندي هئي. مندر ۾ وڃي ڪرشن جي مورتي اڳيان سيني زائرين جي سامهون ڳائيندي نچندي هئي. شاهي خاندان پنهنجي بي عزتي سمجهندي کيس ايئن ڪرڻ کان روڪڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ هڪ روايت مطابق کيس زهر به ڏنو ويو. پر ان تي ڪوبه اثر نه ٿيو. نيٺ هوءَ محل ڇڏي، دوارڪا ۽ برندابن جي مندرن ۾ گهمندي ۽ ڀڄن ڳائيندي رهي.

ان دوران پاڻ سنت شرومني رامانند جي شاگرد ڀڳت روي داس صاحب چمار جي مُريدياڻي ٿي ۽ تلسي داس سان به خط ڪتابت جاري رکيائين. سندس وفات جو سال

1583ع ڌاري وفات ڪري ويئي. روايت مطابق ميران ٻائي ڪرشن جي جنهن مورتيءَ جي پرستار هئي، ان کي ”رنڇوڙ“ چوندا آهن. هڪ ڏينهن پاڻ نهايت خشوع خضوع سان پوڄا ۾ مصروف هئي تہ مورتي ڦاٽي پئي ۽ پاڻ ان اندر سمائجي وئي.

ميران ٻائي جا ڀڄن ميناج ۽ سادگي ۾ مشهور آهن. انهن ۾ اهڙي جذبات نگاري ۽ ڪامل عشق جي اپٽار صوفي شاعرن جي اثر سبب آهي. سندس شاعري جذبات ڀري شاعري آهي سندس هڪ هندي قطعي جو ترجمو هن ريت آهي:

نند لال يعني ڀڳوان ڪرشن! منهنجي اکين ۾ اچي وس.
صورت تنهنجي سهڻي من مهڻي ۽ اکيون ڪيڏيون نہ وڏيون آهن!
مٿي تي مور سندو تاج، هيري جي والي ۽ پيشانيءَ ۾ ڳاڙهو تلڪ آ
منهنجو ڀڳوان سنتن ماڻهن جي حفاظت ۽ پنهنجن ڀڳتن سان پيار ڪندو آهي.

ميران ٻائي جي ڀڄنن ۾ وڏي تاثير هئي، جو دل جي تارن کي وڃي ڇهندا هئا. سندس لفظن ۾ درد ۽ جادو ڀريل هو. تنهنڪري ماڻهو کيس ديوين وانگر پوڄيندا هئا. سندس چار ڪتاب مشهور آهن.

1. نرسينہ جي ڪامائرا 2. گيت گووند ٽيڪا 3. راڳ گوون ۽ 4. راڳ سورٺ

سک مذهب جي گرو گوبندسنگهہ جي 1693 ۾ صوفي شاعري جو ڪتاب ”پريم امبوڌپوٿي“ مرتب ڪيو هو. ميران ٻائي کي اهو اعزاز حاصل آهي تہ سندس ڪلام ان ڪتاب ۾ موجود آهي، تنهن ڪري کيس هندومت سان گڏ سک مت ۾ بہ وڏي عزت ۽ احترام سان ڏٺو ويجي ٿو.

سبق جو خلاصو

ميران ٻائي راجا رتن سنگهہ جي اڪيلي ڌيءَ هئي. ننڍي هوندي سندس ماءُ انتقال ڪري وئي. سندس شادي اوڏي پور جي راجڪمار ڀوڄ راج سان ٿي. پاڻ ڪرشن ڀڳوان جي ڀڳتڻ هئي ۽ ان جي مورتيءَ اڳيان ماڻهن جي سامهون نچندي هئي، جنهن ڪري سندس خاندان وارن پنهنجي بي عزتي سمجهندي، ان مٿان وڏا ظلم ڪيا.

نيٺ هوءَ محل ڇڏي، مندرن ۾ اچي رهڻ لڳي ۽ سنت شرومني رامانندجي جي شاگرد ڀڳت روي داس صاحب چمار جي شاگردي اختيار ڪئي. ميران ٻائي جا ڀڄن

سادگي ۽ ميناج ۾سرس هئا ۽ انهن ۾ صوفي اثر جي جهلڪ هئي. گروگوبند جي ڪتاب ”پريم امبوڏپوتي“ ۾ بہ سندس ڪلام شامل آهي، تنهنڪري سک مذهب ۾ سندس وڏي شهرت ثي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) ميران ٻائي جي حالات زندگي تي مختصر نوٽ لکو.

(2) ميران ٻائي جي ڀڄنن ۾ ڪهڙيون خاصيتون آهن؟

(3) ميران ٻائي جي تصنيف مان ڪن ٻن ڪتابن جا نالا ٻڌايو؟

ب_ هيٺين جملن ۾ مناسب لفظن سان پريو:

(1) ميران ٻائي _________ جي ڀڳتي هئي.

(2) پاڻ رامانند جي شاگرد _________ جي مريدياڻي ثي.

(3) پاڻ جيڪو ڪامل عشق جو انداز اپنايائين سو _________ جي اثر جي ڪري هو.

(4) سندس ڪلام جو نمونو گروگوبند جي ڪتاب _________ ۾ پڻ آهي.

(5) پاڻ ڪرشن جي جنهن مورتي کي پوڄيندي هئي سا _________ نالي سان مشهور آهي.

ج_ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) ميران ٻائي راجڪمار ڀوج راج جي ڌيءَ هئي.		
(2) ميران ٻائي تلسي داس جي مريدياڻي ٿي.		
(3) ڀڳتي تحريڪ رسمن بدران عقيدت ۽ مالڪِ حقيقيءَ جي عشق تي زور ڏنو.		
(4) ميران ٻائيءَ جون مشهور تصنيفون ڏهه آهن.		
(5) ميران ٻائي محل ڇڏي دوارڪا ۽ برندابن جي مندرن ڏانهن هلي وئي.		

د: جيڪڏهن اوهان وٽ انٽرنيٽ جي سهولت موجود آهي ته ميران ٻائي جي تصوير ۽ ان جي ڪجهه شاعري ڳولهيو.

هه: ستين ڪلاس ۾ اوهين حضرت رابعه بصري جا حالات پڙهي چڪا آهيو. پنهنجي ڪاپي ۾ ٻه خانا ٺاهي، رابعه بصري ۽ ميران ٻائي جي حالات زندگي بابت تقابلي جائزو پيش ڪريو.

لُغت

لفظ	معني
رسم	اهو ڪم جيڪو مذهب يا رواج جو حصو سمجهي ڪيو وڃي
مُهلڪ	هلاڪ ڪندڙ
زائر (ج) زائرين	زيارت ڪرڻ وارا
رنجوڙ	هڪ مورتي جو نالو
خشوع خضوع	عاجزيءَ ۽ شوق سان عبادت ڪرڻ

مُقدّس اگسٽين

اخلاقيات جو استاد موهن لال ڪلاس ۾ مُرڪندي داخل ٿيو ۽ ٻارن کي ويهڻ لاءِ اشارو ڪرڻ کان بعد چوڻ لڳو:

”ٻارؤ! عيسائيت ۾ مقدسين اهي هستيون آهن، جن جي عبادتگذاري ۽ پاڪيزه زندگي عام ماڻهن کان تمام برتر هوندي آهي. اهي مالڪِ حقيقيءَ جا مُقرّب ۽ مُقدّس ٻانها هوندا آهن. ”مُقدِّسين“ ”مُقَدّس“ جو جمع آهي، جيڪو ”قُدس“ مان نڪتل آهي، جنهن جي معنيٰ آهي ”پاڪ“ تنهن ڪري اهو پاڪ هستين لاءِ استعمال ٿيندو آهي.

اڄ اسان اوهان کي جنهن عظيم شخصيت جي زندگيءَ جا حالات ٻڌائينداسين، اهو مُقدّس اگسٽين آهي، جنهن بابت مشهور آهي ته پاڻ دنيا جي ذهين ترين ماڻهن مان هو.

مقدس اگسٽين موجوده الجيريا جي ويجهو هڪ جڳهه تاگاسٽي Tagaste ۾ 13 نومبر 354ع ۾ پيدا ٿيو. سندس ماءُ پنهنجي دور جي وڏي وليه هئي.

سندس ماءُ هن جي عيسائي تعليم مطابق پرورش ڪئي، پر سندس ذهن ۾ مذهب بابت ڪجهه اهڙا سوال پيدا ٿيا، جن جي ڪري هو ڪجهه وقت مسيحي دين کان پري رهيو. سندس اهو وقت اٽلي جي شهر ميلان ۾ گذريو. سندس ماءُ سمورو وقت هن لاءِ روئي دعائون ڪندي رهي ته مالڪِ حقيقي هن کي ٻيهر سنئين واٽ تي آڻي. پنهنجي ان دور ۾ پاڻ اڪثر مُقدّس امبروز جا خطبا ٻڌندو هو. جيئن اهو فيصلو ڪري سگهي ته ڪيس مسيحيت ۾ رهڻو آهي يا نه. اٽلي ۾ رهائش دوران مقدس امبروز جي خطبن هن جي زندگيءَ ۾ انقلاب پيدا ڪري ڇڏيو. هن مسيحيت کي ڇڏي ڏنو ڇو ته سندس خيال مطابق هو پاڪيزه زندگي نه ٿو گذاري سگهي، پر پاڻ مجي

رهيو هو تہ مسيحيت سچو مذهب آهي.

هڪ ڏينهن هن ٻڌو تہ ٻہ شخص مقدس انٽوني جا حالات زندگي پڙهي مسيحيت ۾ داخل ٿي ويا آهن، جيڪي ڪي عالم نہ، پر عام ماڻهو هئا. مقدس اگسٽين انهن جي ڳالهہ ٻڌي پنهنجي دوست اليپيئس کي چيو:

”اسين ڇا پيا ڪريون؟ اڻ پڙهيل ماڻهو زوريءَ جنت جا وارث پيا ٿين ۽ پاڻ کي ڏس تہ علم هوندي بہ ايترا ڪمزور، جو گناهن واري زندگي نہ ٿا ڇڏي سگهون. افسوس! آهي اسان جي حال تي“

غمگين دل سان پاڻ اڪيلائي ۾ هليو ويو ۽ مالڪِ حقيقي کي سڏيندي چيائين:

”آخر ڪيستائين اي منهنجا مالڪ! آخر اجا تائين، آئون پنهنجي هن زندگي کي خير آباد ڇو نہ ٿو ڪريان؟

ان وقت غيب مان هڪ ٻار جو آواز آيو:

”هي وٺ! هن کي پڙهہ“.

پاڻ سمجهي ويو تہ اهو مالڪِ حقيقي طرفان آواز هو ۽ مالڪِ حقيقيءَ جو حڪم آهي تہ بائبل کولي اهو پڙهہ جيڪو مالڪِ حقيقي چاهي ٿو. پاڻ جڏهن بائبل کي کوليائين تہ رومين ڏانهن لکيل پولوس رسول جو خط سندس سامهون هو مالڪِ حقيقي جو ڪلام هو تہ:

”جهڙي ريت ڏينهن جو دستور آهي تہ اوهين شائستگي سان هلو. نہ کي رقص و سرود ۽ نشي بازي سان، نہ زنا ڪاري ۽ شهوت پرستي سان ۽ نہ جهڳڙي ۽ حسد سان، بلڪ خداوند يسوع مسيح کي پهري وٺو ۽ جسماني خواهشن لاءِ تدبيرون نہ ڪريو“.

(باب 13 آيات 13_14)

سندس اندر ۾ سچائي جي تلاش تہ اڳ ئي هئي، تنهن ڪري هنن آيتن کيس جهنجهوڙي وڌو. هن پنهنجو پاڻ مالڪِ حقيقيءَ جي حوالي ڪيو ۽ هڪ نئين زندگي جي شروعات ڪيائين. پاڻ بپتسمہ کان پوءِ هڪ چرچ ۾ لڳي ويو. اڳتي هلي کيس بشپ چونڊيو ويو. پاڻ هڪ مسيحي مصنف بہ هو. ڪيٿولڪ چرچ ۾ اگسٽين

جماعت سندس نالي ڏانهن منسوب آهي. سندس وفات کان پوءِ سندس مثالي زندگي کي مد نظر رکي چرچ کيس ”مُقدّس“ جو لقب عطا ڪيو. سندس ڪمري جي ڀِت تي وڏن اکرن ۾ هي عبارت اڪريل هئي:

”هتي ڪنهن جي برائي نہ ٿي ڪئي وڃي“

مُقدّس اگسٽين جي تعليم:

1. اڻ ڏٺي شيءِ تي ڀروسو ڪرڻ جو نالو ايمان آهي ۽ ان جو اجر اهو آهي تہ جنهن شيءِ تي ڀروسو رکو ٿا اهو اوهان جي حق ۾ هوندو.
2. جيڪڏهن وڏا ڪم ڪرڻ چاهيو ٿا تہ شروعات ننڍن ڪمن کان ڪريو.
3. جيتري اوهان جي اندر محبت وڌندي، اوتري خوبصورتي وڌندي، ڇو تہ محبت روح جي خوبصورتي آهي.
4. دنيا هڪ ڪتاب وانگر آهي. تنهنڪري جيڪي ماڻهو سفر نہ ٿا ڪن انهن هن ڪتاب جو رڳو هڪ پنو پڙهيو آهي.
5. ڪجهہ سوچيو تہ مالڪِ حقيقي اوهان کي ڇا نہ ڏنو آهي؟ ان مان پنهنجي ضرورت پوري ڪري، باقي ٻين ضرورتمندن جي حوالي ڪيو.

مقدس اگسٽين ماڻهن جي عقيدن سڌارڻ تي زور ڏنو ۽ پاڻ نهايت سادي زندگي گذاريائين. گڏوگڏ غريبن جي گهڻي مدد ڪيائين ۽ مسيحيت جو پيغام ڏور ڏور تائين عام ڪيائين. پنهنجي آخري گهڙين تائين افسوس مان چوندو هو: ”اي مالڪِ حقيقي! افسوس جو مون پنهنجو ڪيترو ئي وقت توکان جدا گذاريو“. ان جي ازالي لاءِ پنهنجي بقايا پوري زندگي مالڪِ حقيقي جي محبت ۽ ماڻهن کي ان جي تلقين ڪرڻ ۾ گذاريائين، جيئن اهي بہ مالڪِ حقيقي جي ويجها ٿين.

28 اگسٽ 430 تي الجيريا جي ”هپو“ نالي هنڌ تي پاڻ هميشہ لاءِ مقدسين سان وڃي آرامي ٿيو. مسيحيت ۾ هر سال 28 اگسٽ جي ڏهاڙي ”مقدس اگسٽين جو ڏهاڙو“ ملهائيندا آهن.

سبق جو خلاصو

مُقدّس اگستين موجوده الجيريا ويجهو هڪ هنڌ ”تاگاستي“ ۾ پيدا ٿيو. سندس ماءُ هن جي تربيت عيسائي مذهب مطابق ڪئي هئي، پر ڪجهہ سوالن جا جواب نہ ملڻ سبب هو مسيحيت مان مطمئن نہ ٿيو ۽ مسيحيت ڇڏي ڏنائين. هڪ ڏينهن کيس خبر ملي تہ بہ اٽيڙهيل ماڻهو مُقدّس انٽوني جي زندگيءَ جا حالات پڙهي، مسيحيت قبول ڪري چڪا آهن. ان تي هو ڏاڍو پشيمان ٿيو ۽ چوڻ لڳو تہ اڻپڙهيل ماڻهو بہ مالڪِ حقيقيءَ جي بادشاهيءَ ۾ پهچي ويا ۽ علم هوندي بہ اسين ان کان ٻاهر آهيون. پاڻ پشيمان ٿيندي دعا گهريائين تہ مالڪِ حقيقيءَ طرفان کيس بائيبل مُقدّس مان روميون 13 باب جي آيت نمبر 13 کان 14 تائين پڙهڻ جي خوشخبري ملي. انهن آيتن سندس زندگي بدلائي ڇڏي ۽ پاڻ بپتسما وٺڻ کان پوءِ پنهنجو پاڻ کي چرچ جي خدمت لاءِ وقف ڪري ڇڏيائين. جتان کيس ”مُقدّس“ جو لقب مليو. 28 آگسٽ 430ع تي الجيريا ۾ ”هپو“ نالي جڳهہ تي سندس وفات ٿي. انهيءَ ڪري ڪجهہ ماڻهو کيس ”سينٽ اگستين هپو“ بہ سڏين.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) مقدس اگستين پنهنجي ابتدائي زندگي ڪيئن گذاري؟ مختصر بيان ڪيو.

(2) مسيحي تعليم مطابق تربيت باوجود مقدس اگستين مسيحيت کان ڇو دور رهيو؟

(3) مقدس اگستين جي مذهبي زندگيءَ ۾ تبديلي ڪڏهن ۽ ڪيئن آئي؟

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال پريو:

(1) مقدس اگستين الجيريا پرسان ________ جڳهه تي پيدا ٿيو.

(2) ۽ اڻ پڙهيل ماڻهو مقدس ________ جا حالات زندگي ٻڌي عيسائي ٿيا.

(3) مقدس اگستين جي دوست جو نالو ________ هو.

(4) روميون ڏانهن لکيل ________ جي خط سندس مذهبي زندگي ۾ تبديلي آندي.

(5) چرچ مقدس اگستين کي ڪارڪردگيءَ جي بدلي ۾ ڪيس ________ جو لقب عطا ڪيو.

ج_ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) مسيحيت ۾ هر سال 28 اگسٽ تي مقدس اگستين جو ڏهاڙو ملهايو ويندو آهي.		
(2) مقدس اگستين مشهور مسيحي مصنف هو.		
(3) مقدس اگستين جي ماءُ سندس تربيت مسيحي تعليم مطابق نہ ڪئي هئي.		
(4) مذهبي دوري سبب اگستين مقدس انٿوني جا خطبا ٻڌڻ لڳو هو.		
(5) ڪيٿولڪ چرچ ۾ هڪ جماعت اگستين جي نالي سان موجود آهي.		

د: مقدس اگستين جون چند دعائون گڏ ڪري پنهنجي ڪاپي ۾ لڳايو.

ھ: مقدس اگستين بابت ھڪ خوبصورت وڊيو Catholic Heroes نالي چينل تي ڏنل آھي. ٻارن لاءِ ان جي لنڪ ڏجي ٿي، جيئن ھو وڊيو ڏسي ڪلاس ۾ ان تي ڳالھ ٻولھ ڪن.

www.youtube.com/watch?v=F5lD_X3QwIQ&list=PLyyhQB0CPbRNJEbh_kvUym9UFcuOVi8PV

لُغت

لفظَ	معنيٰ
برتر	مٿاھون، بلند مقام وارو
مُقدّس	پاڪ
مُقرّب	مالڪِ حقيقي جي ويجھو
پاڪيزه	گناھن کان پاڪ
خيرباد ڪرڻ	ترڪ ڪرڻ / ڇڏي ڏيڻ

ابن مسڪويہ

ٻار ڪلاس ۾ بي چيني سان انتظار ۾ هئا تہ موهن لال استاد اچي ڪلاس ۾ مُرڪندي پهتو ۽ پڇيائين:

”جي ٻارؤ! اڄ ٻاڻ ڪهڙي شخصيت بابت پڙهنداسين“؟

سيني ٻارن هڪ آواز ۾ جواب ڏنو: ”سر! ابن مسڪويہ جي باري ۾“!!

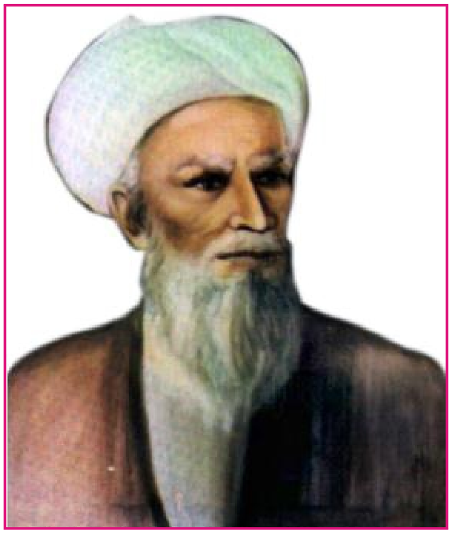

استاد صاحب: شاباس ٻارو! ابن مسڪويہ جو پورو نالو ”ابو علي احمد بن محمد بن يعقوب مسڪويہ“ هو. ٻاڻ سال 932ع ۾ ايران جي شهر ”ري“ ۾ پيدا ٿيو. ٻاڻ ابن سينا ۽ البيروني جو همعصر هو. ابن مسڪويہ جي حالات زندگي بابت تمام مختصر معلومات ملي ٿي. ٻاڻ مشهور اديب، مؤرخ، فلسفي ۽ شاعر هو. سندس بيان آهي تہ هو مشهور مفسر ۽ تاريخدان ابن جرير طبريءَ جو شاگرد آهي.

ابن مسڪويہ تاريخ تي هڪ شاندار ڪتاب ”تجارب الامم“ لکيو جنهن ۾ طوفان نوح کان شروع ڪري 931ع تي ختم ڪيائين. سندس هڪ ٻيو ڪتاب ”آداب العَرَبِ وَالفُرُس“ نالي بہ آهي، جنهن ۾ هن ايراني، عربي، هندي، رومي ۽ مسلمان مصنفن جي ڪتابن مان چونڊ اقوال جمع ڪيا آهن. ٻاڻ فلسفي، شاعري، تاريخ نگاري علم ڪيميا ۽ علم نباتات سميت ڪيترن ئي علمن تي مهارت رکندو هو. هن مختلف موضوعن تي لڳ ڀڳ ويهہ ڪتاب لکيا. پر سندس شهرت جو سبب ”تهذيب الاخلاق“ نالي ڪتاب بڻيو جيڪو سندس اخلاقي فلسفي جو آئينہ دار آهي. اسلامي فلسفي جي ميدان ۾ ڪيس يقينًا اخلاقي فلسفي جو امام قرار ڏئي سگهجي ٿو.

ڪتاب تهذيب الاخلاق:

ابن مسڪويہ جا لکيل ڪيترائي ڪتاب آهن. پر سندس مشهور ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ آهي، جنهن جو پورو نالو ”تهذيب الاخلاق و تطهير الاعراق“ آهي. هيءُ ڪتاب اخلاقيات بابت آهي، جنهن ۾ ست باب آهن.

ڪتاب جي پهرئين باب ۾ روح ۽ حڪمت تي بحث ڪيو ويو آهي، باقي بابن ۾ خُلق ۽ ان جي ٻن قسمن خير ۽ سعادت ۽ انهن جي فضيلتن تي بحث ٿيل آهي. هي ڪتاب ايترو مشهور ٿيو جو هندوستان، استنبول، قاهره ۽ بيروت مان ڪيترا دفعا ڇپيو آهي، مشهور مسلمان فلسفي نصيرالدين طوسي پنهنجي ڪتاب ”اخلاق ناصري“ ۾ ابن مسڪويہ جي ”تهذيب الاخلاق“ مان گهڻو فائدو ورتو آهي. ”تهذيب الاخلاق“ کان سواءِ سندس اخلاقيات تي ”الفوز الاڪبر“ ۽ ”ڪتاب السّير“ نالي ڪتاب بہ لکيل آهن.

اخلاقيات ۾ ابن مسڪويہ جي تصنيفن کي ڏسي ميڻو پوندو تہ ان موضوع ۾ سندس مرتبو ابن سينا کان بہ مٿانهون آهي، ان لاءِ اهوئي دليل ڪافي آهي تہ نصيرالدين طوسي جهڙي عالم ”اخلاق ناصري“ ۾ ”تهذيب الاخلاق“ کي مقدم رکيو آهي.

فلسفي ۾ ابن مسڪويہ جيتوڻيڪ ارسطوءَ کان متاثر ۽ الڪندي جو حامي رهيو آهي، ان جي باوجود سندس حيثيت اهڙي مُفڪّر جي ناهي، جو فن جي ماهرن جي راءِ کي بہ جيئن جو تيئن بيان ڪري. پاڻ تاريخ جو مطالعو هڪ فلسفي ۽ سائنسدان جي نظر سان ڪري ٿو تنهن ڪري واقعن ۾ دلچسپي وٺڻ بدران انهن جي اسباب ۾ ڏيان ڏئي ٿو. مثال طور: ڪو واقعو ڇو ٿو پيش اچي؟ ڇا ان جهڙو وري پيش اچي سگهي ٿو؟ ان مان اسان کي ڪهڙو سبق سکڻ گهرجي؟

اخلاقيات ۾ ابن مسڪويہ جي نظريہ سعادت کي بہ قدر جي نگاهہ سان ڏٺو وڃي ٿو. سندس مڃڻ آهي تہ انسانيت جو معراج اهو آهي تہ ماڻهو پاڻ جهڙن انسانن ۾ رهندي انسانيت جو مڪمل نمونو بڻجي وڃي. انسان پنهنجي مدد پاڻ تحت اهڙو سماج جوڙين جتي هو خوش گذاري سگهن.

نثر توڙي نظم اندر ابن مسڪويہ پنهنجي فن جي ماهرن ۾ شمار ٿئي ٿو. سندس شگفتہ تحرير سان فلسفي جي زبان کي وسعت ۽ رونق ملي. نثر ۽ نظم ۾ سندس تحريرون جيتوڻيڪ گهٽي تعداد ۾ دستياب ناهن، پر ٻنا ڪنهن هيڪ جي ڇئي سگهجي ٿو تہ سندس بيان جو انداز فارابي ۽ ابن سينا کان گهڻو واضح، سَهنجو ۽ وڏيڪ منو آهي.

سبق جو خلاصو

ابن مسڪويہ 932ع تي ايران جي شهر ”ري“ ۾ پيدا ٿيو. پاڻ مشهور اديب، مؤرخ ۽ فلسفي هو. تاريخ بابت سندس ڪتاب ”تجارب الامم“ ۽ اقوال ۾ ”آداب العرب والفُرس“ مشهور آهن. انهن کان سواءِ پاڻ ويهہ کن ڪتابن جو مصنف هو. سندس سڀ کان وڏيڪ مشهور ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ آهي،جيڪو استنبول، قاهره ۽ بيروت مان ڪيترائي ڀيرا ڇپيو. اخلاقيات بابت سندس ٻيا بہ ڪتاب ”الفوز الاڪبر“ ۽ ”ڪتاب السّير“ بہ آهن. فلسفي ۾ پاڻ ارسطو ۽ الڪندي کان متاثر هو ۽ تاريخ جو مطالعو پڻ هڪ فلسفي ۽ سائنسدان وانگر ڪندو هو. نظم توڙي نثر ۾ بہ گهڻي مهارت هئس. سندس ستي لکت ذريعي فلسفي جي ٻوليءَ کي وسعت ۽ رونق ملي.

شاگردن ۽ شاگرديائڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) ابن مسڪويہ جي حالات زندگي تي نوٽ لکو.
(2) ابن مسڪويہ جي ڪجھ ڪتابن جا نالا ٻڌايو ۽ ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ تي روشني وجهو.
(3) ابن مسڪويہ کي ڪهڙن ڪهڙن علمن ۾ مهارت حاصل هئي.
(4) ابن مسڪويہ تاريخ جو مطالعو هڪ فلسفي ۽ سائنسدان جي نظر سان ڪيو. ان جملي جي پنهنجي لفظن ۾ وضاحت ڪريو.

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

(1) ابن مسڪويہ مشهور ______________ ۽ ________ ابن جرير طبري جو شاگرد هو.
(2) ڪتاب ”تجارب الامم“ ۾ _________ کان _________ تائين جي دور جو ذڪر آهي.
(3) پاڻ مختلف موضوعن تي اندازاً __________ڪتاب لکيائين.

(4) ڪتاب "تهذيب الاخلاق" جو پورو نالو ________________ آهي.

(5) اخلاقيات ۾ سندس ڪتابن جو جائزو ورتو وڃي ته سندس مرتبو ________ ڪان به مٿانهون محسوس ٿئي ٿو.

ج_ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

جملا	صحيح	غلط
(1) مسلمان فلسفين ۾ ابن مسڪويه منطق جو امام شمار ٿئي ٿو.		
(2) ابن مسڪويه جو ڪتاب "آداب العرب والفرس" اخلاقيات بابت آهي.		
(3) نثر توڙي نظم ۾ ابن مسڪويه جا گهڻائي ڪتاب ملن ٿا.		
(4) "الفوز الاڪبر" نصير الدين طوسيءَ جو سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب آهي.		
(5) "ڪتاب السير" خير، سعادت ۽ انهن جي فضائل ۾ آهي.		

لُغت

لفظَ	معنيٰ
همعصر	هڪ زماني جا ماڻهو
مفسر	قرآني آيتن جي تشريح ڪندڙ
امام	ڪنهن علم ۾ سڀ کان وڌيڪ مهارت رکندڙ
خُلق (ج) اخلاق	عادت، خوبي
خير	نيڪي، ڀلائي
سعادت	خوش قسمتي،
فضيلت (ج) فضائل	نيڪ ۽ وڻندڙ عادتون/ ڳالهيون
خاطر خواه استفادو	دل گهريو فائدو وٺڻ
شگفته	خوش، فرحت ڏيندڙ

مفت تقسيم لاءِ

ابراهام لِنڪن

استاد موهن لال صاحب جيئن ئي ڪلاس ۾ داخل ٿيو تہ ٻار سندس احترام ۾ اٿي بيٺا ۽ کيس سلام ڪيائون. استاد صاحب کين ويهڻ لاءِ چيو ۽ پڙهائڻ شروع ڪيو تہ: ”ٻارؤ! اڄ اسين ابراهام لِنڪن جي باري ۾ پڙهنداسين“. ٻار ڌيان سان ٻڌڻ لڳا.

پيارا ٻارؤ! آمريڪا جي تاريخ ۾ اهڙو دور بہ گذريو آهي. جڏهن اتان جا گورا ماڻهو ڪارن ماڻهن کي پنهنجو غلام بڻائي رکندا هئا. کين مارڪٽ ڪندا ۽ سخت مشڪل ڪم مفت ۾ ڪرائيندا هئا. ان اونداهي ۽ جهالت واري زماني ۾ آمريڪا جي

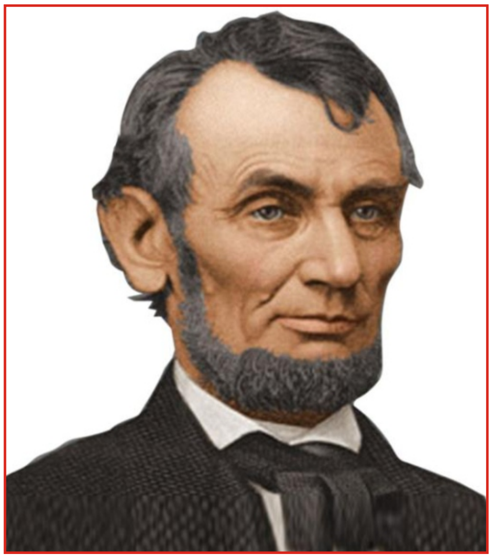

ڪينٽڪي رياست ۾ هڪ نهايت غريب شخص ٿامس لنڪن ۽ سندس زال نينسي لنڪن رهندا هئا. 12 فيبروري 1809ع تي کين هڪ ڇوڪرو ڄائو جنهن نہ رڳو ان غلامي جو خاتمو ڪيو پر هو اڳتي هلي آمريڪا جو 16هون صدر بہ چونڊيو. ان ٻار جو نالو ابراهام هو. سندس والدين غريب هاري هئا. ابراهام اڃان ننڍو ئي هو تہ سندس پيءُ کي ڪاروبار ۾ وڏو نقصان پهتو ۽ هو ڏيوالجي ويو هن ٻار ٻچا ساڻ ڪري ڪينٽڪي رياست ڇڏي، انڊيانا رياست وڃي وسائي. اتي پهچي هن پنهنجي وچايل مرتبي ماڻڻ لاءِ وڏا جتن ڪيا. ابراهام جڏهن نَون وَرهن جو ٿيو تہ ماءُ جي ڇانو کان محروم ٿي ويو ان وقت سندس وڏي ڀيڻ ساره ان جي ماءُ وانگر پرورش ڪئي. هو ننڍپڻ کان ئي سلڇڻو ۽ صاف سٿرو رهڻ جي ڪري، عرفيت ۾ ”ديانتدار“ مشهور ٿي ويو.

ابراهام رسمي تعليم تمام ٿوري حاصل ڪئي، پر کيس ڪتابن سان عشق هو ۽ هو سکڻ جو شوقين هو. هن جيڪي ڪجهہ پرايو. سو پنهنجي مدد پاڻ تحت ۽ انهن ڪتابن مان پرايو جيڪي هو مختلف لائبريرين مان آڻيندو هو.

ڪجھ وقت کان پوءِ ابراهام جو خاندان انڊيانا ڇڏي ”الي نوائس“ منتقل ٿي ويو. اهو سندس ٻاراڻو دور هو پر ان دور ۾ بہ ننڍيون ننڍيون ملازمتون ڪيائين. ڪجھ وقت لاءِ تہ ڪھاڙي سان ڪاٺيون وڍي گذر سفر ڪندو هو. جلد ئي هن سياست ۾ حصو ورتو ۽ ريپبلڪ پارٽي جي ٽڪيٽ تي الي نوائس رياست جي قانون ساز اسيمبلي ۾ چونڊجي آيو. ان وقت سندس عمر 25 سال هئي.

سندس ڪاميابي جو اهو سلسلو جاري رهيو ۽ ساڳي ٽڪيٽ تان هو ڪيترائي دفعا ڪامياب ٿيو. ان دوران هن قانون جو امتحان پاس ڪري ورتو. 1845ع ۾ هن قومي قانون ساز اسيمبلي جي چونڊ وڙهي، جنهن کي آمريڪا ۾ ڪانگريس چيو وڃي ٿو. ان ۾ ڪاميابيءَ کان پوءِ ڪجھ عرصو اتي خدمتون سرانجام ڏنائين ۽ وري ٻيهر وڪالت جو پيشو پڻ اختيار ڪيائين. تنهن کان پوءِ هو آمريڪي سينيٽ جي چونڊ وڙهيو. جنهن ۾ ڪامياب نہ ٿي سگھيو پر چونڊ مهم دوران غلاميءَ جي مخالفت ۾ ڀرپور تقريرون ڪيائين. هڪ دفعي سندس چوڻ هو:

> ”مون کي قدرت غلامي جي مخالفت لاءِ پيدا ڪيو آهي. جيڪڏهن غلامي غلط ناهي تہ ڪجھ بہ غلط ناهي. منهنجي زندگيءَ جو ڪو لمحو اهڙو ناهي گذريو جنهن ۾ مون غلاميءَ بابت سوچي ان جي مذمت نہ ڪئي هجي.“

هڪ ٻئي موقعي تي چيائين:

> ”جيڪي ماڻھو ٻين کي آزادي ڏيڻ کان لنوائين ٿا، انهن کي خود بہ آزاد رهڻ جو ڪو حق ناهي. جيڪڏهن مالڪِ حقيقي عادل آهي تہ اهڙا ماڻهو ڪڏهن بہ پنهنجي آزادي برقرار رکي نہ سگھندا، جو تہ هو سندس مخلوق کي غلام بڻائين ٿا.“

غلاميءَ بابت جڏهن هن جو دليراڻو ۽ جارحاڻو مؤقف ماڻهن تائين پھتو تہ سندس شهرت ملڪ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ پکڙجي وئي. ابراهام لنڪن 1860ع ۾

ريپبلڪن پارٽيءَ طرفان صدارتي چونڊ ۾ ڪاميابي ماڻي ۽ ماچ 1861 ۾ هڪ غريب گهراڻي سان تعلق رکندڙ پنهنجي محنت ۽ ڪوشش سان آمريڪا جو صدر بڻجي ويو.

ڪيس صدارتي عهدو سنڀاليندي مهينو ئي مس گذريو هو تہ 12 اپريل 1861ع تي ڏکڻ ڪيرولينا جي هڪ جڳهہ فورٽ سمٽر ۾ خانہ جنگي شروع ٿي وئي. اها خانہ جنگي چار سال مسلسل جاري رهي. جنهن جو نقصان آمريڪي قوم کي ڇهہ لک ماڻهن جي جاني نقصان سان ٿيو. ان وقت ابراهام لنڪن کي سخت مخالفت سان منهن ڏيڻو پيو. پر هن پنهنجي حڪمت عملي ۽ دور انديشيءَ سان وفاق کي متحد رکيو ۽ ان کي ٽٽڻ ڪين ڏنائين.

پهرئين جنوري 1863ع واري ڏينهن پاڻ هڪ آزاديءَ جو پروانو جاري ڪيائين. ان فرمان جي ڪري وفاق سان سلهاڙيل سمورين رياستن جي غلامن کي آزادي ملي. جيتوڻيڪ ان وقت سڀئي غلام آزاد ڪين ٿيا، پر ان سان آئين جي تيرهين ترميم لاءِ راهہ هموار ٿي پئي، جنهن سان پوري آمريڪا ۾ غلاميءَ تي پابندي لڳي وئي. ابراهام لنڪن کي بلاشڪ جديد آمريڪا جو هڪ وڏو مُصلح قرار ڏئي سگهجي ٿو. 15 اپريل 1865ء تي واشنگٽن ڊي سي ۾ هڪ شقيّ القلب شخص ڪيس قاتلاڻي حملي ۾ ابدي ننڊ سمهاري ڇڏيو.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(1) ابراهام لنڪن پاڻ کي سياست ۾ ڪيئن مشهور ڪيو؟

(2) اوهان جي خيال ۾ ابراهام لنڪن جي مقبوليت جو بنيادي سبب ڪهڙو هو؟

(3) صدر بڻجڻ کانپوءِ ابراهام لنڪن غلاميءَ جو خاتمو ڪيئن آندو؟

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال پريو:

(1) ابراهام جي والده جي وفات کان پوءِ ان جي پالنا سندس ______ ڪئي.

(2) ابراهام لنڪن پنهنجي عرفيت ______ جي ڪري مشهور ٿي ويو.

(3) ابراهام لنڪن جو ڪٽنب انڊيانا مان ______ رياست منتقل ٿي ويو.

(4) سال ______ واري صدارتي چونڊ ۾ ابراهام لنڪن کي ڪاميابي ملي.

(5) سندس صدارت دوران ______ ۾ خانہ جنگي شروع ٿي.

ج_ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☑ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملا
		(1) ابراهام لنڪن هڪ واپاريءَ جي گهر ۾ پيدا ٿيو.
		(2) ابراهام لنڪن قومي قانون ساز اسيمبلي ۾ ڪامياب ٿيو.
		(3) ابراهام لنڪن هميشہ آزاديءَ خلاف تقريرون ڪندو هو.
		(4) صدارت دوران ابراهام لنڪن ”آزاديءَ جو پروانو“ جاري ڪيو.
		(5) ابراهام لنڪن جي صدر بڻجڻ کان هڪ مهينو بعد خانہ جنگي شروع ٿي.

د۔ هيٺ هڪ خط ڏجي ٿو جيڪو ابراهام لنڪن پنهنجي پٽ جي استاد ڏانهن لکيو هو.اهو خط پڙهي، ڪلاس ۾ ان بابت گفتگو ڪريو:

قابل احترام استاد صاحب! مون کي پڪ آهي ته منهنجو پٽ اهو سکي وٺندو ته سڀئي انسان انصاف پرست ناهن هوندا ۽ سڀئي انسان سچار به ڪين هوندا آهن، پر توهان ان کي سيکاريو ته هر بدمعاش جي مقابلي لاءِ هڪ شريف ۽ بهادر شخص به ضرور پيدا ٿيندو آهي. ساڳئي نموني هر لالچي سياستدان جي مقابلي ۾ ڪو هڏڏوڪي ۽ بيغرض رهنما به ضرور پيدا ٿيندو آهي. توهان ان کي سيکاريو ته هر دشمن جي مقابلي ۾ هڪ دوست به هوندو آهي. جيتوڻيڪ اهو سمجهڻ ۾ ڪيس وقت لڳندو. ان کي اهو به ضرور ٻڌايو ته پنهنجي محنت سان ڪمايل هڪ ڊالر انهن پنجن ڊالرن کان وڌيڪ قيمتي آهي جيڪي مفت ۾ ملن. ان کي شڪست برداشت ڪرڻ ۽ ڪاميابي ملهائڻ به سيکاريو. ان کي حسد کان بچڻ ۽ خاموش مُرڪ جو راز به ٻڌائجو. ان کي سيکارجو ته ظالمن کي هارائڻ تمام آسان آهي. ان کي ڪتابن جي قدر و قيمت کان آگاهه ڪجو. ان کي سمجهايو ته خاموشيءَ سان آسمان ڏانهن اڏرندڙ پکين، سج مان لطف اندوز ٿيندڙ مکين ۽ ساون جبلن مٿان ٽڙيل گلن جي رازن تي غور ڪري. اسڪول ۾ ڪيس سمجهايو ته نقل ڪري پاس ٿيڻ کان، ناپاس ٿيڻ عزت وارو ڪم آهي. ان کي اهو ياد ڪرايو ته انسان کي پنهنجن خيالن تي پروسو هجڻ گهرجي، سواءِ ان ڳالهه جي ته ٻيو ڪو ڪيس چوي ته اهو غلط آهي. ان کي ٻڌائي ڇڏيو ته نرم مزاج ۽ سنجيده ماڻهن سان نرمي ۽ سنجيدگي سان هلي ۽ سخت ماڻهن سان سختي سان پيش اچي. منهنجي پٽ کي اها قوت ڏيو ته هو هجوم پنيان نه هلي. ان کي اهو چئو ته هو هر ڪنهن جي ٻُڌي، پر ان کي آزمائڻ کان بعد عمل ان ڳالهه تي ڪري، جيڪا سچائي تي پوري لهي. ان کي سيکاريو ته ڏک جي وقت ڪيئن کلبو آهي ۽ ڪيس ٻڌايو ته ڳوڙها وهائڻ ۾ ڪو شرم ناهي. ان کي اعتراض ڪندڙ کي ڌڪارڻ ۽ خوشامدين کان خبردار ڪريو. ان کي چئي ڇڏيو ته پنهنجي سگهه ۽ دماغ ڪنهن وڏي بولي لڳائيندڙ کي وڪرو ڪرڻ ۾ ڪو حرج ناهي پر پنهنجي دل ۽ روح جي بولي لڳائڻ ڪنهن کي نه ڏئي. ان کي سيکاريو ته شور مچائيندڙ هجوم ڏانهن ڪَن ضرور ڏئي پر جيڪڏهن اهو سمجهي ٿو ته هو حق تي آهي ته سندس مقابلو ڪري.

استاد محترم! ان سان نرميءَ سان ضرور پيش اچجو پر ان جا نخرا نه کڻجو چو ته لوهه ٻنيءَ مان نڪرڻ کان پوءِ ئي فولاد بڻجندو آهي.

مفت تقسيم لاءِ

هـ- ابراهام لنڪن جون ڪجهه تصويرون گڏ ڪري ڪاپي ۾ لڳايو.

و- ابراهام لنڪن جي زندگي تي هڪ مختصر ڪتاب جي لنڪ ڏجي ٿي، اهو ڪتاب ڪوهڪ شاگرد ڊاؤن لوڊ ڪري اچي ۽ سڀ گڏجي ان کي پڙهن.

http://www.libgen.io/ads.php?mcl5=7BA583DECFECBA54694CS28FA 152AVE32

لُغت

لفظ	معني
ڳڻ ڏئي ٻڌڻ	غور ۽ ڌيان سان ٻڌڻ
ڏيوالجڻ	ڪاروبار ۾ ايترو نقصان پوڻ جو ڪجهه باقي نه بچي
جارحانه	تيزي ۽ حرفتي
مصلح	سڌارو آڻيندڙ
شقي القلب	سخت دل، بدبخت